

88-

P11

O'zbekiston Respublikasi Oliy va
O'rta maxsus ta'lim Vazirligi

Namangan Davlat Universiteti
Pedagogika va psixologiya kafedrası

PSIXOLOGIK XIZMAT

FANIDAN

(Amaliy mashg'ulotlar uchun testlar to'plami)

Amaliy mashg'ulotlar uchun tavsiya etilayotgan ushbu uslubiy ko'rsatmalar psixologik xizmat kursining deyarli barcha mavzularini qamrab olgan. Tavsiya qilingan metodikalarning soni o'quv rejasida ko'zda tutilgan vaqt doirasidan ortib qoladi. O'qituvchi sharoitga qarab ba'zi bir mavzularni o'zgartirishi yoki ularni boshqasi bilan almashtirishi, ba'zilarini esa talabalarga mustaqil ish tariqasida topshirishi ham mumkin.

Tavsiya etilayotgan amaliy mashg'ulotlar uchun metodikalar to'plami pedagogika va psixologiya yo'nalishi talabalari hamda o'z psixologik bilimlarini mustaqil ravishda oshirayotgan o'qituvchilar uchun mo'ljallangan.

NamDU O'quv - uslubiy kengashining 20113 yil 29 noyabrdagi № 3 sonli qarori bilan nashrga tavsiya etilgan.

Tuzuvchi :

YO. Jumanazarov

A grid with 10 columns and 10 rows. In the 4th column, there is a handwritten signature. In the 5th column, there is a handwritten number '100000'. In the 6th column, there is a handwritten number '100000'. In the 7th column, there is a handwritten number '100000'. In the 8th column, there is a handwritten number '100000'. In the 9th column, there is a handwritten number '100000'. In the 10th column, there is a handwritten number '100000'.

anova

1- mashg'ulot.

MAVZU: KO'RUV – HARAKAT KOORDINATSIYASINI BAHOLASH.

Maqsad: “ ILON IZI “ metodikasi asosida ko'ruv-harakat koordinatsiyasini baholash (Ozerskiy bo'yicha

Jihoz: Test blanklari, flomaster, sekundomer.

Ko'rsatma: Doirachalar o'rtasiga tezda nuqtalar qo'yib chiqasan. “To'hta” desam darrov to'htaysan.

Tekshirishning borishi.: Tekshirish “To'hta” buyrug'igacha 30 sekund davom etadi.

Natijalar taxlili: 30 sekund davomida nuqtalarning umumiy miqdori va xatolar soni aniqlanadi. Doiradan tashqaridagi nuqtalar xato hisoblanadi. Vazifani bajarishning muvaffaqiyat koeffitsenti quyidagi formula asosida hisoblanadi.

$\frac{n - n_1}{n}$; n – nuqtalar soni, n_1 - xatolar soni. Vazifaning bajarilish muvaffaqiyati darajasi koeffitsentdan aniqlanadi.

1. – 1.00
 2. – 0.99-0.76
 3. – 0.75-0.51
 4. – 0.50-0.26
 5. – 0.25 -0.00
-

2 - mashg'ulot.

MAVZU: O'QUV PREDMETLARIGA MOYILLIKNI ANIQLASH

Maqsad: Frantsiyalik olim J.Kelli metodikasi asosida o'quvchi — yoshlarning o'quv predmetlariga bo'lgan moyilliklariga qarab, ularning kasbiy yo'nalganligi, biron bir kasb sohasiga mosligini o'rganish.

Jihoz: Test blanklari, sekundomer.

Ushbu metodikani yakka tartibda ham, guruhiiy tadqiqotlarda ham o'tkazish mumkin. Guruhiiy tadqiqotlarda o'tkaziladigan sinfga kirgach, bolalarga kasbiy yo'nalganlikni aniqlash repertuar jadvalining tasviri tushirilgan javob varaqalari tarqatib chiqiladi. So'ngra javob varaqasining orqasida keltirilgan tushuntirish xati(ko'rsatmani)ni o'qishga davat etiladi. O'quvchilar birin — ketin o'qib bo'lgach, 2-3 kishidan o'z tushunganlarini gapirib berishlarini so'rash lozim. Hamma bajarilishi kerak bo'lgan vazifani tushunganidan so'ng, vazifa yana bir marta dona —dona qilib tushuntiriladi:

Ko'rsatma: «Qo'lingizdagi javob varaqasining satrlarida 16 ta o'quv predmeti aks ettirilgan. Ustunlar (A, V, S, D, E, G, G, N, I) esa Sizning mazkur predmetlar

doirasidagi shaxsiy nazaringiz, ularga bo'lgan munosabatingizni aniqlashga qaratilgan.

Sizdan har bir ustunda uning mazmuniga ko'ra o'quv predmetlarini tartiblab chiqish talab etiladi. Masalan, «A» ustunida («Qiziqaman, yaxshi ko'raman») ushbu fanlardan eng ko'p qiziqadigan, Sizga eng ko'p yoqadigan predmetni tanlab, uning yonidagi katakchaga «1» sonini qo'ying. So'ngra qolgan fanlar ichidan ikkinchi navbatda qiziqadigan predmetingizni topib, uning yonidagi katakchaga «2» sonini yozib qo'yiig, uchinchisiga - «3» va h. SHu tarzda 16 ta predmetning tartib raqamlarini (qiziqishlaringizga ko'ra) yozib chiqqach, keyingi («Kelajagim bilan bog'liq») ustuniga o'ting. Unda va undan keyingi ustunlarda ham qo'yilgan vazifalarni adashmay, izchillik bilan tartiblab chiqishingiz talab qilinadi.

Masalaga jiddiy yondashishingizni so'raymiz. SHoshmay, o'ylab javob bering. Marhamat, boshladik!»

Tushuntirish xati(ko'rsatma)ni o'quvchilar bilan to'liq muxokama etilishi va barcha o'quvchilar qanday ish bajarishlarini aniq tasavvur qilishlariga erishish lozim. Jadvalni to'ldirish juda oson va qiziqarli bo'lib, yuqori sinf o'quvchilari 15-20 daqiqa vaqt davomida metodika savollariga javob berish bilan mashg'ul bo'ladi. O'quvchilar barcha ustunlarni to'ldirgach javob varaqasini topshirib, o'z ishlarida davom etishlari mumkin.

Birlamchi ma'lumotlarni qayta ishlash

O'quvchi tomonidan to'ldirilgan javob varaqasining o'ng tomonida xomaki ballarni hisoblab chiqish uchun yana 4 ta ustun keltirilgan.

1. Tadqiqotchi ma'lumotlarni qayta ishlashi uchun ajratilgan ustunlarning birinchisida, har bir predmetning «ISTAK» turkumidagi (A, V va S) ustunlaridan olingan ma'lumotlarni yig'indilari hisoblab chiqiladi va qayd etiladi.

2. Keyingi ustunda har bir predmetning »IMKONIYAT» turkumidagi (O, E, va G') ustunlarida keltirilgan ma'lumotlarining natijalari jamlanib, qayd etiladi.

3. Uchinchi ustunda «IJTIMOIY MUHIT» (G, N, I) ustunlarining ma'lumotlari jang'arilib, yozib chiqiladi.

2. To'rtinchi ustunda esa mazkur uch ko'rsatgichning ma'lumotlari yana bir marta jamlanadi, ya'ni har bir predmet uchun umumlashtirilgan yig'indi qiymatlar hisoblab chiqiladi.

SHunday qilib, har bir predmet bo'yicha chiqarilgan barcha xomaki ballar qanchalik "kichik" bo'lsa, sinaluvchi shaxsining ushbu predmetga shaxsan shunchalik yaqin ekanligini va aksincha, ko'rsatgichlar qanchalik "katta" sonda ifodalangan bo'lsa, shunchalik uzoq ekanligini bildiradi. Oxirgi jamlangan ko'rsatgich o'quvchining kasbiy yo'nalganligi haqida umumlashtirilgan, ya'ni ham shaxsiy motivlari, ham qobiliyat va layoqatlari, ham atrofdagi odamlarga maqbulligini ko'rsatadigan ma'lumotdir. Bunda har bir fanning o'quvchi ongidagi, hayotidagi qadr —qimmat haqida umumiy tasavvurga ega bo'lish mumkin. Lekin yakka — yakka suhbat paytida olingan ma'lumotlar mazkur ko'rsatgich bilan mos kelmagan hollarda «SHAXSIY ISTAKLAR», «SHAXSIY IMKONIYATLAR», «IJTIMOIY MUHIT» ko'rsatgichlari bilan taqqoslash

sharoiti bor. Ushbu qiymatlarning bir —biriga nisbatan katta — kichikligiga e'tibor berilsa, oxirgi yig'indining mazmuni yanada oydinlashib qoladi

3- mashg'ulot.

MAVZU: DIQQATNING XARAKTERLI XUSUSIYATLARINI O'RGANISH

Maqsad: Landolt testi asosida o'quvchi — yoshlar diqqatining xarakterli xususiyatlarini o'rganish

Jihoz: Landolt halqalari chizilgan javob varaqasi, flomaster, sekundomer.

Ko'rsatma: 1 minut oralig'ida faqat bir hildagi halkalarni, 2 —chi vaqt oralig'ida ikkinchi tipdagi bir xil halqalarni chizib borishing kerak. 3-4- chi vaqt oralig'ida ham shu holat takrorlanadi.

Natijalar taxlili: Bola 5 minut vaqt oralig'ida vazifani bajarishi kerak. Bola har bir minut tugashi bilan o'sha erga belgi qo'yib so'ng halqalarni tipini almashtirib davom etishi kerak. Tadqiqotchisi bola tamonidan 1 minutda belgilangan natijalarni hisoblaydi va undan keyin 2-3-4-5 natijalar hisoblab chiqiladi. Bola 1 minutda va jami 5 minutda yo'l qo'ygan xatolari hisoblanadi. Bola diqqatining ko'chishi quyidagi formula asosida aniqlanadi. Noto'g'ri chizilgan va chizilmay qoldirilgan shakllar soni hisoblanadi. Har 1 minutda vazifani bajarish hajmi va vazifani to'la bajarish uchun sarflangan vaqt aniqlanadi. Ish unumdorligining koeffitsienti quyidagi formula bilan aniqlanadi. $S = \frac{0.5N - 2.8n}{t}$ Bunda : S –

barcha ko'rib chiqilgan belgilar soni ; N – 1 – minut mobaynida ko'rib chiqilgan shakllar soni; n – o'chirilmagan yoki noto'g'ri o'chirilgan belgilar soni
Ishlash qobiliyatining darajasi: 1 daraja -10 ball S - dan katta.

2 daraja – 8-9 ball S – 0.75 – 1;

3 daraja – 6-7 ball S – 0.50 – 0.75;

4 daraja – 4-5 ball S – 0.25 – 0.50;

5 daraja – 0-3 ball S – 0.00 – 0.25;

4 - mashg'ulot.

MAVZU: O'QUVCHILARNI KASBIY YO'NALISHINI ANIQLASH

Maqsad: YA.Xolland testi asosida o'quvchi — yoshlarning kasbiy yo'nalishini aniqlash

Jihoz: YA.Xollandning moslashtirilgan testi, javob varaqasi, sekundomer.

Sinaluvchilarga oldindan tayyorlangan savolnoma, javob varaqalari va kasbiy lug'at tarqatiladi. Bu metod A.N. Vorobyov , I. G. Senin , V. I. CHirkovlarning hammuallifligida yozilgan «Oprosnik professionalnx

predpochteniy» YArosavl, 1993, nomli kitobdan olingan.

Ushbu metodika o'quvchilarning qaysi kasb sohasini afzal ko'rishini aniqlashga imkon beradi. Kasbiy muhit sohalari olti turga ajratiladi: realistik yoki amaliy; intellektual; ijtimoiy; konvetsional yoki standart, uddaburon; artistik.

Ushbu metodika ayni bir vaqtda ham diagnostik, ham faollashtiruvchi hisoblanadi: unga ilova qilinadigan kasb-hunar lug'ati o'quvchilarning kasb-hunar haqidagi tasavvurini kengaytiradi, o'quvchilarga ayni bir kasb doirasida xilma-xil kasbiy muhit mavjudligini his qilish imkonini beradi (masalan, «huquqshunos» kasbi advokat, tergovchi, notarius, huquqshunos maslahatchi, jinoyat qidiruv inspektori, sudyani birlashtiradi).

Metodikaning afzal jihatlaridan biri shundan iboratki, bunda olingan natijalarni osonlik bilan qayta ishlash mumkin. Bu esa olingan natijalar asosida o'quvchi bilan uning kasbiy maqsadlari va shaxsidagi ustuvor yo'nalishlar haqida darhol suhbatlashish imkonini beradi.

Ko'rsatma: Deylik, siz tegishli yo'nalishda ta'lim olganingizdan keyin har qanday ishni bajara olasiz. Quyida taqdim etilgan kasblar juftidan siz o'zingizga eng ma'qul kelganlarini tanlang (kasblarni qobiliyat va imkoniyatingizdan kelib chiqqan holda tanlang). Kasb nomi qatorida qavsda kod ko'rsatilgan Javoblar blankasida tanlangan kasb kodi qarshisiga «+» ishorasini qo'ying (kasblar ro'yhatiga qarang). O'quvchilarning qiziqishi kasb kodlari bo'yicha to'plangan «+» lar soniga qarab baholanadi.

Tajribaning borishi: O'quvchilar e'tiboriga 42 juft kasb havola etiladi. Bundan o'quvchilar har juftlikdan faqat bitta, ya'ni o'zi istagan yoki unchalik «yomon» bo'lmagan kasbni tanlashga majbur.

1. Muhandis (1)	Sotsiolog (2)
2. Qandolatchi (1)	Taqvodor (3)
3. Oshpaz (1)	Statist (4)
4. Suratlash (1)	Savdo zali ma'muri (5)
5. Mexanik (1)	Bezakchi (6)
6. Faylasuf (2)	SHifokor (3)
7. Ekolog (2)	Hisobchi (4)
8. Dasturchi (2)	Advokat (5)
9. Kinolog (2)	Badiiy adabiyot tarjimoni (6)
10. Sug'urta agenti (3)	Arxivshunos (4)
11. Murabbiy (3)	Telereportyor (6)
12. Tergovchi (3)	San'atshunos (6)
13. Notarius (4)	Broker (5)
14. EHM operatori (4)	Manekenshik (6)
15. Fotomuxbir (5)	Ta'mirlovchi (6)
16. Ko'kalamzoralashtiruvchi (1)	Biolog-tadqiqotchi (2)
17. Avtotransport haydovchisi (1)	Bortkuzatuvchi (3)
18. Metrolog (1)	Kartograf (3)
19. Radiomontajchi (1)	YOg'ochga ishlov beruvchi (6)
20. Geolog (2)	Gid-tarjimon (3)

21.Muxbir (5)	Rejissyor (6)
22.Bibliograf (2)	Auditor (4)
23.Dorishunos (2)	Huquqshunos maslahatchi (3)
24.Irsiyatchi (2)	Me'mor (6)
25.Sotuvchi (3)	Pochta aloqasi operatori (4)
26.Ijtimoiy xodim (3)	Tadbirkor (5)
27.Oliy o'quv yurti o'qituvchisi (3)	Musiqachi-ijrochi (6)
28.Iqtisodchi (4)	Menejer (5)
29.Musahhah-Korrektor (4)	Dirijyor (6)
30.Bojxona inspektori (5)	Modeler (2)
31.Telefonist (1)	Ornitolog (2)
32.Agronom (1)	Topograf (4)
33.O'rmonchi (1)	Direktor (5)
34.Kiyim kechak bo'yicha usta (chevar) (1)	Xoreograf (6)
35.Tarixchi (2)	DAN inspektori (4)
36.Antropolog (2)	Ekskursovod (3)
37.Virusolog (2)	Aktor (6)
38.Ofitsiant (3)	Tovarshunos (5)
39.Xisobchi(bugalter) (4)	Jinoyat qidiruv inspektori (5)
40.Sartarosh-modeler (6)	Psixolog (3)
41.Asalarichi (1)	Savdogar (5)
42.Hakam (sudya) (3)	Stenografist (4)

Kasbiy toifalar

1. Realist yoki amaliyotchi

Ushbu toifadagi kasb egalari aniq masalalar bilan mashg'ul bo'ladi va aniq narsalardan foydalanadi. Ular chaqqonlik va jismoniy kuchni talab etuvchi mashg'ulotlarni yoqiradi. Asosan amaliy mehnat qilishni va o'z faoliyatda natijaga tez erishishni afzal bilishadi. Intellektual sohada ko'proq matematik qobiliyatga ega. Ularda odamlar bilan muloqotga kirishish, o'z fikrlarini erkin bayon etish qobiliyati ancha sust rivojlangan bo'ladi. Bu toifadagi odamlar ko'pincha mexanik, elektrik, muhandis, agronom, bog'bon, qandolatchi, oshpaz bo'lib ishlashni ma'qul ko'radilar va aniq vazifalarni hal etishni, ko'p harakatlanishni, tirishqoqlikni taqozo etuvchi, texnika bilan bog'liq kasblarni tanlaydi. Ular faoliyatida muloqotga kirishish etkachi o'rinda egallamaydi, ularning faoliyati ko'proq ma'lumotlarni qabul qilish va qayta ishlash bilan uzviy bog'liq bo'ladi.

2. Intellektual

Bu toifadagi kasb egalari boshqa kishilardan masalalarni chuqur tahlil qilishi, oqilona ish yuritishi, mustaqilligi va o'ziga xosligi bilan alohida ajralib tursalar-da, lekin ular ijtimoiy me'yorlarga qat'iy amal qilishga unchalik moyil emaslar. Ularda matematikaga bo'lgan qobiliyat yaxshi rivojlangan, ular o'z fikrlarini juda yaxshi bayon eta oladi, mantiqiy va mavhum masalalarni echa biladi. Bu toifadagi insonlar ilmiy-tadqiqot yo'nalishidagi, ya'ni ijodiy qobiliyat va nostandart fikrlashni talab etuvchi kasblarni afzal bilishadi: botanik, fizik, faylasuf, dasturchi va boshqalar.

3. Ijtimoiy tip

1. *Muhandis,(injener)* — loyihalarga, qurilishga, har xil tizimlardan foydalanish ishiga (ish turiga qarab) rahbarlik qiladi, ishchilarni ishlab chiqarish topshiriqlari bilan ta'minlaydi va ularning bajarilishini nazorat qiladi.

2. *Sotsiolog,(sotsiolog)* — sotsiologik tadqiqotlar dasturini tuzadi va sotsiologik tadqiqotlar o'tkazadi, ularning natijalarini tahlil etadi, dastlabki axborotlarni qayta ishlaydi, olingan ma'lumotlarni umumlashtiradi, tavsiyalar ishlab chiqadi.

3. *Qandolatchi,(konditer)* — tort, bo'g'irsoq, keks, rulet, har xil xomashyodan pechenelar, turli xil pishiriqlar, kremlar, belgilangan retsept asosida xom ashyolar tayyorlaydi va tayyorlangan mahsulotlarning og'irligini tekshirib ko'radi.

4. *Dindor, taqvodor(svyatennoslujitel)* — har xil diniy, marosimlar, tartib-qoida va amallarni bajaradi (nomoz o'qish, nikohlash, diniy bag'ri kenglikka, hidoyatga chorlash, tavba-tazzaru ishlari va boshqalar).

5. *Oshpaz,(povar)*—xom ashyolarni qabul qilib oladi va ularni qayta ishlaydi; yaxna ichimliklar, issiq va sovuq taomlar tayyorlaydi, ularni rasmiylashtiradi.

6. *Statist,(statist)* — har xil yo'nalishdagi statistik ma'lumotlarni qayta ishlaydi va tahlil qiladi, statistik hisoblar asosida dalillarga tayanib, ma'lumotlar tuzadi, statistik hisobotlar olib boradi.

7. *Suratkash,(fotograf)* — odamlarni alohida yoki guruh holda rasmga tushiradi, «rasmiy» va badiiy fotolavhalar tayyorlaydi, negativlarni yoritadi, suratlarini chiqaradi, suratlarini ishlash uchun qorishmalar tayyorlaydi.

8. *Savdo zali ma'muri,(administrator)* — savdo zalini tartibga keltiradi, zaldagi mahsulotlar zahirasini va ularning o'z vaqtida to'ldirib borilishini nazorat qiladi, zaldagi xaridorlar oqimini kuzatadi va tezkorlik bilan ularga yo'l-yo'riqlar ko'rsatadi, mijozlarga o'zlarini qiziqtirgan ma'lumotlarni taqdim etadi va maslahatlar beradi, nizoli holatlarni bartaraf etadi.

9. *Mexanik,(mexanik)* — sanoat korxonalarida, loyihalash va konstruktorlik tashkilotlarida ishlovchi mutaxassis. Mexanik jihozlar, mashinalar, apparatlar, avtomatik ravishda boshqariladigan texnik vositalarni ishlatish va ularni boshqarish bilan shug'ullanadi. Jihozlarni o'rnatish, sinash, montaj qilish, ta'mirlash va texnik xizmat ko'rsatish ishlarini tashkil etadi. Texnologik jarayonni ishlab chiqadi, rejalashtiradi va tashkil etadi.

10. *Bezakchi,(dizayner)* — rassom-loyihachi bo'lib, sanoat mahsulotlari, mebellar, xonadonlar, ishxonalar va boshqa ob'ektlarga ijodiy ishlov beradi, ularning foydali, qulay va chiroyli bo'lishini ta'minlashga harakat qiladi.

11. *Faylasuf,(filosof)* — tabiat va jamiyatda, kishilar ongida kechadigan jarayonlarni bilish borasida ish olib boradi, dunyoqarash masalalarini ishlab chiqish bilan mashg'ul bo'ladi.

12. *SHifokor,(vrach)* — bemorlar kasalliklarini aniqlash, ularni davolash va profilaktika ishlari bilan shug'ullanadi. Ish faoliyati tibbiyot sohasiga qarab belgilanadi: pediatr, terapevt, nevropatolog, psixiatr, dietolog, infeksionist, onkolog, reanimatolog, jarroh, tish duxtiri va boshqalar.

13. *Ekolog,(ekolog)* — biologik tizimlarning tuzilishi va vazifalarini, sanoat ishlab chiqarishi chiqindilarining atrof-muhitga ta'sirini o'rganuvchi, ekologik ma'rifat va atrof-muhitni muhofaza etish tadbirlari bilan shug'ullanuvchi mutaxassis.

14. *Hisobchi (buxgalter)* — buxgalteriyaga oid barcha hisob-kitob ishlarini bajaradi, xo`jalik vositalarining tarkibi va manbalarini, ularning harakatini qayd etib boradi, birlamchi hujjatlarni qabul qiladi, ular ustidan nazorat olib boradi.

15. *Dasturchi (programmist)* — iqtisodiy hamda boshqa masalalarni hal etishda matematik modellar va algoritmik tahlillar asosida kompyuter dasturlarini ishlab chiqadi, ishlab chiqilgan dasturlarning tatbiq etilishini kuzatadi va zarur hollarda ularga tegishli o`zgartirishlar kiritadi.

16. *Advokat (advokat)* — tashkilot va fuqarolar manfaatini qonuniy va huquqiy jihatdan himoya qiladi, huquqiy maslahatlar beradi, tashkilot va fuqarolar ishini sudga hamda davlat tashkilotlariga taqdim etadi, jinoiy ishlarni ko`rishda sudda himoyachi sifatida qatnashadi.

17. *Kinolog (kinolog)* — itlarni o`rganuvchi, ularning naslini boyituvchi, ularni ishga (ma`lum buyruq, harakat, amallarni bajarishga) o`rgatuvchi va parvarish qiluvchi mutaxassis.

18. *Badiiy adabiyot tarjimoni (perevodchik)* — badiiy adabiyotlarni bir tildan ikkinchi tilga yozma ravishda tarjima qiladi, ularga o`zicha mazmun bag`ishlaydi, ularni tahrir qiladi, chet el adabiyotlarini nashr etish bo`yicha annotatsiya va referatlar tayyorlaydi.

19. *Sug`urta agent (straxovoy agent)* — sug`urta qilish haqida shartnoma tuzish va ularni sug`urta masalalariga qiziqtirish uchun jismoniy va yuridik shaxslarni izlab topadi, ularga amaliy xizmat ko`rsatadi, xavf-xatar darajasi va mezonlarin hisobga olgan holda keltirilgan zararni belgilangan tartibda baholaydi.

20. *Arxivchi (arxivist)* — saqlanayotgan hujjatli materiallarni qayta ishlash bilan shug`ullanadi, ma`lumotnomalar yaratadi, hujjatlarni hisobga oladi, ulardan foydalanadi, u yoki bu tarixiy hodisalar bo`yicha materiallarni ajratib ko`rsatadi.

21. *Murabbiy (trener)* — xohlovchilarni aniq sport turi bo`yicha texnik-taktik malakalarga o`rgatadi, sportchilar bilan mashg`ulot va musobaqalarga boradi.

22. *Telereportyor (telereportyor)* — voqea yuz bergan joyga borib, guvohlardan intervyu oladi, odamlar bilan suhbatlashadi, vaziyatni tahlil etadi, ma`lumotlarning eng muhimlarini ajratib olib, televideniaga taqdim etadi.

23. *Tergovchi (sledovatel)* — dalil va holatlarni o`rganib, ularni huquqiy jihatdan asoslaydi, sodir etilgan jinoyatlarni ochadi, dalillar to`playdi va ularni mustahkamlaydi, prokurorga ayblov xulosalarini taqdim qiladi.

24. *San`atshunos (iskusstvoved)* — tasviriy san`at, me`morchilik (rivojlanish qonuniyatlari, badiiy shakllar, san`at janri va turlarining o`ziga xosligi, ularning o`zaro ta`siri) muammolarini tadqiq etadi.

25. *Notarius (notarius)* — oldi-berdi shartnomasini, fuqarolarning huquqiy meroslarini rasmiylashtiruvchi, shartnomalar, hujjatlar, yuridik aktlar nusxalarini tasdiqlovchi mas`ul shaxs.

26. *Broker (broker)* — manfaatdor tomonlar uchun oldi-sotdi ishlarini tashkil etadigan vositachi, alohida shaxs yoki firma bo`yruqlariga ko`ra ish tutadi va amalga oshirilgan oldi-sotdi natijasiga ko`ra ma`lum foiz ustama haq oladi.

27. *EHM operatori* — mashina holatini va uning ishga tayyorligini, chop etilgan belgilarning aniqligini, qayta ishlanadigan materiallarda belgilarning mavjud yoki mavjud emasligini tekshiradi, olingan ma`lumotlarni qayta ishlaydi (arifmetik hisoblashlarni amalga oshiradi, ro`yxatlar va jadvallar tuzadi).

28. *Menikenshik (manikenshitsu)* — kiyimlar modelini namoyish etadi, ularning yaxshi tomonlarini ko'rsatishga harakat qiladi, reklama uchun suratga olishda, narsalarni tayyorlash jarayonida, kiyimlar uchun andoza olishda ishtirok etadi.
29. *Fotomuxbir (fotokorrespondent)* — tahririyatning topshirig'iga ko'ra yoki o'zi mustaqil ish olib borishi mumkin. Muharrirlar fotomuxbirlar bilan birgalikda fotolavhalar, yoritilayotgan mavzu bo'yicha ocherk, maqola tayyorlaydi, ularni foto suratlar bilan mazmunan boyitadi. Voqea ishtirokchilari bilan suhbatlashadi, tasvirga tushirish uchun qulay bo'lgan joylarni tanlaydi.
30. *Ta'mirlovchi (restavrator)* — buyum yoki uning bo'laklarini qayta tiklaydi, maxsus elimlar, bo'yoqlar tayyorlab, ularni bir-birlariga elimlaydi, buyumlar sirtiga yozuvlar yozadi, naqshlar chizadi va boshqa ishlovlar beradi.
31. *Ko'kalamzorlashtiruvchi (ozelenitel)* — ko'chat o'tqazish uchun erni, o'g'it va materiallarni tayyorlaydi, tuproqqa ishlov beradi, o't va nihollar ekadi, ularni o'ndiradi va parvarishlaydi.
32. *Biolog-tadqiqotchi (biolog-issledovatel)* — jonli tabiatni, uning rivojlanish qonuniyatlarini o'rganish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ularni tizimlashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlarini rejalashtiradi, tashkil etadi va amalga oshiradi.
33. *Avtotransport haydovchisi (voditel)* — avtotransportni boshqaradi, kichik nosozliklarni tuzatadi, yo'lovchilarning transportda yurish, transportga chiqish va undan tushish qoidalariga rioya etishini, kuzovga yuklarning to'g'ri yoki noto'g'ri mustahkamlanganini nazorat qiladi.
34. *Bortkuzatuvchi (bortprovodnik)* — kabina va salonlarning sanitar holatini, samolyotning elektr jihozlari ishlashini, yo'lovchilarning salonda qanday joylashganini tekshiruvchi, yo'lovchilarni ovqatlantiruvchi va ularga shaharning ko'rkam joylari haqida ma'lumot beruvchi xodim.
35. *Metrolog (meirolog)* — mahsulot sifatini nazorat qiladi, birinchi marta ishlab chiqarilgan o'lchov asboblari sinab ko'radi va tekshiruv ishlarini bajaradi, ularni ko'p sonida ishlab chiqarishga ruxsat beradi.
36. *Kartograf (kartograf)* — xarita tuzuvchi bo'lib, xaritalarni bosmaxonada ko'p nuxsada nashr ettirish uchun joy (kengliklar)ning oq-qora rangdagi chizmasini tayyorlaydi.
37. *Radiomontajchi (radiomontajnik)* — sxema bo'yicha asbobni yig'adi, montaj simlarini ulaydi, sxema elementlarini payvandlaydi, ishning sifatini tekshiradi, asboblarni nazorat sinovidan o'tkazadi va ishlatishga tayyorlaydi.
38. *Yog'ochga ishlov beruvchi rassom* — yog'ochga ishlov berish asosida buyumlar tayyorlovchi mutaxassis: buyumlarga yozuvlar, naqshlar, o'simliklar rasmi va syujetli rasmlarni chizadi. Ularni bezaydi va lak bilan bo'yaydi.
39. *Geolog (geolog)* — foydali qazilmalar joyini izlaydi va aniqlaydi, ularning o'rmini belgilaydi, tasvirga tushiradi, foydali qazilmalar hajmini baholaydi. geologik xarita tuzadi, tog' jinslarining texnologik xususiyatlari va geologik ixtisosliklarni e'tiborga olgan holda ularning namunalari to'playdi.
40. *Tarjimon-gid (perevodchik-gid)* — turistlar, savdo va tijorat tashkilotlari vakillariga milliy madaniyat bilan tanishishga yordam beruvchi, turistlarning dam olishini tashkil etish, ayrim zaruriy hujjatlarni rasmiylashtirish bilan mashg'ul bo'luvchi shaxs.

41. *Muxbir(jurnalist)* — ommabop asarlar yaratadi, kichik hajmdagi maqolalar yozadi, voqea sodir bo'lgan joyga borib, guvohlardan intervyu oladi, odamlar bilan suhbatlashadi, vaziyat bilan bog'liq masalalarni tahlil etadi va ulardan eng ahamiyat-lilarini alohida ajratib, matbuotda yoritadi.
42. *Rejissyor* — spektakl, film, radio va teleeshittirishlar, estrada dasturlari va boshqalar uchun materiallar, ijodiy guruhlar tanlovchi va tayyorgarlik ishlarini olib boruvchi, aktyorlarni ijodiy jarayonga yo'naltiruvchi ijodkor shaxs.
43. *Bibliograf* — ma'lumotnomalar, bibliografik axborotlar tayyorlaydi (kutubxonada mavjud bo'lgan har bir asarga qisqacha annotatsiya tuzadi), uchrashuvlarda mavzu bo'yicha nutq so'zlaydi, ko'rgazmalarda ishtirok etadi.
44. *Auditor* — revizor, mulkchilik shakli turlicha bo'lgan korxonalarining moliyaviy faoliyatini ichki va tashqi tekshiruvdan o'tkazadi hamda tahlil qiladi. hisobotlarning ishonchliligini, amalga oshirilgan amallarning qonuniyligini baholaydi, korxonaga yoki tashkilotning to'lov qobiliyati yo'qligi haqida qaror qabul qilishda ishtirok etadi.
45. *Dorishunos(farmatsevi)*—shifokorning ko'rsatmasiga asoslanib dori tayyorlaydi, dori-darmonlarni begilangan qoidalar asosida saqlaydi, bemorlarga tayyor dorilarni retsept bilan beradi, dori-darmon tayyorlash uchun buyurtma qabul qiladi, bemorlarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatadi.
46. *Huquqshunos maslahatchi(yuriskonsultant)* — turli xil tashkilotlarda ishlovchi huquqshunos-mutaxassis. SHartnomalar tuzish, bayonnomalar yuritish, kelishmovchiliklar bo'yicha ish olib boradi, da'vo va arizalarni ko'rib chiqadi. Uning asosiy vazifasi tashkilotda nizoli ishlar kelib chiqishining oldini olish va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan qonunbuzarliklardan ogoh etish.
47. *Irsiyotchi(genetik)*—organizmlarning irsiy va o'zgaruvchanlik qonunlarini o'rganadi, eksperi mental ishlarida hayvon hamda o'simliklar turlari, mikroorganizmlar va viruslar shtammidan foydalanadi.
48. *Me'mor(arxitektor)* — inshootlar, binolar, bog'-rog'lar loyihalarini chizadi, me'moriy yodgorliklarning, binolarning ichki va tashqi qismini qayta tiklash bo'yicha loyihalar ishlab chiqadi, loyihalar echimi bilan bog'liq tadqiqotlar olib boradi, muallif sifatida qurilish ishlarini kuzatadi.
49. *Sotuvchi(prodavets)*—do'kon, palatka, boshqa savdo rastalarida xaridorlarga xizmat ko'rsatadi, tovarlarni tanlaydi, ularni namoyish etadi, qog'ozga o'raydi, tarozida tortadi va baholaydi.
50. *Pochta aloqasi operatori(operator pochtaovoy svyazi)* — xatlar, banderollar, jo'natmalar, telegrammalar, pul jo'natmalarini qabul qiladi va jo'natadi, nafaqa va yordam pulini beradi, pochta to'lov markalarini sotadi va pochta xodimlari ishini tashkil etadi.
51. *Ijtimoiy xodim(sotsialny rabotnik)* — nafaqaxo'rlar, nogironlar, yolg'iz va qari kishilar, etim-esirlarni va iqtisodiy jihatdan nachor bo'lgan boshqa kishilarni moddiy-maishiy va ma'naviy-huquqiy qo'llab-quvvatlaydi, reabilitatsiya tadbirlarini ishlab chiqish bilan shug'ullanadi.
52. *Tadbirkor(predprinimatel)* — savdo (biz-nes) ishlarini hamkorlikda tashkil etadi, biznesni boshqaradi, talab va taklif, tovar va xizmatlar bozoridagi vaziyatni o'rganish uchun marketologiya tadqiqotlarini o'tkazadi, tijorat sohasida muvaffaqiyatga erishish uchun mustaqil qarorlar qabul qiladi va u bilan bog'liq

oqibatlarni o'z zimmasiga oladi.

53. *Oliy o'quv yurti o'qituvchisi(prepodavatel vuza)* — o'qitishning samarali shakllari, usullari, vositalari va ta'lim texnologiyalaridan foydalanib, talabalarga yuqori ilmiy va uslubiy darajada bilim beradi, ularda kasbiy ko'nikma va malakalarni shakllantiradi.

54. *Musiqachi-ijrochi(muzikant-ispolnitel)* — musiqiy asarlarni ijro etadi, kompozitor g'oyalarni, ijrochining his-tuyg'ularini musiqa orqali tinglovchilarga etkazib berishga, ma'nosini tushuntirishga intiladi, ijrochilik qobiliyatini sinab ko'radi.

55. *Iqtisodchi(ekonomist)* — ishlab chiqariladigan mahsulotlarni yangilash orqali korxonaning ma'lum iqtisodiy natijalarga erishishini rejalashtirish va iqtisodiy holatini tahlil qilish bilan shug'ullanadi, korxonaga hisob raqamiga kelib tushadigan pullar, uning tovar-moddiy boyliklari hisobini olib boradi.

56. *Menejer (menedjer)* — korxonadagi xodimlar faoliyatini tashkil etadi va muvofiqlashtiradi, ular faoliyatini baholaydi va rag'batlantiradi, bozordagi talab va taklifni o'rganadi, mahsulotlarni yangilash bo'yicha takliflar beradi, biznes-reja ishlab chiqadi va uni amalga oshirish ishiga rahbarlik qiladi, xodimlarni ishga qabul qilish, tanlash va mansab pog'onalari bo'yicha ko'tarilish jarayonini boshqaradi.

57. *Musahhil(korrektor)* — qo'lyozma matnini asl nusxasi bilan solishtirib o'qiydi, matn teruvchilar yo'l qo'ygan harfiy xatolarni to'g'rilaydi va tinish belgilarini o'z o'rniga qo'yadi, matnni terishda yo'l qo'yilgan texnik xatolarni bartaraf etadi, sxema, diagramma, suratlar ostidagi yozuvlarni, qatordagi harflar orasidagi masofani tekshiradi.

58. *Dirijyor(dirijyor)* — qo'l, barmoq, bosh harakati yordami bilan musiqa chiqarish ijrosini boshqaradi, repertuar tanlaydi, partituralar bilan tanishadi, jamoa bilan musiqa asarini birgalikda ijro etadi.

59. *Bojxona inspektori(inspektor tamojni)* — davlat chegaralari kesishgan joyda yo'lovchilarning yuklari,narsalari,transport vositalarini bojxona ko'rigidan o'tkazadi, kontrabanda tovarlarini izlaydi, boshqa maxsus xizmat vakillari bilan hamkorlik qiladi, chegarada xavfsizlikni ta'minlaydi.

60.*Rassom-modeler(xudojnik-modeler)* — kiyimlar modellarini, uning kompozitsiyalarini yaratadi, namoyish etiladigan zaruriy materiallarni tanlaydi, kiyimlar modellari ko'rgazmasida ishtirok etadi.

62. *Telefonchi (telefonist)* - aloqa stantsiyasida ishlovchi xodim.

63. *Ornitolog* – parrandashunos.parrandachilik ishi bilan shug'ullanuvchi xodim.

64. *Agranom* - qishloq ho'jaligi va ziroatchilik ilmi bilan shug'ullanuvchi xodim.

65. *Topograf* - er sathini kartaga olish, o'lchash.chizish va xisobga olib chizish ishlari bilan shug'ullanuvchi mutaxassis.

66. *O'rmonchi (lesnik)* – o'rmon uchastkasi xodimi.

67. *Direktor* - muassasa rahbari.

68. *Xoreograf* - raqs san'atini saxnalashtiruvchi mutaxassis.

69. *DAN.xodimi(GAI)* – davlat avtoinspeksiya nazoratchisi.

70. *Antropolog* - odamning kelib chiqishi va evolyutsiyasi, jismoniy tuzilishi va irqning paydo bo'lishi bilan shug'ullanuvchi mutaxassis.

71. *Ekskursovod* - ekskursiya raxbari, ekskursiyani olib boruvchi.

72. *Virusolog* - yuqumli kasalliklar (viruslar)kelib chiqishini o'rganuvchi

mutaxassis

73. *Aktyor* - teatr va kino artisti

74. *Psixolog* - psixologiya mutaxassisi

75. *Stenografist* - og'zaki nutqni (so'zni) ma'lum shartli belgilar asosida yozib oluvchi mutaxassis

76. *Jinoyat qidiruv inspektori* - sodir etilgan jinoyatlarni dalil va isbotlar asosida o'rganib, kelib chiqish manbalarini qidiradi.

77. *Tovarshunos* - savdo jarayonida mollarning xaridorgir, o'ziga xos jihatlarini o'rganib buyurtmalar beradi

78. *Hakam(sudya)* - yuzaga kelgan va kelishi mumkin bo'lgan jarayon va xarakatlarni qonun-qoidalar asosida nazorat qiladi

79. *Sartarosh-modeler* - Sochni zamonaviy turmaklarini o'ylab topish

5 - mashg'ulot.

MAVZU: OQUVCHILARNI KASBGA YO'NALGANLIGINI ANIQLASH

Maqsad: Maktab o'quvchilarining kasbiy yo'nalishini aniqlash

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Quyida Sizga turli kasblarga oid mehnat vazifalari haqidagi 88 ta savol havola etilmoqda. Savollar tartiblangan bo'lib, javoblar varaqasidagi raqamlarga o'zaro mos tushadi. Siz o'z qiziqishlaringizni hisobga olgan holda har bir savolga bo'lgan javobingizni 1, 2, 3 yoki 4 ball miqdorida baholashingiz lozim bo'ladi. Qo'yiladigan ballarning ma'nosi quyidagicha izohlanadi:

-Umuman qiziqarli emas - 1 ball;

-Unchalik qiziqarli emas - 2 ball;

-Qiziqarli - 3 ball;

-Juda qiziqarli - 4 ball.

Savollar ichida Sizga notanish bo'lgan bir qator kasblar ham keltirilgan. Bunday hollarda Siz: "Ushbu kasblar haqida nimalarni bilishingizni?" taxminan javob tarzida berishingiz lozim. Uzoq o'ylamang. Ko'proq hayolingizga ilk bor kelgan fikrlaringizni javob varaqasiga tushiring.

Menga yoqadi:

1. Mashina va mexanizmlar bilan ishlash	45. Ob-havoni oldindan aniqlash
2. Metroda sayr qilish	46. Avto-Ralli musobaqalarida qatnashish
3. Radiohavaskorlik	47. O't o'chirish
4. Binolar maketini tayyorlash	48. Metallni payvandlash
5. Vodoprovodni tuzatish	49. Aholini suv bilan ta'minlash
6. Rivojlanishi sust bolalarga yordam berish	50. Doya-enagalik faoliyati
	51. Erga ishlov berish
	52. Suvda suzish, cho'milish

7. Traktorlarga texnik xizmat ko'rsatish	53. SHE'r yodlash va ifodali o'qish
8. Bolalarni maktabga tayyorlash	54. Matematik misollar echish va hisob-kitob qilish
9. Film ko'rish	55. Sochni zamonaviy turmaklarini o'ylab topish
10. Pul, foyda va zararni hisoblash	56. Bichish, tikish
11. Radioteleapparaturalarni tuzatish	57. Daryoda yuklarni tashish
12. Velosiped tuzatish	58. Akkumulyator tuzatish
13. Parashyutdan sakrash	59. Bino poydevorini quyish
14. Kompyuterda ishlash	60. O'rin-joy, xonadonni yig'ishtiruvchi robot yaratish
15. Rangli rasm solish	61. Bemorlarni parvarishlash
16. Gaz plitalarini tuzatish	62. Mashinada paxta terish
17. Bemorlarni tinchlantirish va ularga yordam ko'rsatish	63. Bolalar va yoshlarning bo'sh vaqtlarini tashkil etish bilan shug'ullanish
18. Ekskavator bilan ariq va zovurlarni kavlash	64. Latifa aytish va eshiting
19. Bolalar bilan ishlash	65. Hujjatlar bilan ishlash
20. Kuy chalish	66. Dazmol, kir yuvish mashinasi kabilarni tuzatish.
21. Jamoat tartibini saqlash	67. Mebel yasash
22. Oziq ovqatlamini bezash, gamirlar tuzish	68. Poezdda sayohat qilish
23. Mashinalarni "kavlashtirish"	69. Pochta aloqasi operatori bo'lish
24. Avtobus haydash	70. Oyna qirqish
25. Radiodetallarni almashtirish	71. Liftda qavatga ko'tarilish
26. G'isht terish	72. Nuqsonli bolalarga yordam berish
27. Obodonlashtirish	73. O'simlik va hayvonlarni parvarishlash
28. Dorishunoslik	74. Sport musobaqalarini tashkil qilish
29. O'rmon kesish. daraxtlarni tartibga solish	75. Loydan qo'g'irchoq yasash
30. To'garak ishini tashkil qilish	76. Tejamkorlik
31. Raqsga tushish	77. SHirinliklar tayyorlash
32. Aktsiya bozorini kuzatish	78. Er osti boyliklarini izlab topish
33. Ko'pchilikka taom pishirish	79. Avtopoygalarni tomosha qilish
34. Metallarni biriktirish	80. Kuygan lampochkalarni yangilash
35. Samolyotlarga texnik xizmat ko'rsatish	81. Devorga gulqog'oz yopishtirish, bo'yash
36. Hovliga chiroq tushirish	82. Elektr-gaz payvandlash ishlari bilan shug'ullanish
37. YOG'ochga ishlov berish	
38. Rezba, gayka, bolt chiqarish	
39. Bemorlarga yordam ko'rsatish	
40. Mevali ko'chatlar etishtirish	

41. Bolalarga kurash usullarini o'rgatish	83. Dezinfeksiya
42. Ashula aytish	84. Akvariumda baliq boqish
43. Tejamkorlik bo'yicha maslahatlar berish	85. Bolalarga o'qishni, yozishni o'rgatish
44. Haridni rejalashtirish	86. A fisha va e'lonlar chizish
	87. Bozordagi narx navoni kuzatib borish
	88. Dasturxon tuzash, mehmon kutish

O'KYA TESTNING NATIJALAR TAXLILI

Savollarga javob berib bo'lganingizdan so'ng har bir qatordagi savollarga berilgan javob ballarining yig'indisi 3-ustunga yoziladi. Yig'ilgan ballarning eng yuqorisi qaysi guruhga mos kelsa sizdagi qiziqish va moyillik darajasi shu soha yo'nalishi atrofida bo'ladi.

T/	Savol №	Ballar yig'indisi	Kasblar	Sohalar
1	1 12 23 34 45 56 67		№1 guruh	Sanoat
2	2 13 24 35 46 57 68		№2 guruh	Transport
3	3 14 25 36 47 58 69		№3 guruh	Aloqa
4	4 15 26 37 48 59 70		№4 guruh	Qurilish
5	5 16 27 38 49 60 71		№5 guruh	Uv. j. k. x.
6	6 17 28 39 50 61 72		№6 guruh	Tibbiyot
7	7 18 29 40 51 62 73		№7 guruh	Qish. o'rmon x.
8	8 19 30 41 52 63 74		№8 guruh	Ped-ka
9	9 20 31 42 53 64 75		№9 guruh	San'at va mad.
10	10 21 32 43 54 65		№10 guruh	Ijt. Iqtisod.
11	11 22 33 44 55 66		№11 guruh	Savdo

1-guruh. Sanoat

Sizda sanoat sohasiga mansub bo'lgan kasblarga qiziqish va moyillik mavjud. Siz samolyotsozlik, energetika, avtomobilsozlik, geologiya, metallurgiya, kimyo va engil sanoat, oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish bo'yicha mutaxassislar tayyorlaydigan kasb-hunar kollejlari shuningdek, matematika, fizika, kimyo fanlarini chuqur o'rganishga yo'naltirilgan akademik litseylarda ta'lim olishingiz mumkin.

2-guruh. Transport

Sizda avtomobillarni boshqarish, ta'mirlash va ularga xizmat ko'rsatish bilan bog'liq bo'lgan kasblarga moyillik yuqori. SHu bois Siz transport vositalari bilan bog'liq bo'lgan kasblar tayyorlaydigan kasb-hunar kollejlari yoki matematika va fizika fanlari yo'nalishidagi akademik litseylarda tahsil olishingiz mumkin.

3-guruh. Aloqa

Sizda aloqa bilan bog'liq kasblarga moyillik yuqori. Siz telekommunikatsiya, radio, pochta, elektron uskunalarni boshqarish, xalqaro aloqa, telefon, telegraf va boshqa sohalar bo'yicha kasbiy tayyorgarlik yo'nalishidagi kasb-hunar kollejlari va fizika fanini chuqur o'rgatuvchi akademik litseylarga o'qishga borishingiz mumkin.

4-guruh. Qurilish

Sizda qurilish sohasidagi kasblarga qiziqish mavjud. Sizga qurilish avtomobillari va mashinalarini boshqarish, sanitariya-texnik tizimlar, temir-beton mahsulotlari va

konstruksiyalar, duradgorlik kabi kasblar tayyorlaydigan kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qishga tavsiya etiladi.

5-guruh. Uy-joy, kommunal xo'jalik

Sizda suv, gaz ta'minoti, turar joy va jamoat binolariga xizmat ko'rsatish bilan bog'liq bo'lgan kasblarga qiziqish mavjud. Siz uy-joy va kommunal xo'jaligi sohasi uchun kasblar tayyorlaydigan kasb-hunar kollejida yoki aniq fanlar yo'nalishidagi akademik litseylarda ta'lim olishingiz mumkin.

6-guruh. Tibbiyot

Sizda sog'liqni saqlash sohasining umumiy amaliyot, stomatologiya, ortopediya, farmatsiya, tibbiy optika va laboratoriya tashhisi sohaslaridagi kasblarga qiziqishingiz yuqori. Tibbiyot yo'nalishidagi kasb-hunar kollejida yoki kimyo va biologiyaga ixtisoslashgan akademik litseylarda o'qishingiz maqsadga muvofiq bo'ladi.

7-guruh. Qishloq va o'rmon xo'jaligi

Sizga qishloq xo'jaligi va o'simlikshunoslik bilan bog'liq bo'lgan kasblar yoqadi. Sizga qishloq xo'jaligi texnikalarini boshqarish, ta'mirlash va xizmat ko'rsatish, gidromelioratsiya, fermer xo'jaligi, agronomiya, zootexnika, o'simlikshunoslik, chorvachilik sohalari bo'yicha kasblar tayyorlaydigan yoki biologiya fanini chuqur o'rgatuvchi akademik litseylarda tahsil olishni tavsiya etiladi.

8-guruh. Pedagogika

Sizda bolalarni tarbiyalash, parvarish qilish va ularni qo'llab-quvvatlashga bog'liq kasblarga moyillik mavjud. Siz maktabgacha ta'lim, maktabdan va sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlar, boshlang'ich sinflarda sport va musiqa ta'limiga oid kasblarga tayyorlaydigan kasb-hunar kollejlarda ta'lim olishingiz mumkin.

9-guruh. San'at va madaniyat

Sizni tasviriy san'at, rassomchilik, xoreografiya, teatr hamda madaniy oqartuv ishlari qiziqtiradi. Sizga mada niyat va san'at yo'nalishidagi kasblarga tayyorlaydigan kasb-hunar kollejlarda ta'lim olishni tavsiya etiladi.

10-guruh. Ijtimoiy, iqtisodiy soha

Sizda moliya, buxgalteriya, menejment-marketing, bank, huquqshunoslik, yong'in xazfsizligi, avtoinspektsiya, ijtimoiy ta'minot va bojxonaga oid kasblarga qiziqish mavjud. Sizga ijtimoiy, iqtisodiy sohadagi kasb-hunar kollejlarda va aniq fanlar yoki ijtimoiy yo'nalishdagi akademik litseyda ta'lim olishni tavsiya etiladi.

11-guruh. Savdo, umumiy ovqatlanish va xizmat ko'rsatish

Sizda umumiy ovqatlanish, savdo, xizmat ko'rsatish, radiotexnika va teleapparaturalarni ta'mirlash, maishiy gaz va mashinalarni ta'mirlash, kino-fototexnika xizmatlari ko'rsatish sohaslariga qiziqish mavjud.

Sizga savdo, umumiy ovqatlanish va xizmat ko'rsatish bo'yicha kasb-larga tayyorlovchi kasb-hunar kollej yoki aniq fanlar akademik litseylarda o'qish tavsiya etiladi.

MAVZU: O'QUVCHIJAR JAMOASIDA SINIF FAOLLARINI ANIQLASH.

Maqsad: Prof. B. R. Qodirovning "Sinf zukkolari" metodikasi asosida o'quvchilar jamoasida sinf faollarini aniqlash.

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Tajribaning bajarilishi. Tekshirish muvaffaqiyatli o'tishi uchun osoyishta, ishchan sharoit zarur. O'qituvchi o'quvchilar bajarishi kerak bo'lgan topshiriqni aniq tushuntiradi:

Ko'rsatma: "Hurmatli o'quvchilar, quyidagi xar – bir so'rovnomaga birinchi navbatda sihdoshlaringizning orasidan eng zukkosini familiyasini yozing, undan keyin ikkinchi o'rindagisi va uchinchi o'rindagisini familiyasini yozing. Basharti o'zingiz shu o'rinlarni biriga mos bo'lsangiz familiyangizni yozing.

A. Kimlar sinfda matematika, informatika, texnik uskunalar bilan shug'ullanishni yoqtiradilar yoki fizikadan eng yaxshi biladilar?

B. Kimlar sinfda biologiya, ximiya yoki geografiyadan eng yaxshi biladilar, tabiat va odam organizmiga qiziqadilar?

V. Kimlar sinfda eng ko'p badiiy, yoki tarixiy adabiyot o'qiydilar, yozma ishlar va insholarni yaxshi, xatosiz yoza oladilar?

G. Kimlar sinfda san'at sohasida katta yutuqlarga erishgan, masalan yaxshi rasm chiza oladi, musiqa asboblarni katta mahorat

bilan chala oladi, kuchli badiiy did va xavasga ega, she'rlar mashq qiladi?

D. Kimlar sinfda jamoat ishlari bilan ko'proq shug'ullanadi, jamiyatshunoslik, tarix, iqtisod, huquq masalalarini yoqtiradi?

E. Kimlar sinfda eng dono, o'qimishli va tillarni o'rganishga katta havas bilan intiladi, o'z ustida ko'p ishlaydi?

J. Darslardan qiyinchilik tug'ilganda sinfdoshlaringizdan kimlarga murojaat qilgan bo'lardingiz (kimlardan maslahat so'ragan bo'lardingiz), yani kimlar barcha predmetlardan juda yaxshi biladilar va yaxshi tushuntira oladilar?

10—15 minutdan so'ng talabalardan javob varaqlari yig'ishtirib olinadi. Olingan ma'lumotlarning to'g'riligiga ishonch hosil qilish uchun bu ishni bir necha marta takrorlash kerak. Takroriy tekshiruv sun'iy bo'lib qolmasligi uchun uni boshqacharoq formada, masalan, savol-javob tarzida og'zaki o'tkazsa ham bo'ladi.

№	F.I.O.	Tanlov o'rni, Ko'rsatgichlar, Ballar	N Ovozlar soni	M Yig'indi	K Kooefit sent
1.					
2.					
3.					

Natijalar tahlili. Natijalarni ishlab chiqish turlicha, ya'ni tanlash miqdorini ishlash oddiy, jo'n hisoblashdan to keng statistik analizgacha bo'lishi mumkin. Buning uchun bir-birini o'zaro to'ldiradigan grafik usuli mavjud:

№	F.I.O.	Tanlov o'rni Ko'rsatgichlar Ballar	N Ovozlar soni	M Yig'ind i	K Kooeff sent
1.	Axmedov	1,2,1,3,1,2,1,3,1,1,2,1,3,2,1,1	18	31	1.7
2.	Valiev	2,3,2,3,2,2,2,			
3.	Dolimov	3,3,3,2,			

O'quvchilarni tekshirishning birinchi natijalariga yakun yasayotib, quyidagilarni aniqlashlari lozim:

1. Shaxslararo munosabatning shakllanishida u yoki bu o'quvchilarning ma'lum bir o'rinda bo'lishini nima ta'minlaydi?
2. Ayrim o'quvchilarning mavqei jamoaga to'la ta'sir ko'rsatadimi?
3. Yulduz (zukko) shu sinfda haqiqatan peshqadamlik qiladimi?
4. Hech kim tanlamaganlarning jamoadagi mavqeini qanday aniqlasa bo'ladi?
5. Ajralib qolgan guruhlar (kichik gruppalar) borligini qanday tushuntirish kerak?

7 - mash'ulot.

MAVZU: O'SMIRLARDA SHAXSIY HOVOTIRLIK DARAJASINI O'LCHASH

Maqsad: A.Prixojan testi a s o s i d a o 'smirlarda shaxsiy hovotirlikni darajasini aniqlash.

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Mazkur shkala – so'rovnomma A.M.Prixojan tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, 8 – 9 sinf o'quvchilarining xavotirlanuvchanlik darajasini o'rganishda qo'llanilishi mumkin. Metodikaning e'tiborli jihati shundaki, uning yordamida o'quvchi hayotining qaysi sohasi unda ko'proq xavotir uyg'otishini aniqlash mumkin. So'rovnomma matnida 30 xil vaziyat tasvirlangan. Tekshiriluvchi ushbu vaziyatlar uning uchun qanchalik yoqimsiz ekanini bildirishi kerak.

Ko'rsatma. Quyida siz hayotda uchratadigan turli vaziyatlar sanab o'tilgan. Ularning ba'zilari sizga yoqimsiz bo'lishi, sizda xavotir, tahluka, qo'rquv uyg'otishi mumkin. Vaziyatlar sizga qanchalik yoqimsiz ekanini 0,1,2,3,4 raqamlaridan foydalanib belgilang. Bunda: 0 – vaziyat sizga hech ham yoqimsiz emas; 1- vaziyat sizni biroz xavotirga soladi; 2 – vaziyat shunchaki, siz undan nariroq bo'lishni istaysiz; 3 – vaziyat sizga judayam yoqmaydi, sizda kuchli xavotir uyg'otadi; 4 – vaziyat sizda kuchli qo'rquvni uyg'otadi, siz unga chiday olmaydiz.

Metodikaning matni

1	Doska oldida javob berganingda	0, 1, 2, 3, 4
2	Notanish kishilar uyiga borganingda	0, 1, 2, 3, 4
3	Musobaqalarda, konkurslarda qatnashganingda	0, 1, 2, 3, 4
4	Maktab direktori huzuriga chaqirilganingda	0, 1, 2, 3, 4
5	O'z kelajaging haqida o'ylaganingda	0, 1, 2, 3, 4
6	O'qituvchi kimni chaqirsam ekan deb jurnalni varaqlaganda	0, 1, 2, 3, 4
7	Seni nimadadir ayblashganda	0, 1, 2, 3, 4
8	Biror ish qilayotganingda senga tikilib turishganda	0, 1, 2, 3, 4
9	YOzma nazorat ishi yozayapganingda	0, 1, 2, 3, 4
10	O'qituvchi yozma ish natijalarini o'qib berayotganda	0, 1, 2, 3, 4
11	Senga e'tibor berishmay qo'yishganda	0, 1, 2, 3, 4
12	Sen o'ylagan narsalar amalga oshmayotgan bir paytda	0, 1, 2, 3, 4
13	Ota-onangni ota-onalar yig'ilishidan qaytishini kutayotganingda	0, 1, 2, 3, 4
14	Seni muvaffaqiyatsizlik, mag'lubiyat kutayotganda	0, 1, 2, 3, 4
15	Ortingdan kulgi eshitganingda	0, 1, 2, 3, 4
16	Maktabda (kollejda) imtihon topshirayotganingda	0, 1, 2, 3, 4
17	Sababsiz sendan hafa bo'lishganida	0, 1, 2, 3, 4
18	Ko'pchilik o'rtasida so'zga chiqqaningda	0, 1, 2, 3, 4
19	Muhim qaror qabul qilayotganingda	0, 1, 2, 3, 4
20	O'qituvchining tushuntirishlarini tushunmayotganingda	0, 1, 2, 3, 4
21	Seni tushunmay, qarshilik ko'rsatishganida	0, 1, 2, 3, 4
22	O'zingni o'zgalarga solishtirganingda	0, 1, 2, 3, 4
23	Seni qobiliyatingni tekshirishayotganida	0, 1, 2, 3, 4
24	Senga yosh boladek munosabatda bo'lishganida	0, 1, 2, 3, 4
25	Darsda o'qituvchi senga to'satdan savol berganida	0, 1, 2, 3, 4
26	Sen kelgach, bolalar gaplarini to'xtatib qo'yishganida	0, 1, 2, 3, 4
27	Sen bajargan ish baholanayotganida	0, 1, 2, 3, 4
28	O'z ishlaring haqida o'ylayotganingda	0, 1, 2, 3, 4
29	O'zing uchun muhim bo'lgan biror qaror qabul qilayotganingda	0, 1, 2, 3, 4
30	Uy vazifalarini bajaraolmayapganingda	0, 1, 2, 3, 4

Xavotirlanish turlari va ularga mos keluvchi vaziyatlarning tartib raqamlari

Xavotirlanish turi	Xavotirlanish turiga mos keluvchi vaziyatlar tartib raqami
Maktab bilan bog'liq xavotirlanish	1 4 6 9 10 13 16 20 25 30
O'z-o'zini baholash bilan bog'liq xavotirlanish	3 5 12 14 19 22 23 27 28 29
SHaxslararo munosabatlar bilan bog'liq xavotirlanish	2 7 8 11 15 17 18 21 24 26

Natijalarni hisoblash va baholashda avval xavotirlanishning har bir turi bo'yicha ballar yig'indisi hisoblab chiqiladi. Xavotirlanishning har bir turi bo'yicha to'plangan ballarni o'zaro qo'shish bilan umumiy ball topiladi. So'ngra olingan ko'rsatkichlar 1 – jadvaldagi standartlar asosida baholanadi.

Xavotirlanish turi	Xavotirlanuvchanlik darajalari (ballarda)				
	Me'yorda	Biroz yuqori	YUqori	O'rta yuqori	Xaddan tashqari
Maktab bilan bog'liq xavotirlanish	5 – 18	19 – 24	25 – 30	31	5 dan kam
O'z – o'zini baholash bilan bog'liq xavotirlanish	7 – 19	20 – 25	26 – 31	32	7 dan kam
SHaxslararo munosabatlar bilan sog'liq xavotirlanish	6 – 18	19 – 25	27 – 32	33	6 dan kam

8 - mashg'ulot.

MAVZU: O'SMIRLARDA KASBIY USTANOVKALARNI ANIQLASH

Maqsad: I.M.Kondakov testi asosida o'smirlarda kasbiy ustanovkalarni aniqlash

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Ko'rsatma: Berilgan jumlamani diqqat bilan (lozim bo'lsa, qayta-qayta) o'qib chiqing. Har bir topshiriq kasb tanlayotgan yoshlarning ruhiy holatini tavsif etuvchi 5 ta jumladan iborat. Ularning ba'zilar Sizdagi vaziyatga ko'proq mos kelsa, boshqalari Sizdan uzoqroq yoki Sizni tavsif etmaydi. Sizdan mazkur jumlamani o'zingizga yaqin - uzoqligiga ko'ra tartiblab chiqish so'raladi. YA'ni Sizni eng ko'p xarakterlaydigan jumlaning tartib raqami javob varaqasining 1-katakchasiga, ikkinchi navbatda mos keladigan jumlaning tartib raqami esa 2-katakchaga yozib qo'yiladi va hokazo. Demak, Sizga nisbatan eng "uzoq" fikr ifoda etilgan jumlaning tartib raqami - 5-katakchaga kiritiladi.

	1- ustun	2-ustun	3-ustun	4-ustun	5-ustun	Um.yig'indi
1-lar soni	$0 \times 5 = 0$	$0 \times 4 = 0$	$1 \times 3 = 3$	$2 \times 2 = 4$	$5 \times 1 = 5$	12
2-lar soni	$1 \times 5 = 5$	$0 \times 4 = 0$	$1 \times 3 = 3$	$5 \times 2 = 10$	$1 \times 1 = 1$	19
3-lar soni	$2 \times 5 = 10$	$3 \times 4 = 12$	$3 \times 3 = 9$	$0 \times 2 = 0$	$0 \times 1 = 0$	31
4-lar soni	$2 \times 5 = 10$	$4 \times 4 = 16$	$1 \times 3 = 3$	$0 \times 2 = 0$	$1 \times 1 = 1$	30
5-lar soni	$3 \times 5 = 15$	$1 \times 4 = 4$	$2 \times 3 = 6$	$1 \times 2 = 2$	$1 \times 1 = 1$	28

NATIJARNI HISOBLASH

Kasbiy u stanokalar	Hom ball	YAkuniy ball								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Qat'iyatsizlik		-7	8-	11-	13-	16-	183	213	243	26+
2. Ratsionallik(oqilona)		-20	21-	23-	25	26-	283	30-	32-	34+
3. Optimistik munosabat		33	24	233	27	283	30	31-	33	34+
4. O'zini yuqori baholash		-17	18-	20-	22-	24-	273	29-	31-	33+
5. Boshqalarga bog'liqlik		-14	15-	17	18-	203	22	233	25	26+

9 - mashg'ulot.

MAVZU: O'QUVCHI — YOSHLARNI KASBIY QIZIQISHLARINI O'RGANISH

Maqsad: A.E.Golomshtokning «Qiziqishlar xaritasi» metodikasi asosida o'quvchi — yoshlarni kasbga yo'naltirishda ustvor kasbiy qiziqishlarini, ularning layoqat yo'nalishlarini, moyilliklarini aniqlash

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Metodikaning ishlatilishi

Ushbu so'rovnoma sinaluvchilarning u yoki bu faoliyat turiga qiziqish darajasini aniqlashga mo'ljallangan. Uning yordamida olingan ma'lumotlarga asoslangan holda yuqori sinf o'quvchilariga (8-9 sinflar) kasb tanlash, kasbga yo'llash masalalariga oid maslahatlar berish maksadga muvofiq bo'ladi.

Bu so'rovnoma bilan ishlashda psixolog oldindan barcha sinaluvchilarga etadigan mikdorda javob varaqasi (1 shakl) tayyorlab olishi kerak bo'ladi. So'ng tadqiqotni sinaluvchilarga beriladigan quyidagi ko'rsatma bo'yicha amalga oshiradi So'rovnoma matnini har bir sinaluvchiga alohida qilib berish ham mumkin, lekin ularni javob berish vaqti chegaralanganligi haqida ogohlantirib qo'yish kerak (15-20 daqiqagacha). Tadqiqot davomida sinaluvchiga qulay sharoitni yaratish, unga xalakit beruvchi omillarni bartaraf etish, psixodiagnostik tadqiqotlar olib borish talablariga qat'iy amal kilish lozim.

Ko'rsatma:

«Si=ning e'tiboringizga havola etilayotgan ushbu savollarnng birontasini ham qoldirmay barchasiga kuyidagi tartibda javob bering:

- agar sizga savolda berilgan mashg'ulot bilan shug'ullanish juda yoqsa, unda javoblar uchun berilgan varaqadagi anketani shu savolning tartib raqami keltirilgan joy ostiga ikkita plyus «++» belgisini qo'ying;

- agar shunchaki yoqsa bitta plyus «+»;

- savolda aytilgan mashg'ulotga befarq bo'lsangiz yoki biron nima deyishga qiynalsangiz - nol«0»ni;

- agar u mashg'ulot sizga yoqmasa - bitta minus « - » belgisini qo'ying.
- Agar u mashg'ulot sizga umuman yoqmasa « - - » belgisini qo'ying.

SIZ YOQTIRASIZMI? SIZGA YOQADIMI?

1. «qiziqarli fizika», «Fiziklar kulishganda» kabi qiziqarli kitoblarni o'qish.
2. «qiziqarli fizika», «Matematik dam olish» kabi kitoblarni o'qish.
3. Radiotexnika sohasidagi yutuqlar haqida yozadigan ilmiy-ommabop jumallar bilan tanishib chiqish.
4. «YOSH texnik», «Texnika va yoshlar» kabi texnikaga oid jumallarni o'qish.
5. Ximiyadagi kashfiyotlar haqida, buyuk (mashxur) ximiklar xayoti va faoliyati haqida o'qish.
6. O'simliklar va xayvonlar xayoti haqida o'qish.
7. Odamlar kasalliklarga qarshi kurashishni qanday o'rganganliklari haqida, tabiblar, vrachlar haqida, tibbiyot sohasidagi yutuqlar haqida o'qish.
8. Kitoblar orqali, birovning hikoyasi orqali va geografik xaritalar bo'yicha turli mamlakatlar bilan tanishib chiqish.
9. Tarixiy shaxslar va voqea, hodisalar haqida o'qish.
10. Jahon adabiyoti klassiklari asarlarini o'qish.
11. San'atning rivojlanishi tarixi bilan qiziqish, opera, simfonik, jaz musiqalarini tinglash.
12. Maktab hayoti haqida (tarbiyachi, o'qituvchi, etakchilar haqida) kitoblar o'qish.
13. Pazandalik san'ati, kiyimlarning fasonlarini yaratish, mebellarni yaratishga qiziqish.
14. Urushlar va janglar haqida kitoblar o'qish.
15. Sportga oid gazeta-jumallarni o'qish, sport va mashxur sportchilar haqidagi kitoblarni o'qish.
16. Fizikadagi kashfiyotlar, mashxur matematiklar xayoti va faoliyati haqidagi ilmiy-ommabop adabiyotlarga qiziqish.
17. Matematikadagi kashfiyotlar, mashhur matematiklar hayoti va faoliyati haqidagi adabiyotlarni o'qish.
18. Elektr va radio asboblarning tuzilishini aniqlash.
19. Texnika ko'rgazmalariga borish yoki texnika yangiliklariga oid ko'rsatuvlarni tomosha qilish.
20. Tabiatdagi ximiyaviy xodisalarni topish (aniqlash, kuzatish), ximiya bo'yicha tajribalar o'tkazish, ximiyaviy reaksiyalarning borishini kuzatish.
21. Botanika, zoologiya, biologiyani o'rganish.

22. Odam organizmining tuzilish xususiyatlari va vazifalari (funktsiyalari) bilan tanishish.
23. YAngi foydali qazilma konlarini qidirib topish haqida bilish, o'rganish.
24. Respublikamizda va chet ellarda ro'y berayotgan siyosiy voqealarni muhokama qilish.
25. Badiiy-tanqidiy makolalarni o'qish.
26. Kinofilmlar, teatr asarlari, badiiy kurgazmalarni muhokama qilish
27. Bolalar va o'smirlar tarbiyasiga oid masalalarni muhokama qilish, o'z do'stingiz, sinfdoshlaringiz, kichik yoshdagi bolalardan biron-bir kishiga o'z xulqini tuzatish borasida kanday yordam berish mumkinligini bilish.
28. Uyda, maktabda, sinfda qulaylik yaratish haqida o'ylash (qayg'urish), o'z xonangizni tartibga keltirish.
29. Xarbiy texnika bilan tanishish.
30. Sport musobakalari bellashuvlariga borish, ularda ishtirok etish.
31. Fizika bo'yicha tajribalar o'tkazish.
32. Matematik masalalar (vazifalar)ni echish.
33. Radioapparatlar sxemalarni o'rganish.
34. Texnik chizmalar va sxemalarni o'rganish o'qish.
35. Ximiyaviy aralashmalarni tayyorlash, reaktivlarni o'lchash.
36. Bog'da, tomorqada ishlash, o'simliklar, xayvonlarga qarash, ularni parvarish qilish, boqish.
37. Turli xastaliklarning (kasalliklarning) yuzaga kelish sabablarini o'rganish.
38. Minerallar kolleksiyasini yig'ish
39. Xalqlar va davlatlarning yuzaga kelish tarixini o'rganish.
40. CHet tili (tillari)ni o'rganish.
41. Sahnada o'ynash (rol o'ynash), qo'shiq aytish, tomosha ko'rsatish.
42. Kichikintoylarga kitob o'qib berish, ularga nimanidir kilishda yordam berish, ularga ertaklar aytib berish.
43. Kiyimlarini tikish, to'qish yamash, ovkat tayyorlash, uydagi maishiy asboblarni va qurilmalar, mebel va shu kabilarin tuzatish, takomillashtirish va tayyorlash.
44. Harbiylashtirilgan o'yinlarda, yurishlarla, poxodlarda, mashg'ulotlarda ishtirok etish.
45. Sport o'yinlarini o'ynash.
46. Fizika to'garaklarida shug'ullanish.
47. Matematika to'garaklarida shug'ullanish.
48. Elektr asboblarni tuzatish va elektr simlarini ulash.
49. Turli xil mexanizmlarni tuzatish va yig'ish
50. Ximiya to'garaklarida shug'ullanish (ximiya bo'yicha fakultativlarni o'rganish).
51. Biologiya to'garaklarida shug'ullanish (biologiya bo'yicha fakultativlarni o'rganish).
52. Meditsina hamshirasi va vrach ishlari bilan tanishish.
53. Geologik va geografik xaritalar tuzish.

54. Tarix muzeylariga borish, madaniy yodgorliklar bilan tanishish, arxeologik ekspeditsiyalarda ishtirok etish.
55. O'z fikringiz, kuzatishlaringizni yozma bayon etish, kundalik yuritish (kundalik daftar tutish).
56. Drama to'garagida shug'ullanish.
57. Agar o'rtoqlaringiz o'quv vazifalarini bajarishda qiynalishayotgan bo'lsalar, ularga o'quv vazifalarini qanday bajarish lozimligini tushuntirib berish.
58. Odamlarga turli xizmatlarni ko'rsatish (oyoq kiyimlarini tuzatib berish, suratini olib berish, sochini chnroyli qilib tarash, turmaklashga yordam berish va sh. k.).
59. Harbiy o'yinlarda, mashqlarda ishtirok etish.
60. Sport musobakalarida ishtirok etish.
61. Fizikadan olimpiadalarda ishtirok etish.
62. Matematikadan ko'riklarda, olimpiadalarda ishtirok etish.
63. Radio apparatlarini yig'ish va tuzatish.
64. Samolyotlar, uchuvchi apparatlar, kemalar yoki shunga o'xshash narsalarning modellarini yasash.
65. Ximiyadan olimpiadalarda ishtirok etish.
66. Biologiyadan olimpiadalarda ishtirok etish.
67. Bemorlarga qarash.
68. Biron bir geografik joyning topografik tasvirini (s'yomkasini) olishda kattalarga yordam berish yoki uni o'zingiz kilishingiz.
69. Tarix bo'yicha ma'ruza qilish, tarix (yoki arxeologiya) to'garagida shug'ullanish.
70. Adabiyot yoki lingvistika to'garagida shug'ullanish.
71. Musiqa asbobida o'ynash, rasm chizish, yog'ochdan kesib narsalar tayyorlash.
72. Guruh etakchisi ishini bajarish.
73. Oila byudjetini rejalashtirish (iqtisod qilish) ni o'ylash.
74. O'yingohlarda, sayr~sayoxatlarda (poxodlarda) tashkilotchi etakchi (komandir) bo'lish.
75. Sport seksiyasida shug'ullanish.
76. Fizikadagi yangi kashfiyotlar haqida ma'ruzalar qilish, fizika bo'yicha «quvnoqlar va zukkolar» konkursini (QZK , KVN) tashkil etish.
77. Matematikadan konkurstar tashkil kilish.
78. Radio to'garaklarida shug'ullanish.
79. Texnika ko'rgazmalarini, texnik ijodkorlik ko'riklarini tashkil kilishda ishtirok etish va qatnashish.
80. «Ximiya atrofimizda» kabi kechalarni tashkil qilishda ishtirok etish va qatnashish.
81. Biologiyadan tajriba ishlarini o'tkazish.
82. Hamshiralar (sanitarlar) to'garagida ishtirok etish.
83. Geografik va geologik ekspeditsiyalarda ishtirok etish

84. YAshab turgan joyingizni o'rganish maqsadida o'tkaziladigan sayoxatlarni tashkil qilishda qatnashish va ularda ishtirok etish.

85. Adabiy kechalarning stsenariysini yozish, adabiy yubileylar, bayramlarni tashkil qilish.

86. Badiiy havaskorlik konkurslarida, olimpiadalarida ishtirok etish.

87. Bolalar uchun uyinlar va bayramlar tashkil qilish.

88. Sayoxatlar vaqtida ovqat tayyorlash yoki barcha sayoxatchilar (sayoxatda ishtirok etayotganlar) uchun zarur bo'lgan barcha qulayliklarga ega bo'lgan dam olish joylarini jihozlash, suratga olish, suratlarini chiqarish.

89. Harbiy ishni o'rganish.

90. Kichik yoshdagi bolalarni seksiyalarda, sport jamoalarida shug'ullantirish.

Natijalarni qayta ishlash.

Sinaluvchilar so'rovnomaga javob berib bo'lganlaridan so'ng javob varaqasi bo'yicha natijalar qayta ishlab chiqiladi. Bunda har bir ustun bo'yicha (vertikal) va qator (gorizontal) bo'yicha «+»lar yig'indisi hisoblab chiqiladi.

U yoki bu ustun bo'yicha «+»lar miqdorining ko'pligi sinaluvchida shu sohaga qiziqishning ustun ekanligini bildiradi.

Bunda: 1 - fizika, 2 - matematika, 3 - elektroradiotexnika, 4- texnika, 5- ximiya, 6 - biologiya va qishloq xo'jaligi, 7 - tibbiyot, 8- geografiya va geologiya, 9 - tarix, 10 - jumalistika. 11 - san'at, 12 - pedagogika, 13- maishiy xizmat sohasidagi mehnat, 14 - harbiy ish, 15 - sport.

Qiziqishlarning turg'unlik darajasini javob varaqasining ko'ndalang (gorizontal) qatorlaridagi «+»lar miqdori bilan aniqlanadi. Agar ularning soni I-II - qatorlar bo'yicha eng ko'p bo'lsa, unda bu sinaluvchida faoliyatning u yoki bu sohasi bilan tanishib chiqish xoxishi mavjud ekanligini bildiradi; agar III-IV qatorlar bo'yicha «+»lar miqdori ko'p bo'lsa, bu sinaluvchida o'zi qiziqqan predmet bo'yicha yanada chuqurroq bilishga intilish mavjudligini bildiradn; agar V-VI - qatorlar bo'yicha «+»lar miqdori oldingi juftliklardagilardan ko'p bo'lsa, bu sinaluvchining o'zi qiziqqan sohasi bo'yicha faol amaliy ishlarga (mashg'ulotlarga) kirishganligidan, uning qiziqishlari moyillikka aylanganligidan dalolat beradi.

Amaliyotchi psixolog mazkur so'rovnoma yordamida olingan natijalarning validligini sinaluvchining qiziqishlari va moyilligi xususiyatlarini aniqlash nmkoniyatini beradigan boshqa psixodiagnostik vositalar yordamida tekshirib ko'rishi mumkii. Bunday vositalarga E.A. Klimov tomonidan taklif etilgan «Differentsial-diagnostik so'rovnoma» kabi metodikalar misol bo'la olishi mumkin.

MAVZU: O'QUVCHILARNING TARBİYALANGANLIK DARAJASINI O'RGANISH

Maqsad: YOsh avlodni har tomonlama rivojlangan shaxs sifatida tarbiyalash, tarbiyasi og'ir o'quvchi-yoshlar tarbiyasidagi salbiy burulishlarni o'z vaqtida oldini olish, ularning shaxsi, o'ziga, jamiyat va odamlarga bo'lgan munosabatlarini o'rganish.

So'rovnomani natijalarini, analitik taxlil etish hamda ijtimoiy muhit(oila, maktab, ommaviy axborot vositalari, maktabdan tashqari)ning shaxs ta'lim tarbiyasi jarayoniga ta'sirini o'rganish, intellektual rivojlanishda yangicha jahon talablariga hamda milliy mentalitetimizga mos keladigan tarbiya usullarini tanlash va ish jarayonida unumli foydalanishdan iborat.

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

1 - BO'LIM SAVOLLARI	
1	Har - xil avlod vakillari, haqiqatdan ham, bir – birini tushunishi qiyin, deb o'ylaysizmi?
2	Ota-Onangizni fikrini doim inobatga olasizmi?
3	Sizda ota-onangiz va opa-akalaringizning fikrlarini rad etish holatlari ham uchrab turadimi?
4	Biron-bir ish qilishdan oldan siz ota – onangiz (oila a'zolaringiz) bilan maslahat qilaysizmi?
5	Siz tufayli oilangizda yoki maktabda turli nizolar paydo bo'lib turadimi?
6	Ota – onangiz oldida farandlik burchingizni ado etishda doimo ma'suliyatni his qilaysizmi?
7	Ota – onangizdan shaxsiy xarajatlaringizdan ortiq pul talab qilaysizmi?
8	Sizda vaziyatdan chiqish uchun oila a'zolaringiz (ota-ona, opa- singil, aka-uka)ga yolg'on gapirish holatlari uchrab turadimi?
9	Muammolaringiz yuzasidan oila a'zolaringiz bilan o'rtoqlashasizmi?
10	Oilangizda sizning fikringiz inobatga olinadimi?
2 - BO'LIM SAVOLLARI	
1	Ota – Onangiz o'quv faoliyatingiz xususida sizga tanbex berishadimi yoki maktabga ular ning qistovi bilan borasizmi?
2	Fanlardan beriladigan uy vazifalarini mustaqil, o'z vaqtida va muntazam bajarasizmi?
3	Ustozlaringizni siz xaqingizdagi fikrlarini har doim ham to'g'ri deb hisoblaysizmi?
4	Siz maktabda bo'ladigan tadbirlarga, jamoat ishlarida qatnasha sizmi?
5	Maktabda o'qish birinchi vazifam va maktabdagi yutuqlaringiz tirishqoqligingizga bog'liq deb o'ylaysizmi?
6	Sizning bilimingiz o'qituvchi tomonidan haqqoniy baholanadimi?
7	O'z bilimingizni oshirish maqsadida maktab to'garaklariga va qo'shimcha kurslarga qatnashishga ehtiyoj sezasizmi?

8	O'z bilimingizni oshirish uchun aqliy faoliyat bilan bog'liq bo'lgan mashg'ulotlar Sizga yoqadimi?
9	O'quv fanlarini bo'sh o'zlashtirishda o'zingizni aybdor deb hisoblaysizmi?
10	Bilimli inson omadli bo'ladi deb o'ylaysizmi?
№	3 - BO'LIM SAVOLLARI
1	O'rtoqlaringiz bilan dam olish vaqtlaringizni mazmunli o'tkazishga harakat qilaysizmi?
2	Tengdoshlaringiz erishgan yutuqlaridan xursand bo'lasizmi?
3	Atrofdagilar bilan kelishgan holda barcha masalalarni maslahat lashib hal etasizmi?
4	Yutuq va muvaffaqiyatsizliklaringiz boshqalar tomonidan to'g'ri baholanadimi?
5	O'z kechinmalaringizni tengdoshlaringiz bilan u kim bo'lishidan qat'iy nazar o'rtoqlashasizmi?
6	Tengdoshlaringiz biror ish yoki o'qish yuzasidan muammoni hal etishda yordam berishingizni iltimos qilganda, ensangiz qotadimi?
7	Tengqurlaringiz o'rtasida mas'uliyatni o'z zimmangizga olishda o'zingizni olib qochish hollari ham uchraydimi?
8	Tengqurlaringiz erishgan yutuqlarga Siz ham qanday qilib yaxshiroq, tezroq, kam vaqt va kuch sarflab bajarish mumkinligi haqida o'ylab ko'rganmisiz?
9	Tengdoshlaringiz yolg'on gapirganini sezsangiz, o'g'irlik qilsa yoki giyoxvand modda istemol qilganini bilsangiz o'rtog'ingiz yoki dugonangizga tanbeh berasizmi?
10	Do'stlaringiz bilan (diskoteka, tungi klub) va shunga o'xshash joylarga borish sizga yoqadimi?
№	4 - BO'LIM SAVOLLARI
1	Sizda kelajakka umidsizlik hissi paydo bo'lgan holatlar uchraydimi?
2	Kayfiyatingiz o'zgarib, shodlik o'rnini g'am egallashi hollari uchraydimi?
3	Muvaffaqiyatsizlikka uchraganingizda maqsadga erishishning osonroq yo'llarini qidirishga kirishasizmi?
4	Tanbehni xotirjamlik bilan qabul qilib, xatolarni tezda to'g'rilashga harakat qilaysizmi?
5	Sizda ba'zida o'zingizni boshqara olmaslik holatlari uchrab turadimi?
6	Sizda yolg'iz qolish istagi tug'ilib turadimi?
7	O'zingizni keraksiz odamday his qilaysizmi?
8	Ertalab uyqudan o'yg'onganda o'zingizni og'ir his qilaysizmi?
9	O'rtoqlaringiz (dugonangiz) orasida sizga nisbatan ko'raolmaslik, g'arazgo'ylik borligini sezasizmi?
10	Ko'pincha qo'rquv, qayg'u hislaridan ozor chekasizmi?
№	5 - BO'LIM SAVOLLARI
1	Gazeta va jurnallarda, jinoiy voqeada beayb inson javobgarligini o'qisangiz, o'sha insonga befarq bo'la olasizmi?
2	Sizning hayotingizda internet muhim o'rin tutadimi?

3	Axborot vositalarida (televidenie, radio) yoshlarning hayoti va dunyo qarashlari to'la aks ettirilmoqdam?
4	Sizning kompyuter o'yinlariga qiziqishingiz turli xil moliyaviy muammolarni tug'diradimi?
5	Ko'p miqdorda namoyish etilayotgan jangari va qo'rqinchli kinofilmlar inson ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi deb o'ylaysizmi?
6	Sizga gazeta yoki kitob o'qishdan ko'ra, kino hamda videofil'm(kino seriallar)lar tomosha qilish yoqadimi?
7	Siz biror bir film tomosha qilayotganda shu film voqealari, qahramon lari kechinmalari bilan birga bo'lasizmi?
8	Siz har bir ko'rsatuv va eshittirishdan, gazeta sahifalaridagi maqolalardan o'zingiz uchun xulosa chiqara olasizmi?
9	Shaxsning shakllanishida ommaviy axborot vositalarining o'rni kata deb o'ylaysizmi?
10	Siz hayot saboqlarini ta'lim muassasalaridan ko'ra ko'proq ommaviy axborot vositalaridan olasizmi?

№ 6 - BO'LIM SAVOLLARI

1	Doim "etti o'lchab, bir kesish" «Avval o'ylab, keyin so'ylash» qoidalariga rioya etasizmi?
2	Dunyoda bo'layotgan global muammolar (spid, narkomaniya) ning oldini olishga yordam bera olaman deb o'ylaysizmi?
3	Inson hayotidagi erinchoqligi, malaka, ko'nikma va bilimga ega bo'lmay turib kelajakda muvaffaqiyatga erishishi mumkinmi?
4	Tug'ilib o'sgan joyingizni rivojlanishi uchun o'z hissangizni qo'shishga tayyormisiz?
5	Inson tarbiyasi uchun diniy bilimga ega bo'lish kerak deb o'ylaysizmi?
6	Sizningcha insonlar doimo bir-birlariga ko'mak berishlari kerak deb o'ylaysizmi?
7	Sport to'garaklariga qatnashish Sizning jismoniy chiniqishingizga yordam beradi deb hisoblaysizmi?
8	Xulq-atvor me'yorlari va qonun-qoidalariga rioya qilasizmi?
9	Ijtimoiy hayotning rivojlanishiga putur etkazuvchi har qanday vaziyatga qarshilik ko'rsata olasizmi?
10	Milliy urf-odatlar va qadriyatlarga amal qilish har bir insonning burchi deb o'ylaysizmi?

№ 7 - BO'LIM SAVOLLARI

1	O'z so'zingiz va va'dangizni bajarishga qodirman deb o'ylaysizmi?
2	O'z zimmangizdagi majburiyat va vazifalarni to'la-to'kis bajarayapman deb o'ylaysizmi?
3	Hech qachon, hech narsada adashmayman deb o'ylaysizmi?
4	Shaxsiy manfaatlaringizni o'zgalar manfaatlaridan ustun qo'yasizmi.
5	O'zaro munosabatlarda o'zingizni madaniyatli tutasizmi?
6	Har qanday xarakter xususiyatga ega bo'lgan insonlarga to'g'ri baho bera olasizmi?
7	O'z-o'zingizga va hatti-harakatingizga to'g'ri baho bera olasizmi?

8	Har bir ishga qo'l urish uchun faqat o'z kuchingiz va bilimingizni, zarur deb hisoblaysizmi?
9	Muvaffaqiyatsizlikka uchraganingizda o'zingizni aybdor deb hisoblaysizmi?
10	Yorqin taassurotlarni va ularni tez – tez almashinishini yoqtirasiz-u, lekin bunga jon – jahdingiz bilan intilmasligingiz rostmi?

O'quvchilarning tarbiyalanganlik darajasini o'rganish metodikasini qayta ishlash va sharxlash.

O'quvchilarning tarbiyalanganlik darajasini o'rganish metodikasi 7 ta toifaga bo'linadi:

1. **Oila** – tarbiyalanganlik darajasiga oilaviy muhitning ta'siri (ota-ona va farzand, aka-uka va opa-singil munosabatlari)ni
2. **Maktab** – ta'lim olish jarayoni ta'siri (o'qituvchi – o'quvchi, o'qituvchi – ota-ona, o'quvchi – ota-ona munosabatlari, ma'naviy ma'rifiy tadbirlarga munosabatlari).
3. **Tengdoshlari** – tengdoshlarining (sinfdozlari, mahalladozlari, shaxslararo munosabat) ta'sirini.
4. **Suitsid** – o'quvchilarning ruhiy holatlari (stress, affekt, zo'riqish, siqilish va x.k)ni o'rganish orqali o'z jonimga qasd (suitsid) qilishga moyilligini aniqlash hamda ular uchun korreksion, psixologik-pedagogik tadbirlar ishlab chiqish va amalga tadbir etish.
5. **Ommaviy axborot vositalari** – o'quvchilarning tarbiyalanganlik darajasiga (radio, televidenie, internet) ommaviy axborot vositalarining ta'siri .
6. **Ijtimoiy fikr** – o'quvchilarning ijtimoiy fikrini o'rganish (vatanga, oilaga, bilim olishga, dinga, turli sohalarga bo'lgan munosabatlari)
7. **O'z-o'ziga baho** – o'quvchi shaxsning kundalik faoliyatida ro'y beradigan voqea-xodisalarga nisbatan munosabati orqali o'z-o'zini anglashi va o'z imkoniyatlariga to'g'ri va holisona baho berishlarini o'rganish.

Baholash tartibi: Javob varaqasidagi <<Ha>> javobi uchun 3 ball, <<Yo'q>> javobi uchun 1 ball va <<ba'zida>> javobi uchun 2 ball qo'yiladi. 30-25 - ball – yuqori, 20-24 – ball – o'rta, 19 - balgacha- past ball. Har bir olingan javob varaqasi o'quvchilarning jinsi (o'g'il, qiz) bo'yicha ajratib olinadi, metodikada qayd etilgan (ha, yo'q yoki bilmayman) javoblari bali hisoblanib, maktab, sinflar bo'yicha quyida ko'rsatilgan maxsus jadvalga soni va foizi kiritiladi.

MAVZU: O'SPIRINLAR SHAXSINING O'ZIGA XOSLIGI

Maqsad: T.Liri so'rovnomasining sifat tavsifi u yoki bu shaxslararo munosabatlarning ustuvor tiplarini aniqlash o'spirinlar shaxsining o'ziga xosligi o'rganishni ko'zda tutadi.

Jihoz: T.Liri so'rovnomasi, javob varaqasi, sekundomer.

SHaxs atrofdegilar bilan o'zaro ta'sirning dolzarblashgan jarayonidagi xatti - harakatlarida namoyon bo'lishiga asoslanib Timoti Liri empirik kuzatishlarni shaxslararo o'zaro ta'sirining 8 ta umumiy, yoki 16 ta tobora konkretlashtirilgan oktantlari - variantlari ko'rinishida sistemalashtirgan. SHaxslararo xulq-atvor tiplariga muvofiq jami 128 ta anchagina oddiy tavsif-epitetlardan iborat so'rovnoma ishlab chiqilgan. Sifat tavsifi u yoki bu shaxslararo munosabatlar variantini aks ettiruvchi ustuvor tiplarni aniqlashni ko'zda tutadi. Oktantlarning ifodalanganlik darajasi tegishli ballar va shaxsning ma'lum tavsiflari bilan belgilanadi. Oktantlarning qutbiy tavsiflariga to'xtalib o'tamiz.

SHaxslararo munosabatlarning dastlabki (1, -2, -3, -4) to'rtta tipi nokonform tendentsiyalar ustunligi va dezyuktiv (konfliktli) ko'rinishlarga moyillik (3 - 4), fikrlarning ko'proq mustaqilligi va o'z nuqtai nazarini himoyalashda qatiylik, liderlik va ustuvorlik tendentsiyalari (1 - 2) bilan xarakterlanadi. Qolgan to'rtta (5, -6, -7, -8) oktant aksincha kartinani namoyon etadi: konform tendentsiyalar ustunligi, atrofdegilar bilan aloqalarda kongruentlik (7, 8), o'ziga ishnomaslik, atrofdegilar fikriga yon bosish, murosaga moyillik (5,6)ni bildiradi.

Psixogrammada oktantlar berk tuzilma sifatida berilib, uning chegaralarida shaxslararo munosabatlardagi xulq-atvor uslubiga xos xususiyatlar joylashtirilgan. Ana shu shaxslararo munosabatlardagi xulq-atvor tiplariga muvofiq tarzda 128 ta sodda, turli xarakterli xususiyatlarni aks ettiruvchi epitetlar tuzilgan. Metodikaning modifikatsiyalashtirilgan variantida maxsus javob varaqasi mavjud bo'lib, unda 1 dan 128 gacha bo'lgan raqamlar shunday joylashtirilganki, har bir oktant bo'yicha ballarni hisoblash deyarli avtomatlashtiriladi.

So'rovnoma bandlari bo'yicha o'z-o'zini baholar ekan, sinaluvchi tegishli xususiyatni o'zi uchun xos deb bilganida, javob varaqasida unga mos raqamni o'chirib qo'yishi, mos emas» degan fikrda bo'lsa, raqamga tegmay o'tishi kerak.

Ko'rsatma: "Sizning oldingizda insonga xos turli xususiyatlarni o'zida jamlagan so'rovnoma berilgan. Undagi har bir hukmni o'qib, so'ng u sizga, sizning o'zingiz haqingizdagi tasavvurlaringizga mos yoki mos emasligi tug'risida o'ylab ko'ring. Agar mos deb hisoblasangiz, javob varaqasidagi tegishli raqamni «doira» ichiga oling, mos emas deb hisoblasangiz, javob varaqasida hech qanday belgi qo'ymang. E'tiborli bo'ling!"

T. Liri so'rovnomasi.

SHunday qilib, Siz qanday odamsiz?

1. Yoqishni biladigan.
2. Atrofdegilarda taassurot qoldira oladigan.

3. Buyruq berish va ishlatishni biladigan.
4. O'z gapini o'tkaza oladigan.
5. O'z qadrini biladigan.
6. Mustaqil.
7. O'zini o'zi eplay oladigan.
8. Beparvo (e'tiborsiz).
9. Qatiyatli bo'la oladigan.
10. Qattiqqo'l lekin adolatli.
11. Samimiy bo'la oladigan.
12. Boshqalarga nisbatan tanqidiy munosabatda bo'ladigan.
13. Xasrat qilishni yoqtiradigan.
14. Ko'pincha g'amgin.
15. SHubhalanadigan.
16. Ko'pincha xafsalasi pir bo'ladigan (ko'ngli qoladigan).
17. O'ziga nisbatan tanqidiy qaray oladigan.
18. O'zining nohaqligini tan oladigan.
19. Bajonidil bo'ysunadigan.
20. Ko'ngilchan.
21. Minnatdor bo'ladigan.
22. Qoyil qoluvchi va taqlidchilikka moyil.
23. Itifotli.
24. Manzur bo'lishni xohlaydigan, ma`qullashga intiladigan.
25. Hamkorlik va yordamga tayyor.
26. Atrofdagilar bilan chiqishib ketishga intiladigan.
27. Hayrihohroh.
28. E'tiborli va muloyim.
29. Xushmuomala.
30. Ruhlantiruvchi.
31. Yordam so'raganda yordam berishga tayyor.
32. Beg'araz.
33. Maftunkor (mahliyo qila oladigan).
34. Atrofdagilar hurmatiga sazovor.
35. Rahbarlik qilish, boshqarish iste'dodiga ega.
36. Javobgarlikni yoqtiradigan.
37. O'ziga ishongan.
38. O'ziga ishongan va tirishqoq.
39. Uddaburon, (epchil va tadbirkor).
40. Raqobatchiroq.
41. Chidamli, kerak joyda qattiqligini ko'rsatadigan.
42. Qattiq qo'l, biroq beg'araz.
43. Badjahl.
44. Ochiq va bir so'zli (tug'riso'z).
45. Buyruq berishlarini ko'tara olmaydigan.
46. Skeptik, shubhaqilaveradigan.
47. Ta'sir ko'rsatishlari qiyinroq.

48. Arazchi.
49. Uyatchan.
50. O'ziga ishonmaydigan.
51. Ko'nuvchan (bo'sh keladigan).
52. Kantar.
53. Boshqalar yordamidan ko'p foydalanadigan.
54. Martabali kishilarni juda hurmat qiladigan.
55. Maslahatlarni bajoni dil qabul qiladigan.
56. Ishonuvchan va boshqalarni xursand qilishga intiladigan.
57. Hamisha xushmuomala.
58. Atrofdagilar fikrini qadrlaydigan.
59. Muloqotga kirishuvchan.
60. Rahmdil.
61. Xushfe'l, ishonch uyg'otadigan.
62. Mayin va yumshoqko'ngil.
63. Boshqalarga g'amxo'rlik qilishni yoqtiradigan.
64. Sahiy.
65. Maslahat berishni yoqtiradigan.
66. Salobatli (hukmronlikni yoqtiradigan).
67. Kattalik - buyruqbozlik (buyruq berishni yoqtiradigan).
68. Hukmronlikka moyil.
69. Maqtanchoq.
70. Takabbur va o'ziga bino qo'ygan.
71. Faqat o'zi haqida o'ylaydigan.
72. Ayyor.
73. Boshqalar xatosini kechira olmaydigan.
74. Manfaatparast.
75. Sofdil.
76. Ko'pincha g'arazgo'y.
77. Alamzada.
78. SHikoyatchi.
79. Rashkchi.
80. Uzoq kek saqlab yuradigan.
81. O'zini-o'zi tanqid qilib qiynashga moyil.
82. Tortinchoq.
83. Tashabbussiz.
84. Beozor.
85. Mute (erksiz), nomustaqil.
86. Bo'ysunishni yoqtiradigan.
87. Hal qilishni boshqalarga qo'yib beradigan.
88. Noqulay ahvolga tushib qolishi oson.
89. Do'stlari ta'siriga berilishi oson.
90. Har kimga ham ishonaveradigan.
91. Odam tanlamay, hammaga yordam beradigan.
92. Barchani yoqtiradigan.

93. Hamma narsani kechiradigan.
94. Haddan tashqari rahmdil
95. Muruvvatli va kamchiliklarga nisbatan chidamli.
96. Barchaga yordam berishga intiladigan.
97. Muvaffaqiyatga intiluvchan.
98. Barchaning qoyil qolishini xohlaydigan.
99. Boshqalarni ishga soladigan.
100. Zulmkor.
101. Atrofdagilardan o'zini ustun qo'yadigan.
102. Shuhratparast.
103. Xudbin.
104. Sovuq, toshbag'ir.
105. Zahar, mazax qiluvchi.
106. Qahri qattiq, shavqatsiz.
107. Tez-tez jahli chiqib turadigan.
108. Hissiz, loqayd
109. Kek saqlovchi.
110. Hamma narsaga qarshi bo'ladigan.
111. O'jar.
112. Gumonsiraydigan va shubhalanuvchan.
113. Tortinchoq.
114. Uyatchan.
115. Iltifotli.
116. Bo'shang (landavur).
117. Deyarli hech kimga e'tiroz bildirmaydigan.
118. Shilqim.
119. G'amxo'rlik (homyilik) qilishlarini yoqtiradigan.
120. Haddan tashqari ishonuvchan.
121. Barchaga yoqishga (hurmat qilishlariga) intiladi.
122. Hammaning gapiga qo'shiladigan.
123. Har doim hamma bilan do'stona munosabatda.
124. Hammani yaxshi ko'radigan.
125. Atrofdagilarga o'ta muruvvatli.
126. Barchaning ko'nglini ko'tarishga intiladigan.
127. O'ziga zarar etkazsa ham boshqalarga g'amxo'rlik qiladigan.
128. Ortiqcha ko'ngilchanligi bilan odamlarni buzadigan.

Natijalarni qayta ishlash.

Sinaluvchi o'zini baholab, javob varaqasini to'ldirganidan so'ng, natijalarni sakkizta oktant bo'yicha qayta ishlab ballar yig'indisi hisoblanadi va ustivor oktant aniqlanadi. Har – bir belgilangan javobga 1 (bir) ball beriladi. Oktantlar bo'yicha umumiy hisoblash «kalit» orqali amalga oshiriladi. Sifat tavsifi u yoki bu shaxslararo munosabatlar variantini aks ettiruvchi ustivor tiplarni aniqlashni ko'zda tutadi.

Oktantlarning ifodalangan darajasi tegishli ballar va shaxsning ma'lum

tavsiflari bilan belgilanadi. Oktantlarning qutbiy tavsiflarga to'xtalib o'tamiz.

1. Hukmron - liderlik. 0-8 ball. O'ziga ishongan, matonatli, qat'iy, yaxshi ustoz va tashkilotchi bo'lishi mumkin. Rahbarlik hislatlariga ega.

9-12. Dominant, g'ayratli, ishlari yurishgan, maslahat berishni yaxshi ko'radi, o'ziga hurmat bilan munosabatda bo'lishlarini talab qiladi, tanqidga chidamsiz bo'lishi mumkin, unga o'z imkoniyatlarini ortiqcha baholash hislati xos.

13-16. Hokimona, diktator-buyruqvoz, zulmkor xarakterga ega, hammaga o'rgatadi, gaplari didaktik shaklda, odatda birovlarining aqli va maslahati bilan yurmaydi, etakchilik qilishga, birovlariga ko'rsatma berishga, ularni boshqarishga intiladi, zulmkorlik xususiyatga ega bo'lgan, birov bilan hisoblashmaydigan kuchli shaxs.

2. Mustaqil - ustuvorlik. 0-8 ball. O'ziga ishongan, mustaqil, o'ziga yo'nalgan, raqobatchilikka moyil tip.

9-12. O'zidan qoniqqan, O'zini yaxshi ko'rgan, o'z qadrini biladigan shaxs. O'zini atrofda qilardan ortiq ko'radi, doimo ko'pchiliknikidan farq qiladigan o'z fikriga ega, shunga ko'ra guruhda alohida o'rni bor.

13-16. Hammadan ustun, yuqori bo'lishga intiladi, o'ziga bino qo'ygan, hisob-kitobli. Atrofdagilarga yotsirab qaraydi. Arazchi, maqtanchoq.

3. To'g'ri - tajovuzkor. 0-8 ball, tirishoq, maqsadga erishish yo'lida qat'iyatli, g'ayratli, to'g'ri.

9-12. Talabchan, dangalchi, ochiq, boshqalarni baholashda talabchan va keskin, murosasiz, hamma narsada boshqalarni ayblaydi, istehzoli, masharalashga moyil, asabiy.

13-16. Haddan tashqari qaysar-qat'iyatli, g'arazli, qattiq, atrofdagilarga ko'pincha nodo'stona munosabatda, o'zini bosa olmaydi, jizzaki-qiziqqon, ijtimoiy noma'qul darajada zo'ravonlik qilishi mumkin.

4. Ishonchsizlik - skeptiklik. 0-8 ball. Mulohazalari va harakatlarida haqqoniy, atrofdagilarga tanqidiy munosabatda, shubhalanuvchi, konformli emas (o'z fikrida qoladi)

9-12. Boshqalarga tanqid bilan qarash kuchli ifoda etilgan. Odamlardan hafsalasi pir bo'lgan, arazchi, ochiq emas. Atrofdagilarga ishonchsizlik bilan qaraydi, boshqalar bilan munosabatida birovlariga ishonchsizligi va o'ziga yomon munosabatda bo'lishlaridan cho'chigani uchun bir qator muammolarga ega. O'zining salbiy munosabatini verbal zo'ravonlikda namoyon etadi.

13-16. «Unga dushman, zulmkor va munofiq bo'lgan dunyoga» yotsirash bilan munosabatda bo'ladi, juda shubhalanuvchi va arazchi, hamma narsaga ishonchsizlik bilan qaraydi, kekchi va qasoskor, doimo hammadan nolib yuradi.

5. Itoatkor - tortinchoqlik. 0-8 ball. Kamtar, jur'atsiz, yon bosuvchan, hissiy bosiq, itoatgo'ylik hislati bor, o'z fikriga ega emas, o'z burchlarini itoatgo'ylik va halollik bilan ado etadi.

9-12. Tortinchoq, yuvosh-beozor, tez hijolat bo'ladi, o'zidan kuchliroq kishiga vaziyatni hisobga olmagan holda itoat etishga moyil.

13-16. Itoatgo'y, o'zini pastga urishga va yomonlashga moyil, irodasiz, hamma narsada va hammaga yon bosishga intiladi, hamma vaqt o'zini ohirgi o'ringa

qo'yadi va tanqid qiladi, aybni bo'yniga oladi, o'zini gunohkor hisoblaydi, passiv, boshqa kuchliroq odamning panohiga va homiyiligiga intiladi.

6. Bog'liqlik - bo'ysunuvchanlik. 0-8 ball. Konformli, yumshoq, yordam va maslahat kutadi, ishonuvchan, atrofida gilardan zavqlanishga moyil, muloyim, e'tirof etilishga (uni hisobga olishlariga) muhtoj.

9-12. Itoatli, jur'aatsiz, havotirli, ojiz, qarshilik ko'rsata olmaydi, boshqalar har doim haqligiga sidqidildan ishonadi.

13-16. O'ziga hech ishonmaydi, vasvasali hadiksirashga, qo'rquvlariga ega, har narsadan havotirlanadi, shuning uchun boshqalarga tobe, ishonuvchan, o'ta konformli(o'z fikriga ega emas).

7. Hamkorlik - konventsiallik. 0-8 ballov. Hamkorlikka, birlashishga moyil. Muammolarni echishda va nizoli vaziyatlarda egiluvchan va murosali, atrofida gil bilan hamfikir bo'lishga intiladi, ongli holda konformli, odamlar bilan muloqatda yaxshi odob, muomala shartlariga, qoidalariga amal qiladi, ko'pchilik manfaati va maqsadi yo'lida tashabbuskor va jonkuyar, yordam berishga, o'zini ko'pchilikning diqqat markazida ko'rsatishga, yaxshi ko'rinishga, birovlarining ko'nglini olishga, muloqatchan, munosabatlari iliq va do'stona.

9-16. Hamma bilan do'stona va nazokatli munosabatda, ijtimoiy e'tirof etilishga va ma'qullanishga yo'nalgan, hammaning talabini qondirishga intiladi, vaziyatni hisobga olmagan holda hammaga yaxshi ko'rinishga intiladi, o'zi mansub kichik guruhning maqsadlariga intiladi, birovlarini siqib chiqarish va tiyishning rivojlangan mexanizmiga ega, hissiy turg'un.

8. Mas'uliyatli - bag'ri kenglik.

0-8 ballov. Odamlarga nisbatan mas'uliyatli, nazokatli, yumshoq, mehribon, odamlar bilan munosabatda hissiy hamdardlik, yoqimlilik, g'amxo'rlik, erkalashni namoyon etadi, odamlarning ruhini ko'tarishni va tinchlantirishni biladi, beminnat, holis, ko'ngilchan-kuyinchak.

9-16. O'ta mas'uliyatli, doimo o'z manfaatlaridan kechishga ularni qurbon qilishga tayyor, hammaga yordam berishga, hamdard bo'lishga intiladi, xiralik yoki zo'rlik bilan bo'lsa ham yordamni o'tkazishga harakat qiladi, vaziyatga mos bo'lmagan holda boshqalarning aybi uchun mas'uliyatni o'z bo'yniga oladi (bu teskari tipdagi shaxsga xos niqoblangan hislat bo'lishi ham mumkin).

8 balldan kam ballga ega xususiyatlar har tomonlama rivojlangan shaxslarga xosdir. Muayyan xususiyatlarining 8 balldan ortiq ball to'plashi tegishli oktant bo'yicha aksentuatsiya mavjudligini ko'rsatadi. 14-16 ballga teng ko'rsatkichlar ijtimoiy moslashish sohasida muammolar mavjudligidan guvohlik beradi. Barcha oktantlar bo'yicha past ko'rsatkich (0 - 3 ball) natijalar ishonchsiz, sinaluvchi samimiy javob bermagan bo'lishi mumkinligidan dalolat.

Metodika ko'rsatkichlarini talqin etishda asosiy e'tibor ayrim ko'rsatkichlarning boshqalardan ustunligiga qaratilishi kerak. Ammo ba'zida ichki mazmuni bir-biriga qarama-qarshi oktantlar (masalan 1- va 5- oktantlar)ning ustunlik holati ham uchraydi. Bunday holat o'zini o'ta sevadigan va avtoritar insonlarga xos, 4-8 oktantlarning ustunlik holati guruh tomonidan tan olinish istagi va bostirilgan dushmanlik o'rtasidagi nizodan darak berishi, 3- va 7- oktantlarning parallel ustunligi o'z imkoniyatlarini ko'rsatib qo'yish motivi va affiliatsiya motivi (hamkorlikka intilish) o'rtasida kurash mavjudligini ko'rsatishi, 2- va 6-

oktantlarning bir vaqtda ustunligi mustaqillik - bo'ysunmaslik muammosi, ichki qarshilikka qaramay, ayrim paytlarda bo'ysunishga majburlikdan guvohlik berishi mumkin.

12 - mashg'ulot.

MAVZU: O'SMIR VA OTA-ONA MUNOSABATLARI

Maqsad: Ota-onalar bola tarbiyasida amal qilayotgan asoslar, ularning bu boradagi hatti-harakatlari va bola tarbiyasida amal qilayotgan metodlarini bolalar o'smirlik davrida qanday qabul qilishi yoki tushunishini o'rganish.

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

«Ota-onalarning fe'li va o'smirlarning ularga munosabatlari» savolnomasi (qisqacha - ADOR) ota-onalar bola tarbiyasida amal qilayotgan asoslar, ularning bu boradagi hatti-harakatlari va bola tarbiyasida amal qilayotgan metodlarini bolalar o'smirlik davrida qanday qabul qilishi yoki tushunishini o'rganadi.

Asos sifatida SHafer 1965 yilda tuzgan savolnoma hizmat qiladi. Bu metodika negizida SHaferning quyidagi mulohazasi yotadi: ota-onalarning tarbiyaviy ta'sirini (buni bolalar qanday tasvirlasha, shunday ko'rinishda) uchta o'zgaruvchan omilning yordamida tavsiflash mumkin: *qabul qilish (ma'qullash)* — *hissiy rad etish. psixologik nazorat* — *psixologik avtonomiya. yashirin nazorat* — *ochiq (oshkora) nazorat*.

Bunda qabul qilish deganda, ota-onalar bunda oldindan nimani kutishlaridan qat'iy nazar, boladagi so'zsiz ijobiy munosabat tushuniladi.

Hissiy rad etishda esa bolaga salbiy munosabat, unga hurmat va muhabbatning yo'qligi, ba'zan esa to'g'ridan-to'g'ri g'arazlilik (dushmanlik) nazarda tutiladi.

Psixologik nazorat bolaga muayyan tayziq va unga ongli ravishda rahbarlik qilishni hamda tarbiyaviy printsiplarni amalga oshirishdagi ketma-ketlik va bularning darajasini nazarda tutadi.

Savolnomani CHexoslovakiyada tanlab olingan yoshlar guruhida sinab ko'rilganda uni qayta ishlash va ijtimoiy-madaniy muhitlarga moslashtirish zarurligi aniqlandi. Savolnomaning takomillashtirilgan varianti 1983 yilda Z.Mateychik i P.Rjchanlar tomonidan taklif etildi.

V.M. Bexterov nomli institutning klinik psixologiya laboratoriyasi va psixodiagnostika institutlari (Bratislava, Slovakiya) o'rtasidagi xalqaro hamkorlik natijasida bu metodika, mualliflar nazarda tutganidek, Rossiya sharoitida 13-18 yoshli o'smirlarda sinvdan o'tkazib ko'rildi. U shifokorlar, psixologlar (pedagoglar), shuningdek ota-onalarning nazaridan yashiringan oilaviy tarbiya omillarini aniqlash va aks ettirishda juda katta foyda berdi.

Tadqiqotni o'tkazish tartibi.

Ishni boshlashdan oldin o'quvchilarni Testning maqsadi va vazifalari bilan tanishtiriladi hamda ularga quyidagicha yo'riqnoma beriladi:

«Sizdan o'z tajribangizga asoslangan holda berilgan ta'kidlarning qaysilari ota-onangizga xosligini belgilash so'raladi. Buning uchun har qaysi ta'kidni diqqat

bilan o'qib chiqing, birortasini ham qoldirmang. Agar muayyan ta'kidlash otangiz (onangiz)ning tarbiya sohasidagi printsiplariga to'liq mos kelsa, «2» raqamini doira bilan belgilang. Muayyan ta'kidlash otangiz (onangiz)ning tarbiya sohasidagi printsiplariga faqat qisman mos kelsa, «1» raqamini doira bilan belgilang. Agar ta'kid ota-onangizga mutlaqo xos bo'lmasa (to'g'ri kelmasa) «0» raqamini doira bilan belgilang.»

So'ngra o'smiringa savolnoma teksti va ota-onaning har qaysinisi uchun alohida bo'lgan javob varaqalari beriladi. Javoblar ota uchun alohida, ona uchun alohida beriladi, lekin ta'kidlar har ikkala holda ham bir hil bo'ladi. Bunda shunga e'tibor berish kerakki, o'smir avval ota yoki ona yuzasidan javob varaqasini to'liq belgilab va tadqiqotchiga topshirib bo'lgandan so'nggina keyingisini to'ldirishni boshlashi mumkin. Bunda oldin kimdan (otadan yoki onadan) boshlashning printsiplial ahamiyati yo'q.

O'smirlar uchun ADOR savolnomasi.

Ismi-sharifi _____ Sinfi _____ Sana _____

№	Mening otam (Mening onam):	Xa	Ba'	Yo'
		zan	q	q
1	Ko'pincha menga ilmayib qaraydi	2	1	0
2	Nima qilishim mumkin-u nima qilishim mumkin emasligini qat'iy bilishimni talab qiladi	2	1	0
3	Menga nisbatan etarli darajada sabr-bardoshli emas	2	1	0
4	Biror joyga ketsam, qachon qaytib kelishimni o'zi belgilab beradi	2	1	0
5	Doimo o'zi nima gapirayotganini yoki bo'yurayotganini tezda unutib qo'yadi	2	1	0
6	Kayfiyatim yomon bo'lsa, menga tinchlanishni va quvnoq bo'lishni maslahat qiladi	2	1	0
7	Meni, yaxshi bola bo'lishim uchun, ko'plab qoidalarga amal qilishi kerak, deb hisoblaydi	2	1	0
8	Doimo kimlargadir mendan shikoyat qilib yuradi	2	1	0
9	Menga qancha erkinlik kerak bo'lsa shunchaga imkon beradi	2	1	0
10	Ayni bir ish uchun bir hil vaqtda rag'batlantiradi va maqtaydi, hoshoa bir vaziyatda esa jazolaydi voki tanbeh beradi	2	1	0
11	Men bilan birgalikda nimadir qilishni yaxshi ko'radi	2	1	0
12	Agar biror ish buyursa, o'shani tugatmaguncha boshqa ishga chalg' olmay faqat o'sha bilan band bo'lishim kerak, deb	2	1	0
13	Arzimagan kamchiliklarim uchun ham achchig'i chiqib javrashni boshlaydi	2	1	0
14	Biror joyga borishni xoxlasam, undan ruxsat so'rashimni talab qilmaydi	2	1	0
15	Mening kayfiyatim bilan hisoblashgan holda, o'zining ko'p ishlaridan voz kechadi	2	1	0
16	g'amg'in yoki hafa bo'lsam meni quvontirishga va kayfiyatimni ko'tarishga harakat qiladi	2	1	0

17	Qilgan ayblarim uchun har doim jazolanishimni talab qiladi	2	1	0
18	Mening tashvishlarim, qiziqishlarim va hohish-istaklarim bilan kam qiziqadi	2	1	0
19	Menga har kuni kechqurun hoxlagan joyimga borishimga imkon beradi	2	1	0
20	Uning muayyan qoida, odat va amallari bor. Lekin ularga ba'zan amal qiladi, ba'zan amal qilmaydi	2	1	0
21	Doimo mening fikrlarim va qarashlarimni diqqat-e'tibor berib	2	1	0
22	Aytilgan ishni doimo ohirigacha bajarishimni kuzatib boradi	2	1	0
23	Ba'zan menda, go'yoki uning meni ko'rgani ko'zi yo'qdey	2	1	0
24	Menga nima voosa va ma'oul kelsa, shuni qilishimga imkon	2	1	0
25	O'z qarorlarini o'ziga qulay va ma'qul bo'lgan ko'rinishda o'zgartiradi	2	1	0
26	Tez-tez meni biror narsam uchun maqtaydi	2	1	0
27	Doimo qaerdaligim va nima ish bilan bandligimni bilishni xoxlaydi	2	1	0
28	Mening o'zgarishimni, boshqacha bo'lishimni xoxlaydi	2	1	0
29	Ko'nglimga mos bo'lgan ish bilan mashg'ul bo'lishimga imkon beradi	2	1	0
30	Ba'zida meni osongina kechiradi, ba'zida esa - vo'q	2	1	0
31	Meni yaxshi ko'rishini ochiq namoyish qilishga intiladi	2	1	0
32	Maktabda yoki ko'chada nima ishlar qilishimni doimo surishtirib-kuzatib boradi	2	1	0
33	Agar biror narsani aytilganidek qilmasam, bu haqda doimo hamma erda gapirib yuradi	2	1	0
34	Menga ko'p erkinlik beradi. «Mumkin emas», «Qilishing kerak», «Bo'lishing kerak» iboralarini kam ishlatadi	2	1	0
35	Agar biror yaxshi yoki yomon ish qilib qo'ysam, uning bunga qanday munosabatda bo'lishini oldindan aytish qiyin	2	1	0
36	Har qaysi masala bo'yicha meni o'z fikriga ega bo'lishi kerak deb hisoblaydi	2	1	0
37	Qanday bolalar bilan do'stlashayotganimni doimo sinchkovlik bilan kuzatib boradi	2	1	0
38	Agar o'zim gap boshlamasam, yoki unga yoqmaydigan va hafa qiladigan ish qilmasam, men bilan gaplashmaydi	2	1	0
39	Doimo meni osonlikcha kechiradi	2	1	0
40	Maqtashi yoki jazolashida biror izchillik yo'q: ba'zan bunday harakatlari juda ko'p, ba'zan juda oz bo'ladi	2	1	0
41	Menga kerak bo'lganda, men uchun doimo vaqt topa oladi	2	1	0
42	O'zimni qanday tutishim kerakligini doimo ta'kidlab va eslatib turadi	2	1	0
43	Aslini olganda, meni juda yomon ko'rayotgan bo'lishi ham	2	1	0

44	Ta'tilni (kanikulni) yoki davomli bo'sh vaqtimni qanday o'tkazishimni men o'zim rejalashtirishimea imkon beradi	2	1	0
45	Ba'zan hafa qiladi, ba'zan esa mehribon va minnatdor bo'ladi	2	1	0
46	Nima haqida savol bermay, doimo to'g'ri, ochiq va samimiy javob beradi	2	1	0
47	Narsalarni yoki joyni u aytgandek qilib yig'ishtirib qo'yganimni tez-tez tekshirib turadi	2	1	0
48	Nazarimda, men bilan mutlago hisoblashmaydi	2	1	0
49	O'z xonamni yoki uyning o'zimga ajratilgan bo'lagini yig'ishtirish-yig'ishtirmasligim, u erda nimalar borligi bilan ishi yo'q - bu to'liq mening ixtiyorimda, bunga birovaralashmaydi.	2	1	0
50	O'z hohishlari va ko'rsatmalarini aniq ifoda etmaydi	2	1	0
51	O'z xonam yoki uyning menga, o'zimga ajratilgan bo'lagi (burchagi) bor	2	1	0

Dastlabki ma'lumotlarni qayta ishlash tartibi.

O'smir har ikkala javob varaqasini (ota va ona uchun) to'ldirib berganidan so'ng, barcha javoblar «baholash varag'i»da ota uchun alohida, ona uchun alohida umumlashtiriladi. Har qaysi parametr bo'yicha dastlabki ballarning yig'indisi hisoblanadi (POZ — pozitiv e'tibor (qiziqish), DIR — direktivlik (ko'rsatmalilik), HOS — dushmanlik (murosasizlik), AUT — avtonomlik (erkinlik) va NED — izchillikning yo'qligi (tartibsizlik). Keyin dastlabki ballar tegishli jadvalga asosan standart ballarga aylantiriladi. Standart ko'rsatkichlar 1 dan 5 gacha bo'lgan qiymatga ega, ularning o'rtachasi, ya'ni 3 me'yor (norma) hisoblanadi.

Agar muayyan parametr bo'yicha 1-2 ball chiqsa, u kuchsiz namoyon bo'lgan, agar 4-5 ball bo'lsa bu xususiyat yaqqol ifodalangan deb hisoblash mumkin. So'ngra maxsus varaqlarda ham otaga, ham onaga bo'lgan munosabat ko'rinishlari tuziladi.

	1	2	3	4	5
(POZ — pozitiv e'tibor (qiziqish)					
DIR — direktivlik (ko'rsatmalilik),					
HOS — dushmanlik (murosasizlik),					
AUT — avtonomlik (erkinlik)					
NED — izchillikning yo'qligi (tartibsizlik)					

SHkalalarning interpretatsiyasi (sharhi).

1. Onaning o'g'il tomonidan baholanishi.

Pozitiv e'tibor shkalasi.

Avvalo, shuni nazarda tutish kerakki, o'smirlar odatda onani nisbatan tanqidiy nazar bilan qabul qiladilar. SHunga qaramay, o'smir ko'pincha onalarining yordamiga va qo'llab-quvvatlashiga muhtoj bo'ladi, ko'pincha onaning fikr-mulohazasini inobatga oladi, uning aytganiga rozi bo'lishga moyil. Ona-bola o'rtasidagi munosabat to'la o'zaro ishonchga asoslanadi. Onadagi hukmronlik, shubhalanuvchanlik, ishonchsizlik, ustinvorlikka intilish kabi hislatlar o'smir tomonidan inkor etiladi. Ayni vaqtda o'smir onadan haddan tashqari kelishuvchanlik (konformizm), murosavozlikni, «mima desa o'shanga yuradigan» bo'lishni kutishmaydi. SHunchaki oqilona hatti-harakat, do'stona munosabat va yaxshi hissiyotlarning o'zigina o'smir «onam menga pozitiv (ijobiy) munosabatda» deb aytish uchun kamlilik qiladi. Onada umuman ayollarga xos bo'lgan cheklanganlik, o'zliklar tufayli o'smirlar katta yoshdagi kuchli, mustaqil odamning o'ta homiyligiga muhtojlik sezadilar.

Direktivlik shkalasi.

O'smirlar onalarining o'zlariga nisbatan direktivligini o'g'ilning ona oldida ayborligi hissini singdirishga urinishi, onaning o'g'ilga nisbatan turli da'volari, talablari va «ona o'g'li uchun hamma narsadan kechayotgan, hamma narsani qurbon qilayotgani» yuzasidan zorlanishlari, hamma narsa uchun butun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishi, bolasi uchun hamma narsani qilgani, qilayotgani va bundan keyin ham qilishi haqidagi da'volari orqali qabul qilishadi. Ona tomonidan uning jamiyatdagi maqomi va atrofda qililgan bahosi o'g'ilning muayyan «etalon, namuna»ga mos kelishiga bog'liqligi haqidagi mulohazalari, bunda o'g'il tomonidan o'zligini namoyon qilishning boshqa variantlarini inkor qilish yuzasidan qat'iy fikrlariga asoslaniladi. SHunday qilib, ona qanday yo'llar bilan bo'lmasin, keyin mulzam bo'lib qolmaslik ma'sadida o'g'ilni noma'qul hatti-harakatlardan tiyish harakatida bo'ladi. Odamda ijobiy hissiyotlar o'yg'otadigan yaxshi, samimiy, ochiq munosabatda bo'lish, mehribonlik va muhabbatning oddiy, sodda ko'rinishlari ona va o'g'il o'rtasida mavjud bo'lgan direktivlik munosabati bilan mutlaqo mos tushmaydi, chiqishmaydi, shuning uchun yuzaga chiqmaydi. Oqibatda ona-o'g'il munosabatida rasmiy-ko'rsatmali yo'nalish ustinvorlik qiladi.

G'arazlilik shkalasi.

Onaning o'smiringa bo'lgan g'arazli munosabati uning tajovuzkorligi va haddan tashqari qattiqqo'lligi bilan ifodalanadi. Ona shaxsiyatining faqat o'ziga yo'nalganligi, uning manmanligi, o'ziga bino qo'yishi, dimog'dorligi odatda o'g'il tomonidan qabul qilinmaydi. Buning oqibatida o'g'ilga o'zining o'mi va mavqeiga putur etkazayotgan raqib sifatida qaraladi, shuning uchun o'g'ilga nisbatan «esini kiritib qo'yish», qattiq jazolash va hattoki yaqson qilish yuzasidan harakatlar amalga oshiriladi. Jumladan, o'smiringa nisbatan hissiy sovuqlik niqoblanadi va ko'pincha vazminlik, kamtarlik, «odob-tarbiya doirasidan chiqmaslik», erkatlatmaslik va hattoki o'g'ilning ra'yi-hohishiga itoat etish sifatida taqdim etiladi. Ayni vaqtda o'smiringa nisbatan yaqqol ifodalangan shubhalanuvchanlik, ishonchsizlik, o'g'ilga va atrofda qililgan ortiq darajadagi tanqidchilik namoyon bo'ladi, bundan maqsad o'g'ilni va uning atrofda qililgan boshqalar nazarida pastga

urishdir. SHu bilan birga doimiy ko'rinishda (asosan gap va da'vo ko'rinishida) o'g'ilga nisbatan ijobiy faollik, uning taqdiri yuzasidan mas'uliyat namoyish etiladi.

Avtonomlik shkalasi.

Onaning o'g'il bilan munosabatdagi avtonomlik o'g'il tomonidan onaning «kattaligi», o'z hukmronligiga berilganligi, hattoki bu boradagi o'zgina «vosvosligi» sifatida qaraladi, bunda fe'l va munosabatlardagi boshqa variantlar butunlay istisno qilinadi. Bunda ona o'g'ilga o'z hissiyotlari, kechinmalari, qarashlari, intilishlariga ega bo'lgan shaxs («odam») sifatida qaramaydi, u ko'r-ko'rona hukmronlik kuchini nomoyon etadi, unga hamma xech narsaga qaramay tobe', itoatda bo'lishlari, bo'ysinishlari majbur, deb hisoblaydi. Bunda ona hurmat-e'tiborining o'zaro hurmat va ishonchga asoslangan moslashgan shakli, shuningdek vaziyatni hisobga olgan qat'iylik, cho'rtkesarlik o'rinni bo'lmay qoladi (o'tmay qoladi). SHuningdek, o'g'illarning fikricha, hissiy bog'langanlikni ham, munosabatlarning do'stona shaklini ham onadagi bolaning ishlari bilan qiziqmasligi, ulardan ajralganligi, behabarligi bilan bog'lab bo'lmaydi. O'smir o'z holiga, maqomiga tashlab qo'yilgan. U o'z muammolarini asosan ona ishtirokisiz hal qiladi.

Izchillikning yo'qligi.

Tarbiya borasidagi izchillikning yo'qligi o'smir tomonidan bir-biri bilan informativ ahamiyatlilik darajasiga qarab, almashinib turadigan kuchning va da'vogarlikning ustinvorligi, moslashgan shakllarda esa itoatkorlik, nazokatlilik, fidoiylik, ishonchsizlik, shubhalanuvchanlik kabi psixologik yo'nalishlar sifatida qabul qilinadi.

Bunda bu xususiyatlar keskin (yo maksimal yoki minimal) ko'rinishda namoyon bo'ladi – tebranishlar amplitudasi juda katta bo'lib, oraliq va o'rtacha ko'rinishlar deyarli bo'lmaydi.

2. Otaning o'g'il tomonidan baholanishi.

Pozitiv e'tibor shkalasi.

O'g'il tomonidan pozitiv e'tibor qo'pol ko'rinishdagi kuch va tayziq ishlatishning, o'zaro munosabatlardagi yakkahokimlikning yo'qligi sifatida qaraladi.

O'smirlar pozitiv e'tibor deb shunday holatni tan olishadiki, bunda ota bolaning e'tiborini qozonish uchun qotib qolgan qoida- va aqidaparastlik. «ota hurmatini o'miga qo'yishni» talab qilish, turli axloqiy bayonotlardan foydalanmaydi. O'smir tomonidan ota avvalo o'zaro ishonch bo'lganda qabul qilinadi. Bunday munosabatlar bo'lganda haqiqat munozara va tortishuvlar, bunda turli asoslarga suyanish bilan hamda mantiqan to'g'ri, sog'lom fikrga asoslanish orqali yuzaga chiqadi. Bunda qanda ko'rinishda bo'lmasin, har qanday konformizm (murosavozlik, kelishuvchanlik, yon bosish) istisno qilinadi, har kim o'z fikrini hadiksiramay erkin ifoda etishi mumkin.

Direktivlik shkalasi.

Ota o'g'il bilan munosabatdagi direktivlikni o'zining ustunligi, haqiqiy faktlarga asoslanib o'g'ilning ho'rmat-e'tiborini qozonishga intilish, munosabatlarda o'zini baland (yuqori, ulug') tutish orqali namoyon etadi. Uning o'g'il ustidan

hukmronligi asosan uni boshqarish, uning hatti-harakatini o'z vaqtida tuzatish, to'g'ri yo'nalishga solib ko'yish bilan ifodalanadi. Bunda zulmkorlik, da'vogarlik bo'lmaydi. Bolani holis va samimiy holda, lekin qat'iylik bilan o'smirmi ota tomonidan belgilangan muayyan «qolip»ga solishga intilish namoyon bo'ladi. O'smiringa, uning foydasi, yaxshi bo'lishi, farog'ati uchun ota bir qadar yon bosishga majbur bo'layotgani, bu faqatgina homiylik bo'lmay, shu bilan birga hamma muammolarni tinch yo'l bilan hal qilishga intilish ekanligi muttasil ta'kidlanadi.

G'arazlilik shkalasi.

Zulmkor otalar doimo umum ko'pchilik tomonidan qabul qilingan fikrlarni ma'qullaydilar, turli amal, aqida va qoidalarga haddan ziyod amal qiladilar, boshqalarning «yaxshi ota bo'lish» yuzasidan talab va tavsiyalarini bajarishga, ular bilan yaxshi munosabatda bo'lishga harakat qiladilar. Bunday ota o'smirmi mazkur jamiyatda va madaniy muhitda «namunali bola» qanday bo'lishi kerak bo'lsa, huddi shunday qilishga intilib tarbiyalar ekan, bunda o' qattiqqo'llik, o'ta talabchanlikni namoyish etadi, bolaning qobiliyati, layoqati, imkoniyati, intilishlari va fikrlari bilan hisoblashmaydi.

Otalar o'g'illariga kengroq bilim berishga, ularda ko'plab turli qobiliyatlarni rivojlantirishga intilib, ko'pincha ularning yosh organizmi uchun haddan tashqari og'ir bo'lgan majburiyatlarni yuklaydilar. SHu bilan birga, atrofdegilarga to'liq tobelik va qaramlik, ulardan hadiksirash va ular oldida ojizlik, ularga qarshilik qila olmaslik xususiyatlarini namoyon etadilar. Ayni vaqta ular o'smirlarga nisbatan qattiqqo'l va zulmkor, ulardagi mayda-chuyda narsalarga ham katta e'tibor beradigan bo'lishlari mumkin. Bunday sharoitda o'smir doimo o'z faoliyatiga ota tomonidan past baho berilishini kutib va bundan hadiksirab, jazodan, otaning «sen qanday qilib bu ishni qilding yoki shunday holga tushib qolding, axir men seni odam qilish uchun hech narsani ayamayapman-ku» qabilidagi tanbehlaridan cho'chib yashaydi. SHu erning o'zida bolaning faoliyati va yutuqlariga past baho berish, ularni mensimaslik, ularga ishonchsizlik bilan qarashni namoyon etadi. Bu esa o'smirdagi intilishlarni, faollikni pasaytiradi yoki so'ndiradi.

Avtonomlik shkalasi.

Otaning o'smir bilan munosabatidagi avtonomligi bunga yuzakilik bilan yondoshishida, unga e'tiborsizligi va beparvoligida namoyon bo'ladi. O'zaro muloqat kuch, tayziq o'tkazish va zulmkorlikka asoslangan bo'ladi. Ota o'g'lini, u biror nojo'ya ish qilib qo'rganidagina «payqaydi», bunda hattoki bo'lib o'tgan hodisani atroflicha har tomonlama tahlil qilishga ham uning vaqti bo'lmaydi. Ota o'zi bilan shu qadar ovora bo'lib qolgan va bandki, o'smirming hayoti va muammolari bilan qiziqishga, ular bilan shug'ullanishga vaqti yo'q. U bular haqida faqatgani bevosita o'g'li yordam so'rab yoki maslahatlashmoqchi bo'lib murojaat qilganidan keyingina biladi, shunda ham uning tushuntirish va izohlariga e'tiborsizlik bilan qaraydi. Uni o'g'lining qiziqish va mashg'ulotlari deyarli qiziqirmaydi, bular haqida boshqa biror kishida eshitib qolsa va bu buning uchun yangilik bo'lsa «Iya, shunaqa ekanmi?» deb qo'ya qoladi. O'g'lining tanishlari, do'stlari, maktabdagi o'qishiga beparvolik bilan qaraydi, faqatgina o'zini bu masalalar uni ham qiziqtirayotgandek, tashvishlantirayotgandek qilib ko'rsatadi.

Ko'pincha o'g'li unga murojaat qilsa achchig'i chiqadi. Uning fikricha, «o'g'lining o'zi hamma narsani bilishi, aqli etishi kerak».

Izchillikning yo'qligi.

Ota tomonidan amalga oshirilayotgan tarbiyaviy tadbirlarda izchillikning, tartibning yo'qligini o'smirlar birinchi navbatda u yoki bu vaziyatga nisbatan otaning munosabatini bashorat qila olmaslikda, bunga otaning bahosini oldindan bilolmaslikda ko'radilar. SHunga ko'ra ular, u yoki bu qilgan ishlari uchun otaning munosabatini – arzimagan ish uchun ham qattiq jazolanishlari mumkinligini yoki boshqa bir jiddiroq ish uchun, o'smirning o'zini oqlab bergan tushuntirishlarini hamda bu ish boshqa takrorlanmasligi haqidagi va'dalarini hisobga olib, engilgina tanbeh olishlari mumkinligini oldindan bilmaydilar, garchi shunda uchadiganlarni ehtimoli bo'lsa ham. Bunday ota arzimagan ayb uchun ham o'g'lining zoniini hiqildog'iga keltirishi», yoki o'g'lining o'zini oqlab yoki aybini engillashtirish maqsadida aytgan so'zlariga ishonib jazolamasligi mumkin va hokazo. Ba'zan uning amalga oshiradigan tarbiyaiy vositalari va amallari hamda ularning darajasi o'smir tomonidan qilingan ishning, aybning katta-kichikligiga emas, o'zining kayfiyatiga bog'liq bo'ladi.

Ota va onalarning tarbiya masalasida tutgan o'rmini baholashda o'smirlar quyidagi holatlarni farqlaydilar. Otalarda onalarga nisbatan 12 Erda yuradigan o'smirdan ustunlik qilishga intilish kamroq bo'ladi, chunki ular o'g'ilning e'tiborini va hurmatini kuch va tayziq ishlatmagan holda qozonishga moyil bo'ladilar. Onalar esa ko'pincha o'smir bilan munosabatda «bolaning farog'ati uchun» avtoritarizmga yo'l qo'yadilar. Ayni vaqtda o'smirlar onalardagi pozitiv qiziqish sifatida o'zlariga nisbatan bo'lgan tanqidiy munosabatni va o'ta homiylikni tan oladilar. otalarda esa mustaqillik, erkinlik va qarashlardagi qat'iylik ustinvorlik qiladi. Direktivlik shkalasi bo'yicha onalarda otalardan farqli ravishda birinchi o'ringa homiylik (g'amxo'rlik) chiqadi, chunki ular hissiy usullar bilan ta'sir o'tkazishga moyil bo'ladilar. SHuningdek, onalar maqsadlariga erishish uchun murosaga qilishga ham tayyor bo'ladilar, otalar esa bunday vaziyatda kuch va o'z obro'lariga tayanadilar. Onalardagi g'arazlilik otalardagi huddi shunday shkaladan shunisi bilan farqlanadiki, ulardagi bu hislat o'z erkinliklari va mustaqilliklari uchun kurashning oqibatidan kelib chiqadi, otalarda esa bu ko'pincha atrofdegilar bilan murosaga qilishga intilish oqibatidir.

Onalar va otalarning avtonomligi moslashishga imkon bermaydigan zulmkor, «ko'r-ko'rona» kuchga va xo'jayinlikka asoslangan. Biroq bunda onalarda o'smirlarga nisbatan talab-taqlqlarning yo'qligi, otalarda esa o'smirdan qattiq chegara bilan ajralganlik namoyon bo'ladi. Bunda otada ham, onada ham homiylik qilish tendentsiyasi bo'lmaydi, garchi otalar ba'zan istisno tarzida o'z ishlarini bir chetga qo'yib, o'smirlarning iltimoslarini eshitishlari mumkin bo'lsa ham.

Izchillikning yo'qligi o'smirlar tomonidan har ikkala ota-onada ham favqulotda-qarama-qarshi shaklda namoyon bo'ladigan, o'hshash holatlar uchun amplitudasi katta bo'lgan munosabatlar ko'rinishida qabul qilinadi. Bunda onalarda kuch va ishonchsizlikning ikkinchi qutbida yon bosish va giperproektivlik, otalarda esa — ishonch va konformizm yotadi.

3. Onani qizi tomonidan baholanishi.

Pozitiv e'tibor shkalasi.

O'smir-qizlar tomonidan pozitiv munosabat bolaga ona tomonidan doimo e'tibor, g'amho'rlik, yordamga muxtoj bo'lgan, bir o'zi xech narsa qila olmaydigan yosh bolaga qaragandey munosabat ko'rinishida qabul qilinadi.

Bunday onalar qizlarining biror og'ir yoki janjalli holatda yordam so'rab qilgan murojaatlarini bir tomondan ko'pincha ma'qullashadi, ikkinchi tomondan esa qizlarining erkinliklarini cheklab qo'yishadi. SHu bilan birga qizlar onalardagi «bolasiga ma'qulini qilishga intilish», hattoki «yugurdaklik» hamda nima qilib bo'lsa ham qizining har qanday xoxishini ado etishga harakat qilish kabi hislatlarni ham qayd qilishadi.

Direktivlik shkalasi.

Onalarning direktivligini ifoda etishda qizlar qattiq nazorat, muayyan da'vogarlik va talablarga asoslangan holda sal-pal o'z kuchi va mavqeini ishlatishni va bunda qizining o'z fikrini bildirishini ma'qullamaslikni qayd etishadi. Bunday onalar ko'proq jazoning qattiqroq bo'lishiga suyanishadi, qaysarlik bilan o'zlarini doimo haq deb hisoblashadi, qizlarini esa vaziyat va muammolar haqida mulohaza qilishga juda yoshlik qiladi, aqli etmaydi, deb hisoblashadi.

G'arazlilik shkalasi.

Onalarning o'smir qizlarga bo'lgan g'arazli-dushmanlarcha munosabati onaning oilaviy muhitga ishonchsizlik bilan munosabati va uning a'olariga nisbatan, jumladan boshqa bolalarga nisbatan uzoqlashishi (alohidalik, begonalik) ko'rinishida tasvirlanadi. SHubhali hatti-harakat va ijtimoiy me'yorlarni inkor qilish bunday onalarni odatda oilaning boshqa a'ozalaridan ajralganlikka va o'zini boshqalardan yuqori qo'yishiga olib keladi. Bu holat o'smir-qiz tomonidan nodo'stona munosabat kabi qabul qilinadi.

Avtonomlik shkalasi.

Onlarning avtonomligi ularning bolaga, uning holati va talablariga biror ko'rinishdagi bog'langanligini inkor (rad) etadi. SHuningdek, o'smir-qizga nisbatan homiylik, g'amho'rlik ham bo'lmaydi. Bunday onalar qizlari tomonidan talabchan bo'lmagan, bo'shang, kechirimli sifatida baholanadi. Ular amalda bolalarini rag'batlantirishmaydi, maqtashmaydi, hotirjam ohangda, beparvolik, erinchoqlik bilan tanbeh-doshnom berishadi, qizlarning tarbiyasiga e'tibor berishmaydi, jumladan turli pand-nasihatlarni, «aqlii gaplar»ni qilishmaydi.

Izchillikning yo'qligi.

Onalaridagi bunday holatni qizlar tarbiya metodlari, shakllari, ko'rinishlarini keskin o'zgarishi va almashinishi (juda qattig'idan juda yumshog'iga va aksincha) hamda ruhan hamohanglikdan hissiy ko'ra olmaslikkacha (yoqtirmaslik) holatlari orqali ko'rinishadi.

4. Otani qiz tomonidan baholanishi.

Pozitiv e'tibor shkalasi.

+izlar otadagi pozitiv e'tiborni otaning o'ziga ishonchi, qattiqqo'llik o'rniga o'ziga ishonch bilan mehribonlik, ochiqlik, samimiyligida deb biladilar. +izlar otadagi mutloqo erkinlik berib o'z holiga qo'yish yoki qattiq turib jazolash kabi

hislatlarni qabul qilmaydilar. Ularning nazarida pozitiv e'tibor asosida muloyimdo'stona munosabatlar yotadi. Bunda qizlar nima qilishi mumkin-u, nima taqiqlanishi aniq-oydin belgilab qo'yilgan bo'lishi mumkin. Bunday holat otaning taqiqlari faqat umumiy mehr-muhabbat muhiti orqali qabul qilinadi.

Direktivlik shkalasi.

O'smir-qizlar otaning direktivligini uning o'ta qattiqqo'lligida, ba'zan qo'lini musht qilib tugishida, ba'zan qizining jamiyatdagi yoki oiladagi o'mini (burchini) ko'rsatib berishida deb tushunadilar. Direktiv ota o'sayotgan qizga go'yoki haq yo'lni ko'rsatish uchun, unga jamiyatda va muayyan madaniy muhitda qabul qilingan fe'l-atvor qoidalarini o'rgatishga, uning ongiga odob-axloq tushunchalarini singdirishga harakat qiladi.

G'arazlilik shkalasi.

Bu erda otaning shunday yoqimsiz tipi haqida gap boradiki, u bir tomondan «namunali qiz» etaloniga suyangan holda bolasiga nisbatan haddan tashqari talabchan bo'lsa, ikkinchi tomondan hissiy-sovuq, o'zidan uzoqlashtiruvchi (begonalashtiruvchi) munosabatda bo'ladi. Bularning hammasi ota bilan qiz o'rtasidagi munosabatlarning buzilishiga va buning oqibatida qizda asabiylik, noturg'unlik xususiyatlarning paydo bo'lishiga olib keladi.

Avtonomlik shkalasi.

O'smir-qizlar otalarning avtonomligini ustinvorlik (etakchilik) uchun qilingan harakat shaklida ko'rishadi, bunda otalarning etakchilik mavqei qizlar etisha olmaydigan balandlikda (uzoqlikda) bo'ladi. Ota qizidan chegaralangan, oilaning muammolaridan o'tib bo'lmas devor bilan ajratilgan holatda qabul qilinadi. Otaga uning atrofida nimalar sodir bo'layotganining mutlaqo ahamiyati yo'q, uning harakatlari ko'pincha yaqinlarining ehtiyojlari va talablari bilan bilan uyg'unlashmagan, yaqinlarining talab-ehtiyojlari inkor qilinadi, inobatga olinmaydi.

Izchillikning yo'qligi.

Bu erda ota, munosabatlarini, fe'lini, oldindan aytib bo'lmaydigan, kutilmagan hatti-harakatlarni sodir etishi mumkin bo'lgan shaxs sifatida ifodalanadi. Uning harakatlarida bir hildagi ehtimollik bilan bir-biriga qarama-qarshi psixologik qo'rinishlar namoyon bo'lishi mumkin va ularning tebranishlar amplitudasi juda katta bo'ladi.

SHunday qilib, onalar va otalarning tarbiya masalasidagi tutgan yo'nalishlaridagi farqlar o'smir-qizlar nazarida quyidagicha ko'rinadi. Onalarda pozitiv e'tiborda otalardan farqli ravishda, oldingi o'rinda o'zaro ishonch va itoatkorlik turadi. Otalarda esa o'ziga ishonch, qattiqlik va hukmronlikning yo'qligi, tarbiya masalalarida kuch va tayziq ishlatmasligi turadi. Onalarning direktivligi asosan egotsentrik qarashlar (o'zini yuqori qo'yish) va qizining hatti-harakatlarini qattiq nazorat qilishda ko'rinadi, otaning direktivligi esa shular bilan birgalikda yana atrofdagilarning fikriga hisbga olish hamda o'zining haqligiga ishonch bilan belgilanadi. g'arazlilikda, hissiy begonalikda onalarda irodasizlik bilan atrofdagilarning fikriga tobelik, ular bilan hisoblashish, murosavozlik ko'rinadi; bu o'z navbatida otaning etakchilik (ustunlik) qilishga intilishi oqibatida

ham sodir bo'lishi mumkin. Otalarda esa g'arazlilikda birinchi o'ringa qiziga nisbatan zulmkorlik, o'zining haqligini mavqei hamda kuchi bilan asoslash kiradi. Onalar tomonidan avtonomlik oddiy, ijobiy insoniy munsabatlarning yo'qligi, qizining muammolari va qiziqishlariga beparvolik, otalarda esa ularning oiladagi so'zsiz etakchiligi (hokimligi) va ularning qizlar bilan bemalol muloqat qila olishlariga imkoniyat bermasliklari kiradi. Izchillikning yo'qligi otalar uchun ham, onalar uchun ham ularda namoyon bo'ladigan qarama-qarshiliklar nuqtai-nazaridan bir hilda qabul qilinadi. Farq faqat otalardagi manmanlikning va onalardagi itoatkorlik va ishonchsizlikning namoyon bo'lishida.

13 - mashg'ulot.

MAVZU: O'SMIR VA O'SPIRINLARDA EGOTSENTRIZMNI ANIQLASH

Maqsad: Mazkur proektiv Test asosida o'smirlar va katta maktab yoshi o'quvchilaridagi egotsentrizm darajasini aniqlash.

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

Egotsentrizm – individning tegishli axborot ta'sirida ham biror bilish ob'ektiga nisbatan bo'lgan o'zining boshlang'ich qarashlarini o'zgartirishga qodir bo'lmasligi: voqea – hodisalarga boshqa odamlar ko'zi bilan qaray olmaslik, boshqalar nuqtai nazarini tushuna bilmasslik. Ushbu hususiyat odatda 12 – 14 yoshlarga kelib, yo'qolib boradi yoki, aksincha, o'smirlik davrida egotsentrik tipdagi shaxsga xos xususiyatlar shakllanishi va mustahkamlanishi mumkin.

Metodika T.I.Pashukova tomonidan tavsiya etilgan bo'lib, 40 ta tugallanmagan gapdan iborat. Tekshiriluvchi hayoliga kelgan birinchi fikrni yozib, gapni tugallashi talab qilinadi.

Natijalar tahlili:

Egotsentrizm indeksini aniqlashga yo'naltiriladi. Egotsentrizm indeksini topish uchun tekshiriluvchi nechta gapda birlikdagi birinchi shaxs kishilik olmoshi va uning har xil shakllari – «men», «mening», «meni», «menga» va boshqalar qo'llangani hisoblab chiqiladi. SHuningdek, tegishli olmoshlar ishlatilmagan, ammo aniq nazarda tutilgan gaplar, oxirigacha etkazilmagan, lekin tegishli olmoshni o'z ichiga olgan gaplar miqdori hisoblanadi. Nechta gapda yuqorida ta'kidlangan holatlar qayd etilsa, ularning miqdori egotsentrizm indeksi sifatida qabul qilinadi.

Eslatma: № 1: 10 tadan ortiq gapni yakunlamagan tekshiriluvchining javoblari tahlil etilmaydi.

Natijalarni baholash quyidagi jadval asosida amalga oshiriladi

Sinf	Jins	Past	O'rta	YUqori
5 – sinf	o'g'il bolalar	0 – 11	12 – 27	28 – 40
	qiz bolalar	0 – 10	11 – 26	27 – 40
6 – sinf	o'g'il bolalar	0 – 13	14 – 28	29 – 40
	qiz bolalar	0 – 14	15 – 26	27 – 40

7 – sinf	o'g'il bolalar qiz bolalar	0 – 12 0 – 13	13 – 27 14 – 25	28 – 40 26 – 40
8 – sinf	o'g'il bolalar qiz bolalar	0 – 8 0 – 9	9 – 22 10 – 23	23 – 40 24 – 40
9 – sinf	o'g'il bolalar qiz bolalar	0 – 7 0 – 8	8 – 20 9 – 23	21 – 40 24 – 40
Kollej-I kurs	o'g'il bolalar qiz bolalar	0 – 7 0 – 7	8 – 20 8 – 21	21 – 40 22 – 40

Eslatma: № 2: diagnostika jarayonida tekshiriluvchiga ko'rsatmada tashqari nimanidir tushuntirish, uning gaplariga nisbatan baho berish yoki munosabat bildirish hamda tadqiqotning haqiqiy maqsadlarini ma'lum qilish qat'iy man etiladi.

14 - mashg'ulot.

MAVZU: TALABALAR JAMOASIDA SHAXSLARARO MUNOSABATLAR

Maqsad: Mazkur Test asosida jamoada psixologik muhitni o'rganish..

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

Ko'rsatma: Hurmatli o'rtoq! Quyida keltirilgan psixologik xususiyatlarni jamoangizda qanchalik namoyon bo'lishiga qarab baholang. Buning uchun sizning munosabatingizga mos keladigan javoblarni A va B variantlardagi har bir band bo'yicha quyidagi mezonlar bo'yicha baholang.

- Baholar:** 3-ushbu xususiyat jamoada doimo namoyon bo'ladi
2-xususiyat ko'p hollarda namoyon bo'ladi.
1-xususiyat ayrim hollarda namoyon bo'ladi
0-har ikki jamoa xususiyatlari bir xil tarzda namoyon bo'ladi

T/r	A banddagi psixologik muhit xususiyatlari		B banddagi psixologik muhit xususiyatlari
1.	Jamoada ko'tarinki kayfiyat hukmron	3 2 1 0 1 2 3	Jamoada tushkun kayfiyat hukmron
2.	Munosabatlari xayrihohlik va simpatiya ruhida	3 2 1 0 1 2 3	Munosabatlari nizoli va antipatiyaga boy
3.	Jamoadagi jamoalar orasida munosabat o'zaro hamkorlik va tushunish darajasida	3 2 1 0 1 2 3	Jamoalar orasida nizo kuzatiladi
4.	Jamoa a'zolariga vaqtini birga o'tkazish va	3 2 1 0 1 2 3	Muloqotda befarqlik, hamkorlikda ishlash

	hamkorlikda ishlash yoqadi		yoqmaydi
5.	O'rtog'larini yutuq va muvaffaqiyatsizliklarida hamdardir. Jamoa a'zolari sidqidildan qo'llab-quvvatlaydi	3 2 1 0 1 2 3	O'rtog'larining yutuq va kamchiliklari
6.	Boshqalarning fikriga hurmat bilan qaraydilar	3 2 1 0 1 2 3	Hamma o'z so'zini ahamiyatli hisoblaydi va o'rtog'larining fikriga qo'loq solmaydi
7.	Jamoaning yutuq va muvaffaqiyatsizliklarini o'zini shaxsiy masalalaridek qabul qiladi	3 2 1 0 1 2 3	Jamoaning yutuq va muvaffaqiyatsizliklariga a'zolaming xayrixohligi yo'q
8.	Jamoaning og'ir paytlarida bir kishi hamma uchun, hamma bir kishi uchun tamoyiliga amal qiladi	3 2 1 0 1 2 3	Og'ir damlarda jamoada lanjlik, sarosima, bir-birini tushunmaslik va ayblash kuzatiladi
9.	Rahbariyatning e'tibori jamoada faxr tuyg'usini uyg'otadi	3 2 1 0 1 2 3	Jamoa taqdirlash va rag'batlantirishlarga befarq
10.	Jamoa faol, etarlicha quvvatga ega	3 2 1 0 1 2 3	Jamoa faol emas, sust
11.	YOsh xodimlarga xayrixoh, ularni jamoaga moslashishiga yordam ko'rsatadi	3 2 1 0 1 2 3	YOsh xodimlarni begonadik qabul qiladi, ularga samimiy qaramaydi.
12.	Jamoaning barcha a'zolari adolatli munosabatda, bir-birini qo'llab-quvvatlaydilar va himoya qiladilar.	3 2 1 0 1 2 3	Jamoada "imtiyozga ega", "beparvolik", menga nisbatan iltifotsiz degan fikr hukmron
13.	Jamoani rivojlantirish yuksak tuyg'um hisoblandi	3 2 1 0 1 2 3	Jamoani ko'tarish qiyin, har biri o'z manfaatini o'yladi

Natijalarni qayta ishlash: A va B jamoadagi natijalar har bir (1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13) savollar bo'yicha natijalar umumlashtiriladi.

So'ngra $S=A-B$ orasidagi farq topiladi

Agar $S>25$ dan yuqori bo'lsa jamoadagi psixologik muhit ijobiy ko'rinishga ega.

$S<25$ kichik bo'lsa, psixologik muhit beqaror hisoblanadi.

Jamoa bo'yicha o'rtacha baho hisoblashda: $S=S/m$ formuladan foydalaniladi. Bu erda M-jamoa a'zolari soni. Jamoadagi muhitni salbiy, yoqimsiz deb

baholaydiganlarning miqdoriy ko'rsatkichi foiz hisobida quyidagi formula yordamida topiladi:

$$\frac{n(C-)}{M} \cdot 100\% \quad n(C-)\text{-jamoadagi psixologik muhitni yoqimsiz deb baholagan kishilar}$$

miqdori. M-jamoa a'zolari soni

15 - mashg'ulot.

MAVZU: O'QITUVCHI BILAN O'QUVCHI MUNOSABATI

Maqsad: O'qituvchi-o'quvchi» metodi asosida jamoada psixologik muhitni o'rganish..

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

Yo'riqnoma: Har bir keltirilgan mulohazani diqqat bilan o'qing va o'qituvchingiz bilan munosabatingizga mos kelishi hamda mos kelmasligiga ko'ra «HA» yoki

«YO'Q» deb javob bering.

1. O'qituvchim shogirdlarining yutuqlarini oldindan ko'ra oladi.
2. O'qituvchimga murojaat etish men uchun qiyin.
3. O'qituvchim adolatli inson.
4. O'qituvchim menga bilim berishga mohirona yondashadi.
5. O'qituvchimning o'quvchilar bilan munosabatlarida aniqlik etishmaydi.
6. O'qituvchimning so'zi men uchun qonun.
7. O'qituvchim men bilan qunt bilan ishlaydi.
8. Men o'qituvchimdan minnatdorman.
9. O'qituvchim menga nisbatan talabchan emas.
10. O'qituvchim doimo yaxshi maslahatlar beradi.
11. Men o'qituvchimga to'liq ishonaman.
12. O'qituvchimning menga qo'ygan bahosini qadrlayman.
13. O'qituvchim bir xil ishlashga o'rganib qolgan.
14. O'qituvchim bilan ishlashdan mamnunman.
15. O'qituvchim menga kam vaqt ajratadi.
16. O'qituvchim mening xususiyatlarimni bilmaydi.
17. O'qituvchim mening kayfiyatimni bilmaydi.
18. O'qituvchim mening so'zlarimni doimo tinglaydi.
19. O'qituvchimni yaxshi o'rgatishiga ishonaman.
20. Men o'qituvchimga so'z aytishga jur'at etolmayman.
21. O'qituvchim kichkina aybim uchun ham jazolaydi.
22. O'qituvchim mening kuchli va kuchsiz tomonlarimni yaxshi biladi.
23. Men o'qituvchimga o'xshashni xoxlayman.
24. Men o'qituvchim bilan oshkora suhbatlasha olaman.

Natijalar taxlili:

1. Gnostik jihatlar:	«Ha»-1,4,7,10,19,22,	«Yo'q»-13,16
2. Emotsional jihatlar:	«Ha»-8,11,14,23	«Yo'q»-2,5,17,20
3. Xulqiy jihatlar:	«Ha»-3,6,12,18	«Yo'q»-9,15,21,24

Anketa kaletiga mos kelgan javoblarga 1 ball beriladi. Agar Sizning ballingiz keltirilgan qiymatlarni biriga teng bo'lsa ushbu faoliyat jihatlari namoyon bo'lishini quyidagi tartibda baholash mumkin: 6-8 ball-yuqori darajada; 3-5 ball-o'rta darajada; 0-2 ball-past darajada

1.Gnostik. Bu jihat etakchilik qilgan pedagogning faoliyati asosan shogirdlarga bilim berishga, ularning egallayotgan sohasi bo'yicha savodxonligini oshirishga, ko'proq ma'lumotlar bilan qurollantirishga qaratilgan. Ularning nuqtai nazaricha o'qituvchining birinchi navbatdagi vazifasi shogirdlarini xulq-atvori, atrofdegilar bilan munosabatidan ko'ra bilim birish muhim deb hisoblaydi.

2. Emotsional. Bu jihat etakchilik qilgan o'qituvchi o'quvchilarni narsa va hodisalarga, atrofdegilarga munosabat ko'nikmalarini shakllantirish muhim degan xulosaga egalar. Ular uchun o'qituvchi o'quvchini hayotiy holatlariga tayyorlash, shaxslararo munosabatlarga kirishishga o'rgatish. Ularda o'zaro ishonch va hurmat tuyg'ularini shakllantirish lozim degan mulohaza bor.

3. Xulqiy. O'quvchilarni birinchi navbatda to'g'ri-noto'g'ri nima, ularni xatti-harakatlarini tartibga solish, mas'uliyat va javobgarlik hissini shakllantirish, o'zaro hurmat, qadr-qimmat va insonlarni e'zozlash lozimligini anglatadi.

16 - mashg'ulot.

MAVZU: "4 – si ortiqcha" metodikasi (Ozerskiy bo'yicha)

Maqsad: Kerakli belgilar asosida umumlashtirishi va umumlashtiruvchi so'zni qo'llay olishini o'rganish.

Jihoz: 5 – ta turli rasmlar to'plami. Har-bir to'plamda 4-ta predmet rasmi tasvirlangan bo'lib, rasmlardan biri ma'lum belgi bo'yicha ortiqcha bo'lishi lozim. Test blankari, flomaster, sekundermer.

Ko'rsatma: Rasmlarni diqqat bilan ko'rib chiq. Bu erda qaysi predmetning rasmi ortiqcha. Qolgan predmetlarni bir so'z bilan qanday nomlash mumkin.

Tekshirishning borishi: Tekshiriluvchilarga navbatma-navbat turli mavzudagi 5-ta rasm to'plami ko'rsatiladi.

1 – rasm to'plami: - "sabzovot – mevalar". Olma, nok, sabzi, gilos.

2- rasm to'plami: - "O'yinchoqlar- o'quv quroli". Qalam, qo'g'irchoq, kitob, daftar.

3- rasm to'plami: - "Uy hayvoni – yovvoyi hayvonlar". Sigir, tulki, ot, ho'roz

4- rasm to'plami: - "Jonli va texnik xarakter vositalari". Mototsikl, ot, mashina, poezd

5- rasm to'plami: - "Hashorotlar - baliqlar". ". Qo'ng'iz, baliq, pashsha, kapalak

Natijalar taxlili: Har-bir vazifani bajarishi ballar bilan baholanadi.

-- agar kerakli belgi bo'yicha umumlashtirsa – 2 ball beriladi.

-- agar umumlashtiruvchi so'zni qo'llay olsa yana – 1 ball qo'shib beriladi.

Ballarning umumiy miqdori 15 ball. 1 daraja – 15 ball; 2 daraja – 14-12 ball; 3 daraja – 11 – 9 ball; 4 daraja -8-6 ball; 5 daraja – 5 ball.

Rasmlar nomeri	Kerakli belgi bo'yicha Umumlashlashtirish	Umumlashtiruvchi so'zni qo'llay olishi
1- rasm		
2-rasm		
3-rasm		
4-rasm		
5-rasm		
Ballar miqdori		

17- mashg'ulot.

MAVZU: "6 yoshli bolalarni umumiy saviyasini aniqlash"

Maqsad: Bolalarni maktabga etukligini aniqlash.

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

Ko'rsatma:

Bosma xolda Aa Bb Vv Gg Dd Ee Jj Zz Ii Kk Ll

YOzma xolda _____

Bosma xolda Mm Nn Ng ng Oo Pp Rr Ss Tt Uu Ff

YOzma xolda _____

Bosma xolda Xx Ch ch Sh sh O'o' Qq G'g' Hh

YOzma xolda _____

1. *Og'zaki nutkini tekshirish* _____ ball

2. *Xarflarni tanishini tekshirish* _____ ball

3. *Sonlar va hisoblash bo'yicha bilimni tekshirish* _____ ball

4. *Umumiy iktidorligi va zaxnini tekshirish* _____ ball

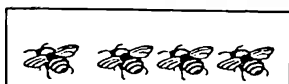
1. Nechta bo'ladi?

2. Nechta bo'ladi?

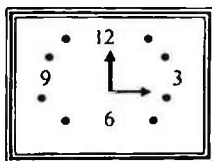
4. Qaysinisi
Ko'p?

3. Qaysinisi
baland?

5. Soat necha bo'ldi? 12 3 9

6. Navruz bayramining ramzi kaysi?

7. Qaysinisi ko'p?

8. Qaysinisi tez yuradi?

9. Qaysinisi katta

18- mashg'ulot.

Mavzu: O'quv motivini baholash metodikasi

Maqsad: O'quvchilarni o'quv motivlarini o'rganish..

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

Ko'rsatma: Mazkur metodika 6 – 8 yoshdagi bolalarning o'quv motivatsiyasi, maktabga bo'lgan munosabati, o'qish bilan bog'liq vaziyatga nisbatan emotsional reaksiyasini aniqlashga qaratilgan. (metodika N.G.Luskanova tomonidan taklif etilgan).

Anketa savollari.

1. Senga maktab yoqadimi yoki unchalik yoqmaydimi?
 - unchalik yoqmaydi.
 - yoqadi
 - hecham yoqmaydi.
2. Ertalab uyg'onib, doim xursandchilik bilan maktabga kelasanmi yoki ko'pincha uyda qolishni istaysanmi?
 - ko'pincha uyda qolishni istayman
 - ba'zida borishni, ba'zida qolishni istayman
 - xursandchilik bilan maktabga boraman
3. Agar o'qituvchi ertaga xohlaganlar kelib, xohlaganlar kelmasligi mumkin desa, sen maktabga borarmiding?
 - bilmadim
 - uyda qolardim
 - maktabga borardim
4. Biror bir dars bo'lmasligi senga yoqadimi?
 - yoqmaydi
 - ba'zida yoqadi, ba'zida yoqmaydi
 - yoqadi
5. Uy vazifalaring yo'q bo'lishini xohlarmiding?
 - xohlardim
 - xohlamasdim
 - bilmadim
6. Maktabda faqat tanaffus bo'lishini xohlarmiding?
 - bilmadim

- xohlamasdim
 - xohlardim
7. Sen ota – onangga maktab hakida ko'p gapirib berasanmi?
- ko'p gapirib beraman
 - kam gapirib beraman
 - umuman gapirib bermayman.
8. O'qituvchining o'miga boshqa mehribonroq o'qituvchi kelishini xohlarmiding?
- bilmadim
 - xohlardim
 - xohlamasdim
9. Sinfda o'rtoqlaring ko'pmi?
- kam
 - ko'p
 - umuman yo'q
10. Senga sinfdoshlaring yoqadimi?
- yoqadi
 - unchalik yoqmaydi
 - yoqmaydi.

Natijalarni baholash:

1. 25 – 30 ball. O'quv motivatsiyasi yuqori. Bunday bolalar o'zining bilish motivi kuchli ekanligi, barcha topshiriqlarni yaxshi bajarishga intilish bilan ajralib turadi.

2. 20 – 24 ball. O'quv motivatsiyasi o'rtacha. Bunday o'quvchilar guruhi o'quv faoliyatini ancha muvaffaqiyatli amalga oshirilgan bolalardan tashkil topadi.

3. 15 – 19 ball. Maktabga munosabat ijobiy, ammo bolani ko'proq o'qish bilan bog'liq bo'lmagan tomonlar qiziqtiradi. Bunday o'quvchilar maktabda o'zlarini yaxshi his etadilar, biroq maktabga asosan o'rtoqlar, o'qituvchilar bilan suhbatlashish, chiroyli o'quv qurollariga ega bo'lish uchun boradilar.

4. 10 – 14 ball. O'quv motivatsiyasi past. Bunday bolalar maktabga borishni xohlamaydilar, darslarda bekorchi narsalar bilan shug'ullanib, o'ynab o'tiradilar.

5. 10 ball dan past. Maktabga nisbatan salbiy munosabat, moslashmaganlik mavjud. Bunday o'quvchilar o'quv faoliyatini bajarishga qiynaladilar, tengdoshlari va o'qituvchilar bilan bo'lgan munosabatda muammolarga duch keladilar, ularda ayrim hollarda nerv – psixik salomatlikning buzilishi kuzatiladi.

Eslatma: Anketani ikki usulda qo'llash mumkin.

1 – usul. Savollar eksperimentator tomonidan o'qib eshittiriladi va javob variantlari taqdim etiladi, bolalar o'zi tanlagan javobni yozib qo'yadi.

2 – usul. Savollar har bir bolaga alohida – alohida yozma ko'rinishda tarqatiladi, bolalar tegishli javoblarni belgilaydilar.

Metodika haqida qo'shimcha ma'lumot: so'rovnomadagi savollar 200 nafar 6 – 8 yoshdagi o'quvchi bilan o'tkazilgan so'rov asosida bolalarning maktabga, o'qish jarayonida bo'lgan munosabatini to'liqroq aks ettiruvchi savollar sifatida ajratib olingan.

19- mashg'ulot.

Mavzu: **Differentsial-diaagnostik so'rovnoma**

Maqsad: Proforientatsiya ishlarini tashkil qilishda, yoshlarni kasb-hunarga yo'llash va ularga tegishli maslahatlarni berishda so'nggi yillarda keng qo'llanilib kelinayotgan diaagnostik vositalardan biri psixolog olim E.A.Klimov tomonidan taklif etilgan "Differentsial-diaagnostik so'rovnoma"dir (DDS). Uning yordamida xizmatga qabul qilinayotgan nomzodni qanday yo'nalishdagi sohalarga tavsiya qilish maqsadga muvofiq ekanligini aniqlash mumkin.

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

Ko'rsatma: *"Faraz qilaylik tegishli ta'limni olganingizdan so'ng Siz har qanday ishni bajara oladigan bo'lasiz. Agar Sizga taklif qilingan ikki imkoniyatdan faqat birini (ulardan biri yoki ikkalasining ham sizga yoqishi yoki yoqmasligidan qat'i nazar) tanlashingizga to'g'ri kelgundek bo'lsa, unda Siz qaysi birini ma'qul ko'rgan bo'ladingiz?"*

O'z javoblaringizni, berilgan blankda, tegishli kataklarda qayd etilgan Siz tanlagan javob variantingiz tartib raqami va harfini doira ichiga olib qo'yish bilan belgilab boring. Imkon qadar tezroq ishlashga va javoblaringizda samimiy bo'lishga harakat qiling".

" Men ma'qul ko'raman".

1 a. Hayvonlarga qarash (ularni boqish, parvarish qilish).	yoki	1 b. Mashina priborlariga xizmat qilish (ularni ku-zatib turish, boshqarish.)
2 a. Bemor kishilarga yordam berish, ularni davolash.	yoki	2 b. Jadvallar, sxemalar, hisoblash mashinalari uchun dasturlar tuzish.
3 a. Kitob bezaklari, plakatlar, badiiy otkritkalar, gramplastin-kalar sifatini kuzatib borish.	yoki	3 b. O'simliklar holati, o'si-shini kuzatish.
4 a. Materiallarni (yog'och, gaz-lama, metal plastmassa va h.k) qayta ishlash.	yoki	4 b. Mahsulotlarni iste'-molchilarga etkazish (reklama qilish, sotish).
5 a. Ilmiy-ommabop kitob, maqolalarni muhokama qilish.	yoki	5 b. Badiiy kitoblarni (yoki pesa, kontsertlarni muho-kama qilish).
6 a. Biron-bir zotli kichik hayvonni boqish, parvarish qilish.	yoki	6 b. O'rtoqlaringiz (yoki o'zingizdan kichik bolalarni) biron-bir faoliyat (mehnat, o'qish, sport)ni bajarish uchun shug'ullantirish.
7 a. Rasm, tasvirlardan nusxalar ko'chirish (yoki musiqa asboblarni	yoki	7 b. Biron-bir yuk tashuvchi (ko'taruvchi) vositalarni (kran.

sozlash, tuzatish).		traktor, teplovoz va boshqa.) boshqarish.
8 a. Odamlarga (ma'lumot buyularida, sayohatlarda va boshq.) ularga kerakli ma'lumotlarni berish, tushuntirish.	yoki	8 b. Ko'rgazmalarni, pesh-taxtalarni bezashda (yoki pesa, kontsertlarni tay-yorlashda) ishtirok etish.
9 a. Buyumlar, narsalar (kiyim, texnika)ni, uy-joyini ta'mirlash, tuzatish.	yoki	9 b. Jadvallar, tekstlar, rasmlardan xatolarni qi-dirib topish va tuzatish.
10 a. Hayvonlarni davolash.	yoki	10 b. Hisob-kitob ishlarini bajarish.
11 a. O'simliklarning yangi navlarini yaratish.	yoki	11 b. Sanoat mahsulotlari (mashinalar, kiyimlar, uy, oziq-ovqat mahsulotlari va boshq)ning yangi turlarini loyihalashtirish, yaratish.
12 a. Odamlar o'rtasidagi nizo, janjallarni hal qilish (ishon-tirish, tushuntirish, rag'batlan-tirish).	yoki	12 b. CHizmalar, sxemalar, jadvallarni o'rganish (tek-shirish, aniqlash, tartibga keltirish).
13 a. Badiiy havaskorlik to'garaklari ishlarini o'rganish, kuzatish.	yoki	13 b. Mikroblar hayotini o'rganish.
14 a. Tibbiyot asbob-uskunalari-ni ishlatish, ularni nazorat qilib turish.	yoki	14 b. Odamlarga yaralanganda, shikastlanganda, kuyganda va boshq. meditsina yordami ko'rsatish.
15 a. Kuzatilayotgan, voqealar, hodisalar o'lchanayotgan ob'ektlar va boshqalar haqida aniq hisobotlar yozib borish.	yoki	15 b. Voqealar (kuzatilayotgan yoki ular haqida o'qigan)ni badiiy ifodalash.
16 a. Kasalxonada laboratoriya analizlarini qilish.	yoki	16 b. Bemorlarni qabul qi-lish, ularni tekshirish, ular bilan suhbatlashish va ularni davolashga yo'llash.
17 a. Xona devorlarini, nar-salar sirtini bo'yash va bezash	yoki	17 b. Binolarni ta'mirlash yoki mashina priborlarini yig'ish.
18 a. Tengdoshlaringiz yoki kichik yoshdagi bolalarni (teatr, muzey-larga, madaniy sayohatlarini, ekskursiyalarini va boshq.) tashkil etish.	yoki	18 b. Sahnada o'ynash, kontsertlarda ishtirok etish.
19 a. CHizmalar bo'yicha detalarni buyumlar (mashina kiyimlar)ni tayyorlash, binolar qurish.	yoki	19 b. CHizmachilik bilan shug'ullanish, chizmalar, xaritalardan nusxalar ko'chirish.
20 a. O'simliklar kasalliklari va	yoki	20 b. Klavishli mashinalarda (yozuv

bog'-o'rmon zararkunandalariga qarshi kurashish.	mashinkasi, kompyuter, teletayp va boshqalar)da ishlash.
--	--

Differentsial-diaagnostik so'rov natijalarini qayta ishlash

DDS savollari shunday tartibda guruhlanganki, ularga berilgan javoblar faoliyatning turli sohalarini farqlash imkonini beradi. Bu o'rinda kasb turlari shartli ravishda quyidagicha qisqartirib olindi: - I - ustunda - "Odam - tabiat"- O-Tt; II - ustunda - "Odam - texnika"- O-Ta; III- ustunda - "Odam - odam" - O - O; IV- ustunda -"Odam - Belgilar tizimi"- O - Bt; V - ustunda "Odam - Badiiy obraz" -O-Bo.

Kasblarni shaxsga qo'yadigan talablaridan, shuningdek, odamlarning individual-psixologik xususiyatlari qanday kasblarga mos kelishligi nuqtai nazaridan kelib chiqqan holda psixologik adabiyotlarda odamlar shartli ravishda quyidagi tarzda klassifikatsiya qilinadi:

- Odam - Tabiat (O - Tt) qishloq xo'jaligi, agronom, biolog, veterinar, zoolog, geolog, ximik va sh.k.);
- Odam - Texnika (O - Ta) texnik-texnolog, quruvchi, elektrik, mexanik, mashinasoz, texnik va sh.k.);
- Odam - Odam (O - O) o'qituvchi, tarbiyachi, hamshira, vrach, jurnalist, huquqshunos, kutubxonachi, savdo xodimi va boshqalar);
- Odam - Belgilar tizimi (O - Bt) iqtisodchi, hisobchi, rejalovchi, texnik - dasturchi, operator, muharrir, matematik, kompyuterchi va sh.k.);
- Odam - Badiiy obraz (O - Bo) bezakchi-pardozchi, musiqachi, artist, rassom, rejisser, tanqidchi va boshq.).

20- mashg'ulot.

Mavzu: TEMPERAMENT FORMULASI

Maqsad: A.Belovning temperament "pasportini" to'ldirishni yo'li bilan temperament formulasini o'rganish..

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

Ko'rsatma: Temperamentni o'rganishning juda ko'p xilma-xil metodlari mavjud. A.Belov temperament "pasportini" to'ldirishni, keyin esa ancha oddiy matematik ishlov berish yo'li bilan temperament formulasini chiqarishni taklif etadi. "Pasport" ni to'ldirishida nima deb javob berishni, siz odatda har kuni (qandaydir alohida, favqulotda xollarda emas) o'zingizni qanday tutishingizni hisobga olish kerak.

Temperament "pasporti" da siz ijobiy javob beradigan sifatlarni (+) belgisi bilan qayd qiling. Agar u yoki bu tipdagi temperament "pasporti"dagi ijobiy javoblarning miqdori 16-20 tani tashkil qilsa, sizda temperamentning mazkur tipiga xos belgilar yaqqol ifodalanganligi ma'lum bo'ladi. Bordi-yu, ijobiy javoblar 11-15 ta bo'lsa, demak sizga mazkur temperamentning sifatlari muayyan

darajada xos xisoblanadi. Agar ijobiy javoblar 6-10 tadan oshmasa, sizda mazkur tipdagi temperament sifatleri juda oz darajada mavjud bo'ladi.

Endi temperamentning formulasini aniqlang:

$$\Phi T \approx X \left(\frac{Ax}{A} \cdot 100\% \right) + C \left(\frac{Ac}{A} \cdot 100\% \right) + \Phi \left(\frac{A\phi}{A} \cdot 100\% \right) + M \left(\frac{MA}{A} \cdot 100\% \right)$$

bunda Ft-temperament formulasi;

- Ⓞ X-xolerik temperament;
- Ⓞ S-sangvinik temperament;
- Ⓞ F-flegmatik temperament;
- Ⓞ M-melonxolik temperament;
- Ⓞ A-barcha tiplar bo'yicha plyuslarning umumiy soni;
- Ⓞ Ax-xolerik "pasporti"dagi plyuslar soni;
- Ⓞ As-sangvinik "pasporti"dagi plyuslar soni;
- Ⓞ Af-flegmatik "pasporti"dagi plyuslar soni;
- Ⓞ MA-melonxolik "pasporti"dagi plyuslar soni;

Pirovardida temperament formulasi, jumladan, quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi: Ftq35%X+30%S+14%F+21%M.

Bu - mazkur temperamentning 35 foizi xolerik, 30 foizi sangvinik, 14 foizi flegmatik va 21 foizi melonxolik ekanligini bildiradi.

Agar temperamentning qandaydir bir tipi bo'yicha ijobiy javoblarning soniga oid nisbiy natija 40 foiz va undan yuqori bo'lsa, sizda temperamentning mazkur tipi *ustun darajada* ekanligini bildiradi. Agar bu natija 30-39 foizni tashkil etsa, u holda mazkur tipning sifatleri ancha *yaqqol* ifodalangan bo'ladi. Agar natija 20-29 foizni tashkil etsa, mazkur tipning sifatleri *o'rtacha* ifodalangan bo'ladi. Natija 10-19 foizni ko'rsatsa, temperamentning bu tipiga xos xususiyatlar *oz darajada* ifodalangan, deb aytish mumkin.

21- mashg'ulot.

Mavzu: Temperament Testi

Maqsad: Temperamentning sifatlarini muayyan darajada o'rganish..

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

Ko'rsatma: Quyidagi har to'rt gapdan bittasini tanlang. Agarda shu xususiyat o'zingizga aynan mos kelsa ikkita (+ +) belgisini, mosroq kelsa bitta (+) belgisini javob varaqasiga qo'ying

1. a) betoqat, beholovat;

- b) quvnoq va xushchaqchaq;
 v) sokin va sovuqqon;
 g) uyatchan va tortinchoq.
2. a) sabotsiz va jahldor;
 b) serharakat va ishchan;
 v) qat'iyatli va sinchkov;
 g) yangi shart-sharoit izlovchi;
3. a) chidamsiz;
 b) boshlagan ishingizni ohiriga etkazmaysiz;
 v) ehtiyotkor va mulohazali;
 g) yangi tanishlar bilan muloqotga kirishishingiz qiyin.
4. a) keskin va betgachopar;
 b) qadringizni yaxshi bilasiz;
 v) kutishga qodirsiz;
 g) o'z kuchingizga ishonmaysiz.
5. a) jur'atli va tashabbuskor;
 b) yangiliklarni tez ilg'ab olishga layoqatli;
 v) kamgap. ortiqcha gap sotishni yoqtirmaysiz;
 g) yolg'izlikda o'zingizni engil his qilasiz.
6. a) qaysar;
 b) qiziqish va ishtiyoqlaringiz o'zgaruvchan;
 v) tanaffuslar bilan sokin va bir tekisda gapirasiz;
 g) ko'pincha omadsizlikdan tushkun va parishonxotir yurasiz.
7. a) bahslarda hozirjavob;
 b) tez xovotirga tushuvchan;
 v) o'z jahlingizni bosa olasiz;
 g) tez o'zingizni yo'qotib qo'yasiz.
8. a) tavakkalchi;
 b) yangi shart-sharoitga tez moslashasiz;
 v) boshlagan ishingizni oxiriga etkazasiz;
 g) tez charchaysiz.
9. a) uzuq-yuluq ishlaysiz;
 b) har qanday yangi ishni ishtiyoq bilan qabul qilasiz;
 v) kuchingizni bekorga sarflamaysiz;
 g) past ovozda sokin gaplashasiz.
10. a) kek saqlaydigan va xadiksiraydigansiz;
 b) qiziqitirmay qo'ygan ishdan tez xafsalangaz pir bo'ladi;
 v) ish tartibingizni qat'iy rejalar asosida olib borasiz;
 g) suhbatdoshingizning fe'l-atvoriga behtiyor moslashasiz.
11. a) tez berilib, poyma-poy so'zlaysiz;
 b) bir ishdan boshqasiga tez ko'chasiz;
 v) ishtiyoqlaringizdan oson tiyilasiz;
 g) tez yig'laysiz.
12. a) bir hilda turmaydigan va tez qiziquvchansiz;
 b) diqqat talab qiladigan ishlarni bajarishga qiynalasis;
 v) maqtov va tanbehlarga unchalik e'tibor bermaysiz;

- g) o'zingizga ham, o'zgalarga ham katta talab qo'yasiz.
13. a) ba'zan tajovuzkor jangariga aylanib qolasiz;
 b) kirishuvchan va ko'ngilchansiz, xatti-xarakatlaringizni cheklamaysiz;
 v) tagida zaxarxandalik yotgan gaplarni ham muloyim, iltifotli ifodalaysiz;
 g) shubha va gumonsirashga moyilsiz.
14. a) etishmovchilikka betoqatsiz;
 b) chidamli va ishga qobiliyatsiz;
 v) faqat o'z qiziqishlaringiz bilan ish bajarasiz;
 g) dardchil va ko'nglingiz nozik.
15. a) ma'nodor imo-ishoralar bilan gapirasiz;
 b) xatti-xarakatlar va imo-ishoralar yordamida ochiq baland ovozda gapirasiz;
 v) ishga sekin kirishasiz va bir ishdan ikkinchisiga ham sekin o'tasiz;
 g) achchig'ingiz burningizning ustida turadi.
16. a) tez xarakatga tushishni va birdaniga hal qilishni istaysiz;
 b) kutilmagan va qiyin sharoitlarga hamisha tayyor turasiz;
 v) hammaga birday muomalada bo'lasiz;
 g) ko'nglingizni ochmaysiz, kirishimli emassiz.
17. a) yangiliklarni bajonudil qabul qilasiz;
 b) kayfiyatingiz har doim tetik;
 v) hamma narsada tartibni xush ko'rasiz;
 g) tortinchoq va sustkashsiz.
18. a) keskin va qizg'in xarakatlar qilasiz;
 b) tezda o'zingizni bosib, aqlingizni yig'ib olasiz;
 v) notanish sharoitga qiyinchilik bilan ko'nikasiz;
 g) itoatkor va ko'ngilchansiz.
19. a) bir qarorga kelishingiz qiyin;
 b) muvaffaqiyatga erishish uchun bor kuchingiz bilan tirishasiz;
 v) kamxarakat, so'lg'insiz;
 g) odamlardan hamdardlik kutasiz.
20. a) kayfiyatingiz birdan o'zgaradi;
 b) ba'zan yuzaki qarashga, rad etishga moyilsiz;
 v) o'zingizni tuta bilasiz;
 g) mehr yoki e'tiborsizlik qilishsa chuqur qabul qilasiz

22- mashg'ulot.

Mavzu: "Psixogeometrik" Test

Maqsad: SHaxsga aloqador bir qancha muhim xarakterologik sifatlarni aniqlash

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

Ko'rsatma: Tavsiya etilgan geometrik figuralardan qaysi biri Sizga yaqinligini belgilang va unga «1» raqami qo'ying. Qolganlarni ham yoqishiga qarab, 5 gacha

baholab chiqing. Endi Sizga xos bo'lgan psixologik xususiyatlar va fazilatlarni bilib oling.

Kvadrat. Asosiy qadriyatlar: tartib, ish, an'analar, reputatsiya.

Uchburchak. Asosiy qadriyatlar: xokimiyat, liderlik, amal, mavqe, g'alaba, manfaat.

Aylana. Asosiy qadriyatlar: insonlarga xizmat qilish, oila baxti va manfaati, bolalar, muloqat.

To'rtburchak. Asosiy qadriyatlar: o'zgarish, dinamika, azart.

Zigzag. Asosiy qadriyatlar: erkinlik, ijod, o'zgarish.

23- mashg'ulot.

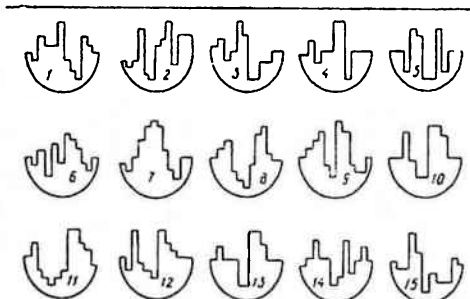
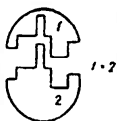
Mavzu: O'spirinlarda diqqatning ko'lamini o'rganish

Maqsad: "Qirqimlar" Testi asosida diqqatning ko'lamini o'rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

Ko'rsatma; Standart qog'ozlarda yarmi qirqib olingan 15 ta rasm tasviri keltirilgan har bir rasm raqamlar bilan bilan belgilangan yuqoridagi rasmlarni pastdagi rasmlar bilan aniq birlashtirilsa doira xosil bo'ladi. Rasmlarni juftini topish uchun 6 minut vaqt belgilangan.

Tajribani borishi. Bu metodikani har bir sinaluvchiga alohida va guruhlarda ham olib borsa bo'ladi. Lekin ularni bir-biriga halaqit berishi, ko'chirishi nazorat qilib turiladi.

Natijalar taxlili. Olingan natijalar 9 balli shkala asosida quyidagicha taxlil qilinadi.

Baholash ballari	9	8	7	6	5	4	3	2	1
------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---

To'g'ri javoblar soni	15	14	16	12	10- 11	9	6-8	1-5	3
-----------------------------	----	----	----	----	-----------	---	-----	-----	---

24- mashg'ulot.

Mavzu: SHaxs psixologiyasida xarakter va yo'nalganlik muammosi

Maqsad: V.Smekal va M.Kuchera tomonidan ilgari surilgan metodika asosida faoliyat motivlarini o'rganish.

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

V.Smekal va M.Kuchera tomonidan ilgari surilgan yondashuvga binoan barcha faoliyat motivlarini uch asosiy yo'nalishga ajratish mumkin: o'ziga, odamlarga, faoliyatga:

1. **O'ziga yo'nalganlik** - ya'ni Oliy nufuzga ega bo'lish motivlarining ustunlik qilishi, o'z shaxsining xislatlarini to'liq idora qilish va tahlil qila olishga intilish. O'ziga yo'nalgan kishi ko'proq o'z hissiy kechinmalari, fikru xayollari bilan band bo'lib, atrofdagilar bilan kam qiziqadi; xatti — harakatlarning boshqalar tomonidan tan olinishiga, qadrlanishiga, qo'llab — quvvatlanishiga ehtiyoj sezadi; tanqidni uzoq eslab yuradi, tanqiddan, odamlarning nazaridan yiroqda yurishni yoqtiradi. Barcha xatti — harakatlarning jamoatchilik tomonidan baholanishiga juda sezgir, xato xatti — harakat qilishdan qo'rqadi. Kasbiy faoliyatiga kelsak, jamiyatda yuqori baholanadigan kasb sohasini tanlashga va shu sohada o'z mehnati, kasbga sodiqligi bilan obro' — e'tibor qozonishga intiladi.

O'ziga yo'nalgan kishi agar keng ma'naviyatli, fahm — farosati baland inson bo'lsa, undan xudbinlik kayfiyatidagi xulq — atvorni kutish qiyin. Bunday kishilar, ko'pincha, chuqur mulohazali, o'tkir zehni insonlar bo'lishadi. Obrazli qilib aytganda, «pichoqni avval o'zingga ur, og'rimasa — birovgga» degan maqolga qat'iy amal qiladigan, bir oz kamgap ko'rinsalarda, ichki dunyolarida o'zlari bilan tinimsiz «gaplashib», o'zlarini «tergab» turadigan, sermulohaza kishilardir. SHu jihatdan, bunday xulq — atvor ulami boshqalar, ayniqsa, odamlarga yo'nalgan kishilar uchun ko'rimsiz, yopiq yoki «sovuq» basharali qilib ko'rsatishi mumkin.

2. **Odamlarga yo'nalganlik** — har qanday sharoitda ham odamlar bilan yaqin va iliq muomalada bo'lishga intilish xususiyati.. Bunday kishilar shaxslararo munosabatlarning barcha tomonlariga katta ahamiyat beradilar. Ko'pincha, ular uchun hayotda eng qadrlı narsa — boshqalar bilan munosabatda, hamkorlikda bo'lish imkoniyatidir. Kuchli darajada odamlarga yo'nalganlik — doim xushchaqchaq, odamlar nazarida bo'lish, har tomonlama muloqotda bo'lish, cheksiz sohalarida aloqada, yaqin munosabatda bo'lishdir. Bunday kishilar uchun odamlarsiz dunyo mazmunsiz bo'lib, kundalik hayotda o'z mehnati yoki o'qish jamoalari bilan bog'liq bo'lishga, iliq hissiy munosabatlarni davom ettirishga kuchli ehtiyoj sezadilar. Kasbiy faoliyatda o'z kasbdoshlari bilan qalin munosabatda, hamjihat bo'lishga intilishlarida bu yo'nalganlik o'z aksini topadi. Mehnat jamoalarida o'zaro yordam va ishonch hislariga katta e'tibor berishadi. Bu

yo'nalishdan yuqori ko'rsatgichlarga ega bo'lgan kishilar ko'proq odamlar bilan ishlaydigan sohalarni tanlaydilar va shu sohada kasblarni engil o'zlashtiradilar.

3. Faoliyatga yo'nalganlik — mehnat faoliyati bilan bog'liq bo'lgan masalalarni hal etishga qiziqish, topshirilgan vazifani imkon qadar puxta qilib bajarishga intilish xususiyati. Bunday kishi mehnatni tashkil etishning odatdagi usulidan tezda zerikib qoladi va shu sababli, doimiy ravishda ish jarayonini o'zgartirib, mukammallashtirib borish orzusi bilan yuradi. Vazifani to'liq va mukammal bajarishga moyillik, javobgarlik hissi, shu bilan birga ishdan, mehnat faoliyatidan zavq olish, mehnatni qadrlash, unga vujudi bilan kirishib ketish, mehnatga e'tiqod va shu sababli o'z sohasini chuqur va mukammal o'rganishga moyillik bu yo'nalishdagi kishilarga xos xislatlardandir. Bunday kishilar ish yuzasidan asosli va chuqur hamkorlik qilishga intiladilar. Odamlar uchun foydali bo'lgan umumiy maqsadga erishish yo'lida o'z fikrlarini ilgari surishga qodir bo'lib, qat'iy va ma'lum bir kasb doirasida mustaqil va ijodiy fikrlari bilan ajralib turadilar.

Inson motivlari majmuasini, ta'kidlanganidek, uch guruhga taqsimlash nisbatan soddalar talqin bo'lib, o'zbek milliy muhitida yuqori sinf o'quvchilarini kasbiy psixologik tashxis etishda dastlabki yondashuvlardan deb qabul qilinishi mumkin. Aynan shu yo'nalishda ishlab chiqilgan metodikalardan biri bizning diqqatimizni o'ziga tortdi va ushbu tadqiqot maqsadlariga mos kelganligi sababli, 27 savoldan iborat bo'lgan shaxs yo'nalganligini aniqlash psixologik Testi rus tilidan o'zbek tiliga ijodiy tarjima qilindi. Ushbu metodika dastlab chexialik mutaxassislar V.Smekal va M.Kuchera tomonidan taklif etilgan bo'lib, keyinchalik 1967 yilda B.Bass tomonidan rus tilida chop etilgan. Biz esa uning A.F. Kudryashov taqriri ostida 1992 yil nashr etilgan to'plamda qayta chop etilgan nusxasidan foydalandik va milliy muhitga moslashtirdik. Ma'lum tadqiqiy izlanishlardan so'ng ushbu metodika ko'p nusxada chop etildi.

Metodika g'oyasiga binoan, har bir savol uchun 3 tadan javob variantlari (A, V, S tarzida) berilgan bo'lib, tarjima qilishda ularning psixologik mazmuniga aloqida e'tibor berildi. Savollar shunday tuzilganki, ularning mazmuniga qarab, uchala javob variantlaridan bittasi shaxsning o'ziga, ya'ni o'z shaxsiy xislatlariga yo'nalganligini

bildirsa, yana biri jamoatchilikka, odamlar bilan yaqin munosabatlarda bo'lishga yo'nalganlikni bildiradi. Uchinchi javob esa, shaxsning faoliyatga, ishga bo'lgan munosabatini aniqlashga qaratilgan.

Tadqiqotni o'tkazish jarayoni

Ushbu metodika yakka tartibda ham, guruxiy usulda ham o'tkazilishi mumkin. Sinfdagi o'quvchilar guruhida o'tkazilayotganda har bir o'quvchiga bittadan savolnoma kitobchasi va bittadan javob varaqasi tarqatib chiqiladi. So'ngra, tarqatilgan savolnomaning boshida keltirilgan tushuntirish xatini diqqat bilan o'qib chiqishlariga da'vat etiladi. O'quvchilar birin-ketin o'qib bo'lgach, 2—3 kishidan o'z tushunganlarini gapirib berishlari so'raladi. Hamma bajarilishi kerak bo'lgan vazifani tushunganiga ishonch hosil bo'lganidan so'ng, vazifa yana bir marta dona - dona qilib tushuntiriladi:

«Demak, ushbu Test 27 savoldan iborat bo'lib, ularning har biriga uch

variantda javob keltirilgan.

Birinci savolni va unga berilgan javoblarni o'qing: **Men, qachonki:**

A. Qilayotgan ishimni atrofda qilab qolishsa, V. Biror ishni o'zimga ma'qul, ko'nglimdagidek qilib bajarsam, S. Atrofimda yaxshi do'stlarim borligini his etsam, o'zimda katta qanoatlanish hosil kilaman»

Javoblar orasidan Sizning ichki dunyongizga eng yaqin bo'lgan javobni tanlang (faraz qilamiz - «V»), Endi javob varaqasining birinchi satridan tegishli harfini («V»ni) topib, uning chap yoniga («to'g'ri keladi» degan so'zlar ostiga) belgi («+») qo'ying.

Birinci savolni yana bir marta o'qing. Endi qolgan ikki javob variantlari («A» va «S») orasidan Sizning nazaringizga eng kam to'g'ri keladiganini yoki Siz uchun qimmati eng past bo'lganini tanlang (faraz qilamiz - «A»). So'ngra javob varaqasining yana o'sha birinchi satridan tegishli harfini («A»ni) topib, uning o'ng yoniga («to'g'ri kelmaydi» so'zlari ostiga) belgi («+») qo'ying. Uchinchi javob varianti esa (bizning misolda -«S») hech qayerda belgilanmaydi.

Keyingi savolga o'ting.

Demak, har bir satrga ikkitadan «+» belgisini qo'yishingiz kerak bo'ladi: birinchisi - A, V yoki S variantlaridan birining «to'g'ri keladi» ustunidagi katakchasiga, ikkinchisi - shu variantlarning «to'g'ri kelmaydi» katakchasiga. Birorta savolni javobsiz qoldirmang. Savollar ustida uzoq o'ylanib o'tirmang. Ba'zan bir vaqtning o'zida ikkita yoki uchala variant javoblar tengdek tuyulishi mumkin: diqqat qiling va o'zingizga savol berib, oqilona javob berishni mashq qiling. Eng to'g'ri javob hayolga birinchi kelgan javobdir.

Tushuntirish xati o'quvchilar bilan to'liq muxokama etilishi va barcha o'quvchilar qanday ish bajarishlarini aniq tasavvur qilishlariga erishish lozim. Eng muhimi o'quvchi o'z - o'zini imtihon qila olishi, o'zining hislatlarini ongli ravishda tahlil qilishga o'rgatib ulgurishi kerak. YA'ni bola har bir savolga javob berishda o'zidan so'ray olishi kerak. SHundagina olingan ma'lumotlar jiddiy va haqqoniy bo'ladi.

2 —rasm

	O'ziga	odamlarga	faoliyatga
	X= _____	Y= _____	Z= _____
9	32+	35+	38+
8	30-31	33-34	36-37
7	28-29	31-32	34-35
6	25-27	29-30	32-33

5	23-24	28	30-31
4	21-22	26-27	29
3	19-20	24-25	27-28
2	16-18	22-23	25-26
1	15-	21-	24-

Malumotlarni qayta ishlash jarayoni

Javob varaqalarini qayta ishlash quyidagi tartibda amalga oshiriladi.

1. Olti ustunning har biridagi «+»lar soni alohida-alohida sanab chiqiladi va pastdagi «jami» deb nomlangan satrning tegishli katakchalariga ko'rsatilgan tartibda yozib chiqiladi.
2. Mazkur uch juft yig'indi qiymatlarning o'zaro ayirmalari topiladi (bu sonlar manfiy ham musbat ham bo'lishi mumkin) va «ayirma» deb nomlangan satrga yozib chiqiladi.
3. Har uchala ayirmaga 27 soni qo'shib (agar ayirma manfiy bo'lsa, uning miqdori 27 dan ayirilib), bolaning uch yo'nalish bo'yicha baholari chiqariladi va ular ham javob varaqasining tegishli katakchalariga yozib qo'yiladi. Bu ko'rsatgich, ya'ni oxirgi uch qiymat katta mazmunga ega bo'lgan muhim yuklamani o'zida mujassam etadi: 1—ustun --«o'ziga», 2 —ustun - «odamlarga» va 3 —ustun - «faoliyatga» yo'nalganlik bo'yicha olingan ma'lumotlarni aks ettiradi.

YUqoridagi «xom» ma'lumotlar endi javob varaqasining orqasidagi grafikka ko'chiriladi (2 —rasmga q.) va yakka tartibda o'quvchiga yoki ota —onalarga maslahat berish maqsadida ham ishlatilishi mumkin. Amaliyotchi psixologlarning ehtiyojlaridan kelib chiqib, yoshlar guruhidan olingan ushbu metodikaning har bir shkalasiga tegishli standart normal javob varaqasining orqasida keltirilgan grafikning tegishli bo'linmalariga kiritildi YA'ni, maxsus jadvallar orqali stenlarga aylantirish va «xom» ma'lumotlarni baholash tizimlariga tenglashtirish kabi talaygina faoliyatni tushirib qoldirib, ushbu usulni qisqa va tushunarli holga keltirilgan tashxis amaliyotini ancha osonlashtiradi, degan umiddamiz.

25- mashg'ulot.

Mavzu: O'spirinlar tafakkurining o'ziga hosligini o'rganish

Maqsad: O'spirinlar aqliy darajani aniqlashda(SHTUR-ADAMT) maktab

Testidan foydalanish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

№ 4—A topshiriqlar to'plami.

Ko'rsatma: Sizga beshita so'z beriladi. Ulardan to'rttasi bitta umumiy belgiga ega. Beshinchi so'z ularga mazmunan mos kelmaydi. O'shani topib belgilash kerak. Tanlagan so'zingiz nomerini javob varaqasiga yozing. Faqat bitta so'zni va nomerni belgilang.

- 1.a) old qo'shimcha, b) old ko'makchi, v) so'z yasovchi qo'shimcha, g) tugallanma, d) o'zak.
- 2.a) to'g'ri chiziq, b) romb, v) to'g'ri to'rtburchak, g) kvadrat, d) uchburchak.
- 3.a) parallel, b) karta, v) meridian, g) ekvator, d) qutb.
- 4.a) ocherk, b) roman, v) hikoya, g) mavzu, d) povest.
- 5.a) quldor, b) qul, v) dehqon, g) ishchi, d) hunarmand.
- 6.a) uchburchak, b) kesma, v) uzunlik, g) kvadrat, d) doira.
- 7.a) muqaddima, b) kulminatsiya, v) axborot, g) echim, d) xotima.
- 8.a) adabiyot, b) fan, v) tasviriy san'at, g) arxitektura, d) badiiy hunarmandchilik.
- 9.a) aorta, b) vena, v) yurak, g) arteriya, d) kapilyar.
- 10.a) ifodalash, b) taqqoslash, v) tavsiflash, g) ertak, d) so'zlab berish.
11. a) peyzaj, b) mozaika, v) surat, g) o'yma naqsh, d) mo'yqalam.
- 12.a) tsitoplazma, b) oziqlanish, v) o'sish, g) ta'sirlanish, d) ko'payish.
- 13.a) yong'ir, b) qor, v) yog'ingarchilik, g) qirov, d) do'l.
- 14.a) tezlik, b) tebranish, v) kuch, g) og'irlik, d) zichlik.
- 15.a) tovar, b) shahar, v) yarmarka, g) natural xo'jalik, d) pul.
- 16.a) Kuba, b) Yaponiya, v) Vetnam, g) Buyuk Britaniya, d) Islandiya.
- 17.a) maqol, b) she'r, v) poema, g) hikoya, d) povest.
- 18.a) barometr, b) flyuger, v) termometr, g) kompas, d) azimut.
- 19.a) karbonat angidrid, b) nur, v) suv, g) kraxmal, d) xlorofill.
- 20.a) uzunlik, b) metr, v) massa, g) hajm, d) tezlik.

26- mashg'ulot.

Mavzu: Sinf jamoasidagi muxitni baxolash

Maqsad: Ushbu metodika orqali bolaning sinf jamoasi to'g'risidagi tasavvurlariga xolisona baho berishini o'rganish.

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

SINF JAMOASIDAGI MUHITNI BAHOLASH ANKETASI

1. Sifga daxldoligingizni qanday baholaysiz?

a) Men o'zimni jamoaning a'zosi sanayman;

- b) Ko'pchilik faoliyat turlariga ishtirok etaman;
- v) Bitta faoliyat turi bilan shugullanib, boshqasiga ishtirok etmayman;
- g) Jamoa a'zosi ekanligimni his etmayman;
- d) Sinfning boshqa bolalari bilan muloqot qilmayman;
- e) Bilmadim, javob berishga qiynalaman.

2. Tasavvur qiling, sizga boshqa sinfdan o'qish imkoniyati tug'ildi?

- a) Ha, o'tishni juda xohlayman.
- b) Qolgandan ko'ra butunlay o'tib ketardim;
- v) Hech qanday farqni ko'rmayman;
- g) Butunlay o'z sinfimga qolgan bo'lardim;
- d) O'z sinfimda qolib o'qishni juda xohlayman;
- e) Bilmadim, javob berishim qiyin.

3. Sinfingizdagi o'quvchilar o'rtasidagi munosabat qanday?

- a) Boshqa sinfdagilarga qaraganda zo'r;
- b) Ko'pchilik sinflarnikiga nisbata zo'r;
- v) Taxminan, ko'pchilik sinflarniki singari;
- g) Ko'pchilik sinflarnikiga nisbatan yomon;
- d) Har qanday sinflarnikiga nisbatan yomon;
- e) Bilmayman.

4. O'quvchilarning tarbiyachi bilan munosabati qanday (sinf rahbari bilan)?

- a) Har qanday sinfdagidan zo'r;
- b) Ko'pchilik sinflarga nisbata zo'r;
- v) Taxminan, ko'pchilik sinflar singari;
- g) Ko'pchilik sinflarga nisbatan yomon;
- d) Har qanday sinfga nisbatan yomon;
- e) Bilmayman.

5. Sinfingizdagi o'quvchilarning o'qishga munosabatlari qanday?

- a) Har qanday sinfdagidan zo'r;
- b) Ko'pchilik sinflarga nisbatan zo'r;
- v) Taxminan, ko'pchilik sinflar singari;
- g) Ko'pchilik sinflarga qaraganda yomon;
- d) Har qanday sinfga qaraganda yomon;
- e) Bilmayman.

Bolaning har bir savol bo'yicha ballari jamlanib, quyidagi me'yorlar bo'yicha talqin etiladi:

- **25-21 ballar** – bolalar uchun sinf jamoasi anchagina yoqimli va jozibador. Sinfdagi muhit bolani to'liq qoniqtiradi. U jamoadagi boshqa bolalar bilan o'zaro munosabatlarni qadrlaydi.
- **20-16 ballar** – bola sinf jamoasiga yaxshi moslashgan. Uning uchun sinfdagi muhit qulay va yoqimli. Bola uchun sinf jamoasi qadrlidir.

13. YAshay olmay qolishga duch kelishim mumkin.
14. Ayrim insonlarning hal etib bo'lmaz vaziyatlarda o'z joniga qasd qilmasliklari taajubli.
15. O'zini "tamom" deb his qilish oqibatda ixtiyoriy hayot bilan vidolashuvga olib keladi.
16. Agar zarur bo'lganda hayotdan kechish hohshini qo'llab-quvatlash mumkin bo'ladi.
17. Men yolg'iz holda qolganimda o'lim bilan o'ynashishni ma'qullayman.
18. Ko'pincha inson to'g'risidagi birinchi taassurot belgilovchi bo'ladi.
19. Hayot bilan vidolashishning har-hil usullarini sinab ko'rganman.
20. Har qanday keskin vaziyatlarda doim o'zimni boshqara olaman.
21. Men maktabda yaxshi xulqim bilan ajralib turganman.
22. O'z holatimni yomonlashtirish maqsadida atrofdagilarni alday olaman.
23. Atrofimdada juda ko'p nopok insonlar bor.
24. Bir safar o'zimni o'ldirishning bir qator usullarini tanlaganman.
25. Meni juda ko'p aldasha yoki yanglish fikrlarga kelishimga urunganlar.
26. Og'ir tushkunlikdan so'ng nimagadir birdan o'lishni hohlayman.
27. Jahonda yadro urushi yuz bersa ham hayotni davom ettirgan bo'lar edim.
28. Inson xattoki, o'limni tanlagan holda ham o'zi hohlagandek hayot kechirishga haqli.
29. Inson atrofidagilar oldida o'zini foydali ekanligini ko'rsata olmasa, u ko'p narsa yo'qotadi.
30. O'lim oldi xatini hech kimga hech qachon yozmaganman.
31. Bir safar o'zimni o'ldirishga urunganman.
32. Echimi yo'q vaziyatlar hech qachon bo'lmaydi.
33. Hech qanday og'riqsiz o'zimni o'ldirishga urunganman.
34. Odam o'z fikrlarini boshqalardan sir saqlashi lozim, xatto ish mengacha etib bormasa ham
35. Agar inson ruhi bu dunyoni o'zi tark etsa u engil tortadi.
36. Har qanday xatti-xarakatimni oqlay olaman.
37. Biror narsa qilib, menga xalaqit bersalar ham o'ylaganimni amalga oshiraman.
38. Inson davolab bo'lmaydigan kasallikdan, azob-uqubatlardan xalos bo'lish uchun uning o'zi ixtiyoriy hayotdan ketishi kerak.
39. Bir qator tanishlarimning ruhiy sog'lomligidan shubhalanaman.
40. Bir safar o'zimni o'ldirishga qaror qilganman.
41. Menda baxt hissi yo'qligidan bezovtalanaman.
42. Xattoki kichkina narsalarda ham qonunni buzmaslikka intilaman.
43. Ba'zan uxlasam-u, ammo uyg'onmasam degan tuyg'u paydo bo'ladi.
44. Bir safar yuz bergan uyat tufayli o'z jonimga qasd qilish hohishi paydo bo'lgan.

45. Xattoki juda qiyin vaziyatlarda ham, u menga arziyasiz bo'lsa ham xayot uchun kurashaman.

Natijalarni qayta ishlash.

“Soxtalik” shkalasi: “ha”-11,12,18,21,23,25,29,34,39; “yo‘q”-42. Baxolash koeffitsienti (N) javoblarning kalit bilan mos kelganligining maksimal miqdori bilan belgilanadi. Ko‘rsatkichlar 0-darajagacha bo‘lgan qiymatlarni oladi. Agar ko‘rsatkichlar 1ga yaqin bo‘lsa, bunda tekshiruvchilarning o‘ziga ortiqcha baholanganligidan va noadekvat baholanganidan dalolat.

0 yaqin bo‘lsa, u holda past daraja va nisbatan ishonchli javob berilganligidan dalolat beradi. (N < 0,6+0,16 ko‘rsata olganda) va natijalarning ishonchligini bildiradi.

-“Ha”: 2,3,5,7,9,13,14,15,16,19,22,24,28,31,33,35,36,37,38,40,41,43,44

-“Yo‘q”: 4,6,8,10,17,20,26,27,30,32,45.

Baholash koeffitsienti (Sr., suitsidga tavakkal qilish) makomikdiriy ko‘rsatkichiga mos kelgan javoblarning o‘zaro nisbati bilan aniqlanadi (40): $Sr = \frac{N}{35+0.07}$

N- kalit bilan mos kelgan javoblar miqdori.

Ko‘rsatkichlar 0 dan 1 gacha bo‘lgan qiymatlarni oladi. Tekshiriluvchining ko‘rsatkichi 1 ga yaqin bo‘lsa, u holda suitsidga tavakkal qilish hohishi yuqoriligini, suitsidal reaksiyalar yuqoriligini anglatishga yaqin bo‘lsa-qo‘yi darajada ekanligini anglatadi.

Tekshiriluvchining olgan baxosi:

-“4” – suitsidal reaksiyalarning namoyon bo‘lishi uzoq vaqtli travmalar va psixikaning reaktiv holatlari tufayli yuz beradi.

-“3” – suitsidal reaksiyalarga moyillik imkoniyatlari uncha yuqori barqarorlikka ega emaslik.

-“2” – Suitsidal reaksiyalarga moyillikni yuqori darajada namoyon bo‘lishiga xos. Ular murakkab vaziyatlarda o‘zlarini yo‘qotishga hayrihoh xulq-atvorini namoyon qiladilar.

-“1” – tekshiriluvchida suitsidal reaksiyalarni namoyon qilish juda yuqori darajada.

28- mashg‘ulot.

Mavzu: Bu kasb metodi

Maqsad: O‘smirlarda kasb tanlash motivini aniqlash

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

Ko‘rsatma: Kuyida xar qanday kasbni xarakterlovchi tasdiqlar keltirilgan. Ularni diqqat bilan o‘qib chiqing va ular Sizni shu kasbni tanlashingizga qay

darajada ta'sir etganligini baxolang. O'z javoblaringizni tegishli katakchaga «+» belgisini qo'yish bilan belgilang.

O'zingiz yoqtirgan kasb mutaxassislikni yozing _____

T. r-	Tasdiqlar
1	Turli xil odamlar bilan muloqatda bo'lishni talab qiladi
2	Ota-onamga yoqadi
3	Katta ma'suliyat xissini talab qiladi
4	Yangi yashash joyiga ko'chib o'tish imkoniyatini beradi
5	Mening qobiliyatlarimga mos keladi
6	O'zimizda bor bo'lgan asbob anjomlar, jixozlar bilangina kifoyalanish imkonini beradi
7	Odamlarga foyda keltirish imkoniyatini beradi.
8	Aqliy va jismoniy rivojlanish imkoniyatini beradi
9	Katta xaq to'lanadigan ish
10	Uyimga yaqin joyda ishlash imkoniyatini beradi
11	Obro'li xisoblanadi
12	Kasb mahoratini o'stirish uchun imkon beradi
13	Xozirgi mavjud sharoitda vaqona mumkin bo'lgani shu
14	Raxbarlik ishiga qobiliyatlilikni namoyon qilish imkoniyatini beradi
15	Qiziqarli, o'ziga jalb qiladigan
16	Maktabda yoqtirib o'qigan fanimga yaqin
17	Boshqalar uchun mehnatning yaxshi natijalariga tezda erishish imkoniyatini beradi
18	Meni o'roklarim tanlashgan
19	Ishdan tashqari vaqtda xam kasbiy malakalardan foydalanish imkoniyatini beradi
20	Ijodkorlikni namoyon qilish uchun katta imkoniyatlar beradi

NATIJALARNI BAXOLASH

Javoblar quyidagicha baxolanadi: «juda kuchli» - 5, «kuchli» - 4, «o'rtacha» - 3, «kuchsiz» - 2, «mutlaqo ta'sir qilmagan» - 1.

1,5, 8, 15, 20 - tasdiqlar «I» - ichki individual axamiyatta ega bo'lgan motivlar

2,7, 12, 14, 17- tasdiklar «S» - ichki ijtimopy - axamiyatli motivlar

3, 6, 11, 13, 18 - tasdiqlar « + » - tashqi ijobiy motivlar

4, 9, 10, 16, 19 - tasdiqlar «-» - tashki salbiy motivlar

Qaysi motiv bo'yicha umumiy ballar yig'indisi eng ko'p bo'lsa, bu sinaluvchida shu motivatsiyani kuchlliligini bildiradi.

29- mashg'ulot.

Mavzu: Talabalarning tafakkur jarayonlarini o'rganish

Maqsad: Sonlarni mantiqiy qatori Testi asosida talabalarning tafakkur jarayonlarini o'rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

№ 5—A topshiriqlar to'plami.

Ko'rsatma: Sizing e'tiboringizga muayyan qoida asosida joylashtirilgan sonlar qatori havola etiladi. Sizing vazifangiz uch nuqta o'miga shu qatorni to'g'ri davom ettirishi mumkin bo'lgan navbatdagi raqamni topib yozishdan iborat. Ayrim topshiriqlarni bajarish uchun hayolan (dilda) yoki yozma ravishda bir qancha arifmetik amallarni - qo'shish, ayirish, ko'paytirish, bo'lishlarni bajarishga to'g'ri keladi.

- 1) 6 9 12 15 18 21
- 2) 9 1 7 1 5 1
- 3) 2 3 5 6 8 9
- 4) 10 12 9 11 8 10
- 5) 1 3 6 8 16 18
- 6) 3 4 6 9 13 18
- 7) 15 13 16 12 17 11
- 8) 1 2 4 8 16 32
- 9) 1 2 5 10 17 26
- 10) 1 4 9 16 25 36
- 11) 1 2 6 15 31 56
- 12) 31 24 18 13 9 6
- 13) 174 17 57 54 18 15
- 14) 54 19 18 14 6 9
- 15) 30 29 49 44 11 8
- 16) 3 4 8 17 33 58
- 17) 47 39 32 26 21 17
- 18) 92 46 44 22 20 10
- 19) 256 37 64 31 16 2
- 20) 1 2 4 7 28 33

30- mashg'ulot.

Mavzu: Talabalar diqqatining ko'lamini o'rganish

Maqsad: Chalkash chiziqlar testi asosida talabalar diqqatining ko'lamini o'rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer.

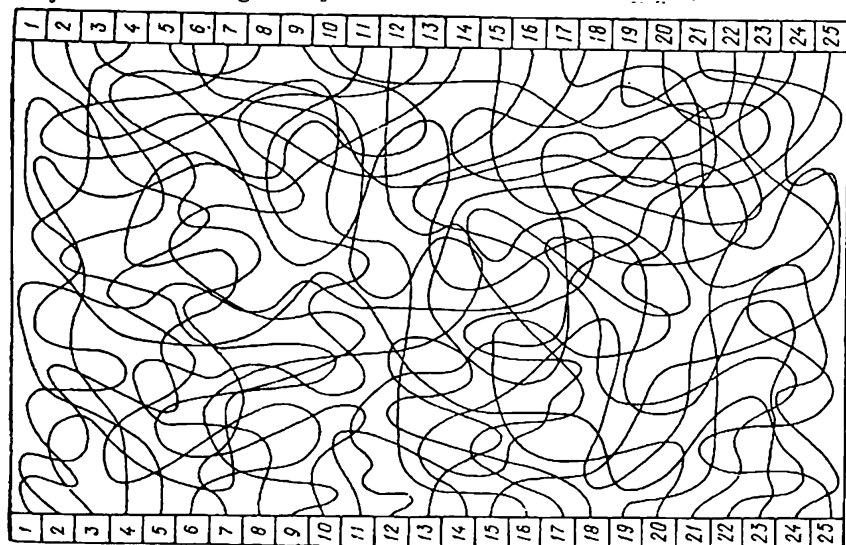
Kerakli jihaz: Har-bir sinaluvchiga bittadan standart qog'ozda "chalkash chiziqlar" testi beriladi.

Ko'rsatma: "chalkash chiziqlar" testida 25 ta startdan chiqqan chiziqlar

finishiga etib borishi kerak. Etib borgan finish chiziqlar tartib bilan raqamlari yozib boriladi. Masalan: 1-17, 2-14, 3-22 va xokazo. Topshiriqni faqat ko'rish nigohi asosida olib boriladi. Qalam yoki qo'l barmoqlari yordamida emas. Sizga 7 minut vaqt beriladi. Savollar bo'lmasa, tayyorlaning va boshladik.

Tajribaning borishi. Bu metodikani har bir sinaluvchiga alohida va guruh shaklida ham olib borsa bo'ladi. Lekin ularni bir-biriga xalaqit berish yoki ko'chirishi nazorat qilib turiladi.

Natijalar taxlili. Olingan natijalar 9 balli shkala asosida taxlil qilinadi.

31- mashg'ulot.

Mavzu: O'quvchilarning diqqat-e'tiborini o'rganish

Maqsad: "Siz tinglashni bilasizmi" testida o'quvchilar diqqat-e'tiborini darajasini o'rganish.

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Quyida berilgan savollarga berilgan javoblarning o'zingizga mosini, bittasini tanlab belgilang.

1. Sizningcha suxbatlashishdan maqsad nima?
 - a) Suxbatdoshni yaxshiroq o'rganish
 - b) Biror masala bo'yicha o'z fikrini bildirish
 - c) Fikr almashinish va muhokama qilish
2. Sizga bolalar «Bulutlar qaerda uxlaydi?», «Buvilar kichkina bo'lishganmi?» tarzida savollar berishadimi?

- a) Ha, tez-tez
- b) Xech qachon
- c) Ba'zan

3. Ertalab ishga yoki o'qishga ketayotib, qo'shiq xirgoyi qilasizmi?

- a) Ha, doimo bir xil ashulani
- b) Ha, odatda har hil ashulani
- c) Yo'q, hech qachon

4. Yig'ilish oxirida ma'ruzachiga savollar berasizmi?

- a) Ha, doimo nimanidir so'rashga to'g'ri keladi
- b) Ha, ba'zan, uning fikri bilan qo'shilmaganimda
- c) Hech qachon

5. Do'stingiz yoki kasbdoshingiz bilan suhbatlashgandan so'ng o'sha muammo yuzasidan o'z qarashlaringizni o'zgartirganmisiz?

- a) Ko'pincha shunday bo'ladi
- b) Ba'zan
- c) Hech qachon

6. Kim bilandir suhbatlashayotganda:

- a) Ko'proq siz gapirasiz
- b) Ko'proq suhbatdoshingiz gapiradi
- c) Ikkilangiz teng gapirasiz

7. Narxi bir hil bo'lganda siz nimani xarid qilishni afzal ko'rasiz?

- a) Kitobni
- b) Videokassetani
- c) Kino -teatrga biletini

8. SHeringiz Sizga aloqasi bo'lmagan o'z muammosi xususida gaplashmoqchi. Siz nima deb o'ylaysiz?

- a) «qimmatli vaqtni yo'qotdim-a»
- b) «endi unga ta'sirim kuchliroq bo'ladi»
- c) «unga yordam beryapman»

9. Quyidagi jumllarning qay biri sizning nuqtai nazariningizga to'g'ri keladi?

- a) Ayni muammo yuzasidan mutaxassisgina aniq fikrga ega bo'lishi mumkin
- b) CHiroyli gapirishni bilgan odam hohlagan mavzusida ham gapirishi mumkin
- s) Ko'pincha mutaxassislarga o'z muammolari va g'oyalari bayon etish uchun notiqlik malakasi etishmaydi

10. Suhbat chog'ida xayolingiz chalg'ib ketsa, nima qilasiz?

- a) Gapirayotganni to'xtatib, o'sha ermi qaytarishni so'rayman
- b) Suhbat oxirida so'rash uchun o'zim uchun noaniq joyni eslab qolaman
- c) Umuman menga hamma narsa ayon

11. Ertalab radio orqali eshitgan axborot yoki qo'shiqni qaytara olasizmi?

- a) Xa, doimo
- b) Xa, lekin esga tushirish uchun vaqt kerak
- c) Eslay olmayman

12. Estrada qo'shiqchisiningda sizga ko'proq nimasi yoqadi?

- a) Ovozi
- b) Tashqi ko'rinishi
- c) Sahnada o'zini tutishi

13. Kontsertlarga tushish siz uchun:

- a) Zavqli va maroqli
- b) Ko'pdan qolgandan ko'ra borganim yaxshi
- c) YAxshi ko'rgan xonanda bilan uchrashuv

14.Siz mexmondasiz, u erda sizdan boshqa yana 5-6 kishi bor. Siz gap boshlaganingizda, ko'pincha:

- a) Sizni hech kim tinglamaydi
- b) Hamma sizga mahliyo bo'ladi
- c) Siz suhbatning tashabbuskori emassiz

15.Siz jamiyatda ro'y berayotgan barcha xodisalardan xabardorsiz. CHunki siz:

- a) Muntazam televizor ko'rasiz
- b) Radio eshitasiz
- c) Gazeta o'qiyisiz

15-20 ball. Siz o'zgalarni tinglamaysiz. Balki siz o'zgalarni tinglashdan oladigan foydani bilmassiz, lekin siz bilim va tajriba uchun bu ishning foydasini bilishingiz zarur.

25-30 ball. Siz o'rtacha tinglovchisiz. Siz uchun suxbat ma'lumot manbai va mulokot uchun etarli asos emas. Sizdan ko'p narsani o'rganish mumkin, lekin o'zingiz xam boshqalardan ko'p narsa olishingiz mumkinligini, tankid va e'tirozlar ham foydali ekanligini unutmang, ko'proq boshqalarni tinglang.

35-45 ball. Sizda noyob sifat – o'zgalarni tinglash va meyorida gapirish bor. Siz bilan suhbatlashish juda yaxshi, chunki suhbatdosh sizdan doimo naf oladi. Siz o'zgalarning holatlarini tushunishga ham moyilsiz. ana shu noyob sifatni saqlang.

32- mashg'ulot.

Mavzu: YOshlarni oilaviy hayotga ma'naviy tayyorgarlik darajasini o'rganish

Maqsad: "Nikoxga ma'naviy tayyorgarlik" testi asosida o'quvchi yoshlarni oilaviy hayotga ma'naviy tayyorgarlik darajasini o'rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Ko'rsatma: Berilgan savollarga o'z qarashlaringiz nuqtai nazariningizdan javob bering. Xar-bir savolga javoblaringizni ballar asosida ifodalang. Jumladan: butunlay qo'shilaman – 5 ball; qo'shilaman – 4 ball; biror narsa deyish qiyin – 3 ; qo'shilmayman – 2; mutloqo qo'shilmayman – 1 ball.

No	Savollar mazmuni
1	Agar odamlar oila-oila bo'lib yashashni bas qilsalar, unda hayot nihoyatda jozibasiz bo'lib qolgan bo'lar edi
2	Oilaviy hayotning yaxshi bo'lishida maxsus bilimlardan ko'ra omadning ahamiyati kattadir
3	Erta boshlangan jinsiy hayot – nafaqat sog'liqqa balki bo'lajak oilaning muvaffaqiyatiga ham katta ziyon keltiradi.
4	Agar turmush o'rtog'i bilan yumshoq munosabatda bo'linsa, uning holati e'tiborga olinaversa, unga achinilsa, hamdardlik qilinaversa, o'z ko'zlaganiga erishish juda qiyin
5	Topshirilgan ishni oxirigacha bajarish – bu men uchun burchdir
6	Ota-onalar va ularning voyaga etgan farzandlari bilan bo'ladigan nizolar

	bartaraf qilinib bo'lmaydigan muqarrar nizolardir
7	Men o'z tengdoshlarim bilan bo'ladigan nizolarni bartaraf eta olaman
8	Xotin (er) oldida o'z odatlaridan qaytishi yoki ularni o'zgartirishi kerak emas, chunki bu tobelikka olib keladi
9	Xar kim o'z bahtini yaratuvchisidir – degan ibora oilaviy xayotga butunlay taaluqli
10	Men, oila ko'proq xayotdan qoniqqanlikka olib kelishiga ishonaman
11	Agar odamda ezgulik, xushmuomalalik bor bo'lsa, demak oilaviy xayot uchun juda ko'p narsa bordir
12	Agar oilaviy xayot xuddi orzu qilinganidek yaxshi tashkil qilinmayotgan bo'lsa, unda xech qanday chora uning buzilishining oldini ola olmaydi, shuning uchun yaxshisi ajralishgan ma'qul
13	Men doimo ota-onamni tushunishga xarakat qilaman, agar ularning talablari xaqligiga ishonsam, ularga bo'ysunaman
14	Kishining ayrim beparvoligi va engiltakligi hatto oilaviy hayotni mustahkamlaydi ham
15	Kimki o'zini oilaviy xayotga to'la tayyorman desa, tezda o'zini qayta baholashiga to'g'ri keladi. Chunki doimo nimanidir o'rganish va o'zida nimanidir o'zgartirishga to'g'ri keladigan narsalar mavjud
16	Qarama-qarshi jins vakillari bilan muloqotda bo'lar ekan, odamga o'zini atay xushmuomala va sertaklluf tutishining zarurati yo'q

Natijalar taxlili: Savollarning (tasdiqlar) toq va juft raqamli javoblaridan olingan ballar alohida-alohida hisoblab chiqiladi.

S1 – toq savollar yig'indisi.

S2 – juft savollar yig'indisi. Natijalar quyidagi formula bo'yicha aniqlanadi.

$$K = \frac{C1-C2}{16} \times 100 \%$$

Agar topilgan son, ya'ni K – 50% dan past – shaxsning oilaviy xayotga ma'naviy tayyorgarligi past darajadi.

Agar K – 50% dan ko'p bo'lsa - oilaviy xayotga ma'naviy tayyorgarligi yuqori bo'ladi.

33- mashg'ulot.

Mavzu: Pedagogik faoliyatni aniqlash metodi

Maqsad: YOsh o'qituvchilar faoliyatini "Pedagogik faoliyatni aniqlash metodi" asosida o'rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Ko'rsatma:Tavsiya qilinayotgan fikrlarga siz "Ha" yoki "yo'q" degan javobingizni berishingiz mumkin.

1. Hayotdagi muvaffaqiyat tasodiflarga ko'ra oldindan qilingan hisob — kitoblarga ko'proq bog'lik, bo'ladi deb o'ylayman.
2. Agar men o'zimning sevimli mashg'ulotlarimdan ayrilsam, unda men uchun hayotning mazmuni yo'qoladi
3. Men uchun har qanday ishning oqibati, natijasidan ko'ra, uning bajarilish jarayoni muhim.
4. Men odamlarning o'z yaqinlari bilan bo'lgan munosabatlarining yaxshi emasligidan ko'ra, ishdagi muvaffaqiyatsizliklaridan ko'proq qayg'uradilar deb hisoblayman.
5. Mening fikrimcha, ko'pchilik odamlar yaqin kunga mo'ljallangan maqsad bilan emas, balki uzoqqa mo'ljallangan maqsad bilan yashaydilar.
6. Agar imkoniyat bo'lsa ham, hech kim sezmasligiga ishonchim komil bo'lsa ham kinoga biletsiz kira olmayman.
7. Mening hayotimda muvaffaqiyatsizliklardan ko'ra muvaffiqiyatli kunlar ko'p bo'lgan.
8. Menga amaliy, ishchan, ishbilarmon odamlardan ko'ra his—tuyg'uli (ko'ngilchan) odamlar ko'proq yoqadi.
9. Hatto oddiy ishda ham men uning ba'zi elementlarini takomillashtirishga harakat qilaman.
10. Muvaffaqiyatga erishish haqidagi fikrlarga berilib ketgan vaqtlarimda ehtiyotkorlik choralari unitib qo'yishim mumkin.
11. Bolaligimda meni ota —onam dangasa bola deb hisob lardi.
12. Men o'zimmint muvaffaqiyatsizliklarimga sharoit emas, ko'proq o'zimni aybdor deb hisoblayman.
13. Ota —onam meni qattiq nazorat qilishgan.
14. Menda qobiliyatga nisbatan sabr—toqat kuchli.
15. O'z maqsadlarimdan qaytishga, muvaffaqiyatga erisha olmasligim haqidagi fikr emas, balki dangasalik sabab bo'ladi.
16. Men o'zimni o'ziga ishongan odam deb hisoblayman.
17. Muvaffaqiyatga erishish uchun garchi imkoniyatlar mening foydamga bo'lmasa ham tavakkal qilishim mumkin.
18. Men tirishqoq odam emasman.
19. Hamma ishlar tekis (me'yorida) ketayotgan bo'lsa, unda mening g'ayratim yana oshadi.
20. Agar men gazetada ishlaganimda unda turli voqealar haqida yozishdan ko'ra, ko'proq odamlar yaratgan yangiliklarni yozgan bo'lar edim.
21. Mening yaqinlarim odatda shaxsiy rejalarim bilan hamfikr bo'lmaydilar.
22. Mening hayotga nisbatan bo'lgan talablarimning darajasi o'rtoqlarimning shunday talablaridan pastdir.

23. Men o'z maqsadlarimga erishish yo'lida qatimman.

"Ha" - 1, 2, 7, 8, 9, 15, 17, 19, 20, 22, 23. "Yo'q" - 3, 4, 5, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 21.

Kalitga mos kelgan har bir javob uchun 1 balldan beriladi.

Natijalar tahlili

Ballar yig'indisi 0 — 9 dan past bo'lganda, sizning faoliyatingizda muvaffaqiyatga ehtiyoj yaqqol ko'rinmaydi.

10 — 13 ballgacha: Sizda muvaffaqiyatga intilish bor, lekin hayotda faoliyatingizni tashkil qilinishida har doim ham muvaffaqiyatga ehtiyoj sezavermaysiz.

14 — 23 ballgacha: Sizning faoliyatingizda muvaffaqiyatga ehtiyoj yuqori darajada, har doim muvaffaqiyat bo'lishiga ishonasiz, qat'iy siz u yoki bu darajada murakkab, lekin bajarilishi mumkin bo'lgan ishlarni qilishni yoqtirasiz. Sizni tekshirishsa yoki siz bilan musobaqalashsa, o'zingizni yo'qotmaysiz, balki aksincha, oddiy vazifalarni bajarish sizni ruhlantirmaydi. Muvaffaqiyatga erishish ehtiyoji ushbu darajasi o'qituvchilarda bo'lishi maqsadga muvofiqdir, chunki bunday qiyinchiliklarga duch kelganda tirishqoqlik, qatilylik, imkoniyatlariga qarab ish tutishni ko'rish mumkin.

0 — 9 past. 10—13 o'rta. 14 — 23 yuqori.

34- mashg'ulot.

Mavzu: O'qituvchi shaxsining kasbiy yo'nalganligini aniqlash metodi

Maqsad: Pedagogik xodimlari "O'qituvchi shaxsining kasbiy yo'nalganligini aniqlash" metodi asosida o'rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Ko'rsatma: «Mazkur savolnomada sizga u yoki bu darajada hos bo'lishi mumkin bo'lgan xususiyatlar berilgan.

Bunda tabiiyki, ikki variantdan bittasini, o'zingizga mos kelganini, javob varaqasida doira ichiga oling

a) to'g'ri, ko'rsatilgan xususiyat menga juda mos yoki ko'proq to'g'ri keladi.

b) noto'g'ri, bu xususiyat menga mutlaqo xos emas yoki menda bu xususiyat juda kam.

1. Men odamlardan uzoqda, bir o'zim yashashim mumkin

2. Men ko'pincha boshqalarga o'zimdagi qattiq ishonchim orqali ta'sir etaman

3. Mening predmetim bo'yicha asosli bilimga ega bo'lish, kishining xayot kechirishini ancha engillashtiradi
4. Odamlar hozirgiga qaraganda ko'proq axloq me'yorlariga amal qilishlari kerak
5. Men har qanday kitobni kutubxonaga qaytarishdan oldin uni diqqat bilan o'qib chiqaman
6. Men uchun eng maqsadga muvofiq ish o'rini - ish stoli bo'lgan tinch xona
7. Odamlarning aytishicha, men hamma narsani o'zimga xos boshqacha usulda qilarkanman
8. Mening ideallarim orasida, predmetimning rivojlanishiga katta qissa qo'shgan olimlar katta mavqega ega
9. Atrofimdagilarning hisoblashicha, men umuman qo'pollik qilishga qodir emas ekanman
10. Men doimo o'z kiyimlarimga katta e'tibor beraman
11. Ba'zan ertalablari hech kim bilan gaplashgim kelmaydi
12. Men uchun muhimi, atrofimdagi hamma narsa tartibli bo'lsin
13. Ko'pchilik do'stlarimning qiziqishlari, mening kasbim doirasida
14. Men o'z harakatlarimni uzoq tahlil qilaman
15. Uyda, stolda ovqatlanayotganimda o'zimni restorandagidek tutaman
16. Ko'pchilik bo'lib o'tirilganda men boshqalarga hazillashish va turli hangomalar haqida gapirishga imkoniyat beraman
17. Meni tezda bir qarorga kela olmaydigan odamlar g'ashimga tegadi
18. Agar ozroq bo'sh vaqtim bo'lsa, o'z soham bo'yicha biror narsani o'qishni afzal ko'raman
19. Menga ko'pchilik ichida noma'qulchiliklar qilish yoqmaydi, xattoki boshqalar shunday qilisha ham, noqulay
20. Ba'zan men o'zi yo'q odamlar to'g'risida yoqimsiz gaplar gapirishni yoqtiraman
21. Men mehmon kutishni va ularning ko'nglini olishni yoqtiraman
22. Men kamdan kam jamoa fikriga qarshi fikr bildiraman
23. Menga shaxsiy xususiyatlari qanday bo'lishidan qat'iy nazar o'z kasbini yaxshi bilgan odamlar yoqadi
24. Men birovlarining muammolariga befarq qaray olmayman
25. Men doimo osonlik bilan o'z xatolarimni tan olaman
26. Men uchun eng og'ir jazo - yolg'izlikda qolishdir
27. Doimo reja tuzish, ba'zan qilingan xarakatlar uchun arzimaydi
28. Maktabda o'qiganimda o'z bilimlarimni maxsus adabiyotlardan o'qib to'ldirganman
29. Men o'zining aldanishiga yo'l qo'yadigan odamlarni aldagan odamni qoralamayman
30. Mendan yordam so'rasha, ko'nglimda norozilik tug'ilmaydi
31. Ayrim odamlar meni juda ko'p gapiradi deb hisoblasa kerak
32. Men jamoat ishlaridan va u bilan bog'liq bo'lgan javobgarlikdan o'zimni olib qochaman
33. Meni xayotda eng ko'p qiziqtiradigan narsa bu - fan
34. Atrofdagilar oilamni ziyoli deb hisoblaydi

35. Uzoq safarga chiqishdan oldin men doimo o'zim bilan nimalarni olish kerakligini puxta o'ylayman
36. Men boshqalarga qaraganda bugungi kun bilan ko'proq yashayman
37. Agar tanlash imkoniyati bo'lsa, o'quvchilarga predmet bo'yicha biror narsa gapirib berish o'rninga sinfdan tashqari tadbir o'tkazishni afzal ko'raman
38. O'qituvchining asosiy vazifasi - o'quvchiga predmet bo'yicha bilim berish
39. Men etika, axloq va mardlik haqidagi kitoblarni va maqolalarni o'qishni yoqtiraman
40. Ba'zan menga odamlarning savol bilan murojaat qilishi asabimga tegadi
41. Jamoada (kollektivda) men bilan birga bo'ladigan odamlarning ko'pchiligi meni ko'rganidan xursand bo'lishadi
42. Fikrimcha, ma'muriy-xo'jalik faoliyati bilan bog'liq bo'lgan ish menga yoqadi
43. Agar mehnat ta'tilini malaka oshirish kurslarida o'qish bilan o'tkazsam kayfiyatim buzilmagan bo'lar edi
44. Mening xushmuomalaligim va muloyimligim ko'pincha boshqalarga yoqmaydi
45. Menda boshqalarning muvaffaqiyatlariga hasad bilan qaragan vaqtlarim bo'lgan
46. Agar menga kimdir qo'pollik qilsa, men buni tezda unutishim mumkin
47. Doimo atrofimdagilar mening takliflarimga e'tibor berib qarashadi
48. Agar men qisqa muddatga kelajakka borib qolganimda edi birinchi navbatda o'z predmetim bo'yicha kitoblarni yig'ishtirgan bo'lar edim
49. Men birovlarning taqdirini xal bo'lishida faol ishtirok etishni yoqtiraman
50. Men hech qachon kulib turib yoqimsiz narsalar haqida gapirgan emasman.

Natijalar taxlili

So'rov natijalarini qayta ishlash uchun javoblarni kalit bilan solishtirib ko'rish kerak. Har qaysi javob ikki balli sistemada baholanadi: kalit bilan mos tushgan javobga 1 ball, mos tushmaganiga 0 ball beriladi. Har qaysi shaxsiy ko'rsatkich shu guruhdagi javob ballarining yig'indisidan iborat bo'ladi. Gruppa bo'yicha jami ball 10 dan oshmaydi, me'yordagi javoblar 3-7 ball arofida bo'ladi.

Natijalarni qayta ishlashni odatda ma'qullash motivatsiyasidan boshlanadi, chunki bunda to'plangan ballar me'yor darajasidan tashqarida bo'lsa, sinaluvchi ijtimoiy moslanishga intilgan va noto'g'ri javoblar bergan deb, keyingi guruhdagi savollar umuman qarab chiqilmaydi va mazkur so'rovnoma javoblari bekor qilinadi.

Kommunikator — 1b, 6b, 11b, 16b, 21a, 26a, 31a, Z6a, 41a, 46a

Tashkilotchi — 2a, 7a, 12a, 17a, 22b, 27b, 32b, 37a, 42a, 47a

Predmetchi — 2a, 8a, 13a, 18a, 23a, 28a, ZZa, 38a, 43a, 48a

Ziyoli — 4a, 9a, 14a, 19a, 24a, 29b, 34a, 39a, 44a, 49a

Ma'qullash motivatsiyasi — 5a, 10a, 15a, 20b, 25a, Z0a, 35a, 40b, 45b, 50a

Kasbiy yo'nalganlikning umumiy bahosi: shu yo'nalishda etarli darajada rivojlanmagan - 3 balldan kam bo'lganda va kuchli rivojlangan - 7 balldan yuqori

bo'lganda. Ko'rgazmalilikni oshirish uchun olingan ma'lumotlarni doira yoki ustunlardan iborat doira shaklidagi diagramma ko'rinishida aks ettirish mumkin. Faqat bir faktorning rivojlanganligi o'qituvchi shaxsining bir tomonlama yo'nalganligini, bir necha faktorning rivojlanganligi ko'p tomonlama rivojlanganini ko'rsatadi.

1. «Kommunikator» tipidagi shaxsda muloqotga kirishuvchanlik, murosa qila olish, mehribonchilik, o'ziga jalb qila olish, namunali ahloqlilik kabi xususiyatlar mavjud. SHu bilan birga ularda yuqorida sanab o'tilgan xususiyatlarga bog'liq holda hissiyotga beriluvchanlik va moslanuvchanlik kabi hislatlar bor.

O'qituvchi «kommunikator» ekstrovertlilik, kelishuvchanligi, mehribonligi, hamdardligi, bolalarga muhabbati bilan ajralib turadi. U o'zining tarbiyaviy ta'sirini o'quvchi bilan chiqisha olishga asoslab, shaxsiy xayotdagi umumiy xususiyatlar, o'xshashliklar va qiziqishlarga asoslangan holda tashkil etadi. Tabiiyki, bunday ta'sirlar o'quvchining kundalik turmushdagi fe'l-atvorini eng ko'p o'zgartiradi.

O'qituvchi-«kommunikator» uchun ortiqcha muloqatga moyillik, sergaplik, suxbatdoshi bilan oshkoralikka intilish, unga nisbatan yosh yoki tajribasiz sifatida qarash («erkalash»), «yopiqliq» mavzularda gap qo'zg'ash kabilar xos bo'lishi mumkin. «Kommunikator» ko'proq — muloqat qilish funktsiyasiga tayanadi.

2. «Tashkilotchi» tipidagi shaxsda talabchanlik, tartibga moyillik, kuchli iroda, harakatchanlik kabi xususiyatlar bo'ladi. O'qituvchi «tashkilotchi» ko'pincha nafaqat bolalar o'rtasida. balki o'qituvchilar orasida ham etakchi lik qiladi, odatda o'zining shaxsiy xususiyatlarini turli sinfdan tashqari tadbirlarni o'tkazish jarayonida amalga oshiradi. SHuning uchun uning ta'siri ishchanlik asosidagi hamkorlikda, ko'pchilikning manfaatini ifodalashda, intizomda va boshqalarda ko'rinadi.

O'qituvchi- «tashkilotchi» xaddan tashqari faol bo'lib odamlarning shaxsiy hayotlariga aralashishga intilishi, ularga qanday yashash kerakligini o'rgatmoqchi bo'lishi, ko'pincha u shoshilmay atrofdagilarni o'zining ta'siriga olishga, ularni boshqarishga, mazmunidan qat'iy nazar ularning faoliyatini tashkil etishga intilishi mumkin. Ayrim hollarda o'qituvchi- «tashkilotchi» o'z ehtiyojlarini va faolligini birorta jamoat tashkilotida amalga oshiradi, bu erda ularning faolligi o'rinli bo'ladi. O'qituvchi- «tashkilotchi» — ijrochilik, jalb qilish, uyushtirish funktsiyasidan yaxshi foydalana oladi;

3. «Predmetchi» uchun kuzatuvchanlik, kasbiy mahorat, ijodiyotga intilish xos. O'qituvchi-«predmetchi» realist, u bilimlarning xayotda kerakligi va ahamiyatiga qattiq ishonadi, o'quvchilarni tarbiyalashda o'rganilayotgan predmet asoslari va usullaridan foydalanadi, uning dunyoqarashini olamning ilmiy tuzilishi asosida izohlash yordamida shakllantiradi, bunda to'garak ishlaridan ham foydalanadi.

O'qituvchi-«predmetchi» shaxsidagi o'zgarishlar o'zi o'qitayotgan predmet bo'yicha bilimlar bilan bog'liq. Bunday tipdagi o'qituvchilar har qanday holatga, shu jumladan oddiy, kundalik maishiy-turmush holatlariga ham «ilmiylik» kiritishga urinishadi, o'rinsiz holda hatti-harakatlarning ilmiy ko'rinishlarini asoslashga urinishadi va odamlarni o'z bilimlari doirasi bilan baholashga

intilishadi. O'ziga xosligi bo'lganligi uchun bu tipdagilar maxsus guruhni tashkil etadi.

«Predmetchi» konstruktiv, metodik, o'rgatuvchi, yo'naltiruvchi funksiyalarni yaxshi bajara oladi.

4. «Ziyoli» tip, yuqori darajadagi aqliy qobiliyati, umumiy madaniyatlilikgi va ahloqliligi bilan ajralib turadi.

O'qituvchi-«ziyoli» yoki «ma'ri fatchi» printsiptalligi bilan ajralib turadi, ahloq me'yorlariga amal qiladi, o'zini yuqori darajadagi aqliy imkoniyatlariga asoslangan faoliyati bilan namoyon etadi, o'quvchilarga odamiylik, insonparvarlik, ma'naviyat, mustaqillik va erkinlik tuyg'ularini singdirishga intiladi.

O'qituvchi-«ziyoli» («ma'rifatchi»), agar o'z kasbida ko'p yillar ishlagan bo'lsa, unda falsafiy mulohazalar qilish, donolik qilish va sharoitga qarab «axloqchilik» qilish sifatlarga ega bo'ladi, u o'z atrofida asosan yomon va tanqidga loyiq narsalarni ko'radi, o'tgan «yaxshi» zamonlarni maqtaydi, yoshlarni axloqsizlikda ayblaydi, agarda unda tahlil qilish qobiliyatlari bo'lsa o'z ichki olamiga yo'naladi, tashqi olamni kuzatadi va uning takomillashmaganligi va kamchiliklari haqida mulohaza qiladi.

O'qituvchi- «ziyoli» osonlik bilan o'z faoliyatida gnostik(o'qituvchining mutaxassis sifatidagi bilim darajasi), tarbiyaviy, axborot, targ'ibot, rivojlantirish, tadqiqot funksiyalarini qo'llay oladi. Unda sharoitga moslasha olish, o'zini takomillashтира olish xislatlari yaxshi rivojlangan bo'ladi.

35- mashg'ulot.

Mavzu: Shaxsning tipologik xususiyatlarini aniqlash.

Maqsad: K.YUngning xarakter tipini aniqlash metodikasi asosida shaxsning tipologik xususiyatlarini o'rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Ko'rsatma: «Mazkur savolnomada sizga u yoki bu darajada hos bo'lishi mumkin bo'lgan xususiyatlar berilgan. Bunda tabiiyki, ikki variantdan bittasini, o'zingizga mos kelganini, javob varaqasida doira ichiga oling

1. Qaysi biri siz uchun muximroq?

- A) kichkina do'stlar davrasi; B) ko'pgina o'rtoqlar davrasi.

2. Qanday kitoblar sizga ko'proq yoqadi?

- A) qiziqarli syujetli; B) odamlar ruxiy kechinmalari aks ettirilgan.

3. Ishda nimaga ko'proq yo'l qo'yishingiz mumkin?

- A) kechikish; B) xatoliklar.

4. Agar yomon ish qilib qo'ysangiz?

- A) juda qayg'urasiz; B) unchalik qayg'urmaysiz.

5. Odamlar bilan qanday chiqishasiz?

- A) juda tez va oson; B) sekin, extiyotkorlik bilan.

6. O'zingizni arazkash deb xisoblaysizmi?

- A) xa; B) yo'q.

7. CHin dildan kulishga moyilmisiz?
A) xa; B) yo`q.
8. Siz qandaysiz?
A) kam gap; B) ser gap.
9. Siz ochiqmisiz yoki sirlaringizni birovlardan yashirasizmi?
A) ochiqman; B) yashiraman.
10. O`z xis kechinmalingizni tahlil qilishni yoqtirasizmi?
A) xa; B) yo`q.
11. Ko`pchilik davrasida bo`lganda siz?
A) xa; B) yo`q.
12. Tez-tez o`zingizdan norozi bo`lib turasizmi?
A) xa; B) yo`q.
13. Biror nimalarni tashkil qilishni yoqtirasizmi?
A) xa; B) yo`q.
14. Sirlaringizni yozilgan kundalik tutishni yoqtirasizmi?
A) xa; B) yo`q.
15. Biror narsani qaroridan uni bajarishga tez o`tasizmi?
A) xa; B) yo`q.
16. Kayfiyatingizni tez o`zgartirasizmi?
A) xa; B) yo`q.
17. O`zgalarni ishontirib, ularga o`z fikrlaringizni o`tkazishni yaxshi ko`rasizmi?
A) xa; B) yo`q.
18. Sizning xarakatlaringiz?
A) tez; B) sekin.
19. Siz bo`lishi mumkin bo`lgan noxush xodisalardan tashvishlanasizmi?
A) tez-tez; B) ba`zan.
20. Qiyin xolatlarda Siz:
A) yordam so`rashga shoshilasiz; B) hech kimga murojaat qilmaysiz.

Demak: 0 – 35 ball – introversiya, 36 – 65 ball – ambiversiya, 66 – 100 ball – ekstroversiya

36- mashg`ulot.

Mavzu: Yolg`izlikni sub`ektiv his qilishni o`rganish metodikasi

Maqsad: Yolg`izlikni sub`ektiv his qilishni o`rganish metodikasi asosida shaxsning xususiyatlarini o`rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Ko`rsatma: Quyidagi berilgan holatlarni qanchalik tez-tez his etishingizni ko`rsating.

Buning uchun “hech qachon”, “kamdan-kam”, “ba`zida”, “tez-tez” javoblaridan biriga to`g`ri keluvchi ballni doira ichiga olib qo`ying.

HOLATLAR

1. *Men atrofda gilar bilan yaxshi munosabatda ekanimni xis etayapman.
2. *Men do'stona muloqotga muxtojman
3. *Men birorta odamga xam murojaat qila olmayman.
4. *Men o'zimni yolg'iz xis etayapman
5. *Men o'zimni do'stlarim guruxining bir qismi deb xis etaman.
6. *Men atrofda gilar xos ko'pchilik xususiyatlarga egaman.
7. *Endilikda mening o'y – xayollarim faqat o'z ichki xisxiyotlarim va fikrlarim bilan cheklanib qolmayapti.
8. *Xech kim mening fikrlarimga va gaplarimga qo'shilmayapti.
9. *Men odamlardan tez uzoqlashadigan odamman.
10.*SHunday odamlar borki, men ularga nisbatan chuqur tuyg'ular xis etaman.
11.*Men o'zimni tashlab ketilgandek xis etyapman.
12.*Mening ijtimoiy muxit bilan bo'lgan aloqalarim unchalik chuqur emas.
13.*Xech kim mening xaqiqatdan qanday ekanligimni bilmaydi.
14.*Men o'zimni boshqalardan ajralib qolgandey xis etyapman.
15.*Men istagan paytimda do'st ortira olaman.
16.*Meni juda yaxshi biladigan odamlar bor.
17.*Men boshqalardan uzoqlashib qolganim bois baxtsizman.
18.*Odamlar atrofimda biroy men bilan emas.
19.*SHunday odamlar borki, men ular bilan suxbatlasha olaman.
20.*SHunday odamlar borki, men ularga murojaat qila olaman.

Natijalarni qayta ishlash va talqin etish

SHkalaning umumiy bali 20 bandning barchasidan to'plangan ballarni qo'shib chiqish yo'li bilan aniqlanadi. YUlduzcha bilan belgilangan bandlarda ballarni aniqlashdan oldin ularni teskari yo'nalishda qo'yib chiqish kerak. Bunda 1=4, 2=3, 3=2, 4=1 bo'ladi. YOl g'izlikning maksimal ko'rsatkichi 80 ball.

YOlg'izlik xisxiining quyidagi uch darajasi aniqlangan:

1 – daraja – yolg'izlik xisxiining yuqori darajasi, omillarning kamida bittasi bo'yicha yolg'izlik xisxiining o'ta kuchayib ketganligi. (54-80ball)

2 – daraja – yolg'izlik xisxiining o'rta darajasi, individ ijtimoiy – psixologik aloqalarining kamligini kompensatsiyalashga va yolg'izlik xisxiini susaytirishga qodirligi (28-54ball).

3 – daraja yolg'izlik xisxiining past darajasi, og'ir yolg'izlik xisxiining yo'qligi (0-28ball).

Natijalar sifat jixatidan taxlil qilinganda, atrofdagilar bilan psixalogik aloqalar darajasiga e'tibor berish kerak. <<YOlq'izlik shkalasi>>dan kelib chiqib ushbu aloqaning uch o'lchamini baxolash mumkin:

1."YAxshi korishadi" - emotsional komponent (1,4,10,11,7,17)

2."Tushunishadi" - kognitiv komponent (2,6,9,13,16,19)

3."Qabul qilishadi" - ijtimoiy komponent (3,5,8,12,14,15,18,20)

Xar bir olchamga xos keluvchi savollar miqdori va ballar yig'indisi teng emasligini xisobga olib, natijalar xolisligini ta'minlash maqsadida barcha olchamlar uchun o'rtacha arifmetik qiymatni xisoblab topish (ballar yig'indisini savollar – bandlar miqdoriga bo'lish) kerak.

Uchinchi o'lcham bo'yicha ballarning yuqoriligi <<tashqi>> psixologik aloqalar o'ziga xosligini belgilaydi va tashqi begonalashuvning mavjudligini aniqlash imkonini beradi.

Birinchi va ikkinchi o'lcham bo'yicha ballarning yuqoriligi <<ichki>> psixologik aloqalar o'ziga xosligini belgilaydi va ichki begonalashuvning mavjudligini aniqlash imkonini beradi.

37- mashg'ulot.

Mavzu: Ijoiy jamoaviy motivatsiyani shakllantirish metodi .

Maqsad: Yolg'izlikni sub'ektiv his qilishni o'rganish metodikasi asosida shaxsning xususiyatlarini o'rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Testdan jamoaviy va individual maqsadlarda foydalaniladi.

Yo'riqnoma. Sizga 25 ta (ijoiy va salbiy) omillardan iborat Test taqdim etilmoqda. Bu omillar jamoaviy motivatsiyani shakllanganlik darajasini baholashga imkon beradi. Sizdan ushbu omillarni diqqat bilan baholash uchun zarur ballni tanlashingizni so'raymiz. Tanlagan balingizni doira ichiga oling

Omillar	Ballar	Omillar
1. Jamoa juda ahil	7 6 5 4 3 2 1	Jamoda ahillik past darajada
2. Jamoa a'zolari juda faol	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa a'zolarida faollik etishmaydi
3. Jamoadagi shaxslararo munosabat ko'ngildagidek.	7 6 5 4 3 2 1	Jamoadagi shaxslararo munosabat yomon holatda
4. Jamoada nizolar yo`q	7 6 5 4 3 2 1	Jamoda nizolar mavjud
5. Jamoadagi hamkorlik	7 6 5 4 3 2 1	Jamoda hamkorlik etishmaydi

yuqori darajada		
6. Maqsadlar aniq va uyushgan holda	7 6 5 4 3 2 1	Xodimlarning maqsadlarida uyushqoqlik etishmaydi
7. Rahbarning obro'si e'tirof etilgan	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa a'zolari rahbarni tan olmaydilar
8. Rahbarning qobiliyatlarini hurmat qiladilar	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa a'zolari rahbarning imkoniyatlarini namoyon etishiga yo'l qo'ymaydilar
9. Rahbarning etakchilik sifatlarini tan oladilar	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa a'zolari rahbarning etakchiligini tan olmaydilar.
10. Jamoa a'zolari bilan rahbar o'rtasida o'zaro ishonchli munosabat mavjud	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa a'zolarining rahbar bilan munosabatida ishonchsizlik hukmron
11. Xodimlar jamoaviy qaror qabul qilishda ishtirok etadilar.	7 6 5 4 3 2 1	Xodimlar qaror qabul qilishda ishtirok etmaydilar
12. Xodimlarning ijodiy imkoniyatlarini namoyon qilishlari uchun sharoitlar mavjud.	7 6 5 4 3 2 1	Xodimlarning ijodiy imkoniyatlarini namoyon qilishlari uchun sharoitlar mavjud emas.
13. Jamoa a'zolarining topshiriqlarni bajarishda mas'uliyatni o'z zimmlariga olishga intiladilar	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa a'zolarining topshiriqlarni bajarishda mas'uliyatni o'z zimmlariga olishga intilmaydilar
14. Jamoada yaxshi psixologik muhit mavjud	7 6 5 4 3 2 1	Jamoadagi psixologik muhit yaxshi emas
15. Jamoaning har bir a'zosini harakatlari yuqori darajada nazorat qilinadi	7 6 5 4 3 2 1	Jamoaning har bir a'zosini harakatlari past darajada nazorat qilinadi
16. Jamoada faol hayotiy pozitsiya mavjud	7 6 5 4 3 2 1	Jamoada faol hayotiy pozitsiya mavjud emas.
17. Jamoa a'zolari o'zini o'zi tartibga solishga intiladi.	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa a'zolari o'zini o'zi tartibga solishga intiladi.
18. Jamoa a'zolarining harakatlarida yuqori darajada uyushqoqlik bor	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa a'zolarining harakatlarida uyushqoqlik juda rast
19. Umumjamoaviy	7 6 5 4 3 2 1	Umum jamoaviy qadriyatlar

qadriyatlar shakllangan		shakllanmagan.
20. Jamoa ichida stress holatlar yo'q	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa ichida stressli holatlar mavjud
21. Jamoada ishlash ishtiyoqi mavjud.	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa a'zolari individual ishlashga intiladilar.
22. Rahbarlar xodimlarga ijobiy munosabatdalar	7 6 5 4 3 2 1	Rahbarlar xodimlarga salbiy munosabatda bo'ladilar
23. Xodimlar rahbarga ijobiy munosabatdalar	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa a'zolari rahbarga salbiy munosabatdalar.
24. Jamoada ichki axloqiy me'yorlar qabul qilingan	7 6 5 4 3 2 1	Jamoada ichki axloqiy me'yorlar qabul qilinmagan
25. Jamoa a'zolari qo'yilgan vazifalarni hal etishda mustaqillikni namoyon qilishga uquvli	7 6 5 4 3 2 1	Jamoa a'zolarida qo'yilgan vazifalarni hal etishda mustaqillik etishmaydi

Natijalarni qayta ishlash va talqin etish

Individual olingan natijalar yig'indisi topiladi. Bunda natijalarning minimal miqdori 25 va maksimal miqdori 175 ga teng bo'ladi.

Agar ushbu topshiriq jamoada o'tkazilganda, ularning natijalarini o'rtacha qiymati olinadi. So'ngra natijalar jamoada muhokama qilinadi

25 - 48 ballar- jamoada salbiy motivatsiya shakllangan.

49 - 74 ballar- jamoaviy motivatsiya kuchsiz.

75 - 125 ballar- jamoa faoliyatida motivatsiyaning ijobiy natijalarga yo'nalganligi etarlicha emas.

126 - 151 ballar- jamoa faoliyatda yuqori natijalarga erishishga yo'naltirilgan

152 - 175 ballar jamoa faoliyatda muvaffaqiyatga erishishga to'liq moivatsiya shakllangan.

38- mashg'ulot.

Mavzu: Tarbiyasi qiyin o'smirlar

Maqsad: Tarbiyasi qiyin o'smirlar metodi asosida shaxsning xususiyatlarini o'rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Ma'lumki, tarbiyasi "qiyin" o'smirlarning o'zligini anglashda "Men" timsoli aloxida o'rin tutadi. SHuningdek, "qiyin"lik muvaqqat o'zgarishlar xususiyatlarini tark etib, patologik shakllanishlarni vujudga keltiradi va bu jamiyat tomonidan qoralanadi. O'zi va o'zidagi tarbiyasi "qiyin"likni anglagan o'smir psixologik

ximoya tizimini to'g'ri tashkil qilish uchun intiladi. O'zini o'zi chuqur anglamoq uchun "Men" tizimining tarkibiy qismlari, tashkil etuvchilari haqidagi zamonaviy psixologik tadqiqotlarni bilish talab etiladi.

"Men" tizimining taxlilida ikki xil fenomen: a) xarakterdagi, ya'ni o'zining sub'ektiv tomonlarini aks ettiruvchi substantsional "Men" va b) shaxsning o'zi haqidagi tasavvurlari, ya'ni refleksiv "Men" yoki "Men" timsoli, "Men" kontsepsiyasini ajrata olish kerak. O'smir xulqidagi "qiyin"liklar uning shaxsiyatidagi muayyan o'zgarishlarga sabab bo'lib, "Men" timsolidagi o'zgarishlar "o'zini yo'qotish" va qayta "o'zini topish" tarzida kechadi. Biz ushbu masalani xal qilish uchun "20 ta muloxaza" testidan foydalandik.

Ko'rsatma quyidagicha: O'zgalarga emas, o'z-o'zingizga javob berayotgandek xis qiling va miyangizga kelgan fikrlarni ketma-ket bayon qiling. Biz original Testlarni o'tkazishdan farqli o'laroq, ularga vaqtni chegaralamadik. Olingan natijalarning taxlilida nafaqat javoblarning soni, balki "Men" timsolining rivojlanish darajasini oydinlashtirishga imkon beruvchi javoblarning sifati va mohiyatiga e'tibor qaratdik. "20 ta muloxaza" Testida ob'ektiv va sub'ektiv tasniflar orasidagi tafovut qiyoslanadi. Masalan: ob'ektiv tasniflar jumlasiga "men qizbolaman", "men o'quvchiman", sub'ektiv tasniflarga esa, "men chiroyliman", "men zo'rman", "men ikkichiman", "men daydiman"... Javoblarda o'smirlarga xos ijobiy va salbiy xarakter xislatlarining ifodalaniishi bilan bog'liq shaxsiy tasniflar uchraydi. Quyida patsientning javob varag'ini keltiramiz. Patsient A., qiz bola, 12 yosh, xizmatchi oilasida tug'ilgan.

1. Men omadsizman.
2. Men o'zgaruvchanman.
3. Men o'zimni eplay olmayman.
4. Men o'zimdanda charchadim.
5. Men o'zimdanda yaxshi sifatlarni topa olmayapman.
6. Men irodasizman.
7. Men ezma emishman.
8. Men o'zimni o'zgartirishga xarakter qilyapman.
9. Men yaxshi bo'lishimga ishonaman.
10. Menga xam baxt kulib boqadi.
11. Men kelajagimdan ba'zan qo'rqib ketaman.
12. Men yaxshi o'qishim kerak.
13. Men ko'ra olmaslik dardiga muhtalo bo'lganman.
14. Meni yaxshi ko'rishlarini istayman.
15. Men ayblarimni tan olaman.
16. Meni yig'lagim kelayapti.

17. Men ba'zan o'zimga o'zim ishonmayman.
18. Men xammasi yaxshilik bilan tugashini xoxlayman.
19. Men baxtli bo'lishga loyiqman.
20. Men xammasiga xarakat qilaman.

Qayd etilgan xarakter xislatlaridan: irodasizlik (1, 3, 4, 16); kasallik (7, 13); qo'zg'aluvchan (11, 14); asabiy zo'riqish (5, 8, 12, 15); o'zgalar ta'siriga berilish (2, 7); o'zidan qoniqmaslik xissi (17); qaysarlik (14, 19).

SHunday qilib 20 ta muloxaza, testi yordamida o'smirlarning o'zgalar oldida o'zlarini baxolash imkoniyati va o'zlariga munosabat darajasining "qiyin"lik ko'rsatkichlarini aniqlashtirish mumkin bo'ldi. O'zini o'zi anglash darajasi qanchalik ko'p, bunda o'zini o'zi qiyoslashning kognitiv murakkabliklari ortadi.

39- mashg'ulot.

Mavzu: Ta'lim muassasasi rahbar xodimlarining shaxsiy sifatlarini baholash

Maqsad: Ta'lim muassasasi rahbar xodimlarining shaxsiy sifatlarini baholash metodikasi asosida shaxsning xususiyatlarini o'rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Ko'rsatma: Sizga taklif etilayotgan ushbu tasdiq-mulohazalarni diqqat bilan o'qing va ularning har biriga quyidagi javoblar variantidan mosini tanlab, uni javob varaqasi katagida belgilang:

1. To'liq qo'shilaman — 2;
2. Qisman qo'shilaman — 1;
3. Qo'shilmayman — 0.

Agar Test savolnomasida keltirilgan tasdiq-mulohazani to'liq e'tirof etsangiz, javob varag'i kattakchasiga 2 raqamini, qisman e'tirof etsangiz 1 raqamini, agar mazkur fikrga mutlaqo qo'shilmasangiz 0 raqamini yozing.

Test savolnomasi

1. Qonunlarga so'zicz rioya qilish kerak.
2. Jamoa manfaati shaxsiy manfaatlardan yuqori bo'lishi kerak.
3. Hozir mehnat jamoasi muammoni hal etish huquqiga ega emas.
4. Rahbarlarni saylash o'z ma'nosini yo'qotgan.
5. YOshlar orasida norasmiy harakatlarning rivojlanishga to'sqinlik qilish lozim.
6. Iqtisodning barcha sohalarida, shuningdek, ta'lim sohasida ham qat'iy tartibga erishish hukumat uchun zarur.
7. Xususiy tadbirkorlik ishi – sofdil odamlar uchun maqbul emas.
8. Siyosat borasida shaxsiy mulohaza bildirish ancha murakkab.
9. Hammasini o'zim bajarishga uringanim ma'qul.
10. Menga buyruq berishlarini yoqtirmayman.
11. YAxshi variant taklif qilgan holda tanqid qilish mumkin.

12. O'zing rahbarlik qilganingda qaror qabul qilish shaxsiy mas'uliyat talab etmaydi.
13. Men printsiplarimga to'g'ri kelmaydigan ishni bajara olmayman.
14. Ishsizlarga nafaqa berish shart emas, chunki bu ularni mehnatga rag'bat uyg'otmaydi.
15. Har bir kishi mas'uliyatli damlarda faqat o'z kuchiga ishonishi va o'z yo'lidan qaytmasligi lozim.
16. O'z rahbaring qarorlarini doimo qo'llab-quvvatlashing va bajarishing lozim.
17. Hozirgi zamon siyosati shunchalik murakkab va serqirradi, u bilan faqat professionallar shug'ullanishi kerak.
18. Odamlar kimgadir bo'syunishi kerak.
19. Men qattiq qo'llik bilan rahbarlik qilish tarafdoriman, ana shunda holdagina o'z g'oyalarning osonlik bilan amalga oshirishing mumkin.
20. Rahbaring ochiq-oydin shubhalari jamoani kuchsizlantiradi.
21. Men doimo to'g'ri qarorlar qabul qilaman.
22. Bolalar eng avvalo vaziyatlarga moslasha olishlari lozim.
23. Butun jamoa manfatalari uchun ba'zida alohida insonlarning farovonligini e'tiborga olmasa ham bo'ladi.
24. Menga nimani va qanday qilib bajarishimni doimo ko'rsatib turishlarini afzal bilaman.
25. Bolalar o'qituvchining xatti-harakatlarini tanqid qilishlari kerak emas.
26. Nima bo'lishidan qat'iy nazar men boshbodoqlikni yoqtirmayman.
27. Ayrim kishilardagi tilyog'lamalik va makr-hiyalani birdan payqayman.
28. Kimgadir e'tiroz bildirsang - o'zinga qo'shimcha qiyinchilik tug'dirasan.
29. Tushunmagan narsang haqida hech qachon gapirishing kerak emas.
30. Odamlarning ahmoqliklari meni asabiylashtiradi.
31. Birovlar uchun mas'uliyatni o'z zimmamga olishni yoqtirmayman.
32. Men doimo atrofda qilargalarga moslashib boraman.
33. Simpatiya uyg'otmagan odamlarga o'zingni xushmuomala qilib ko'rsatishing shart emas.
34. Tekinxo'rlarni jamiyatdan ajratib tashlagan yaxshi.
35. Ta'lim oluvchilarni itoatli bo'lishga o'rgatishlari lozim.
36. Menga kimgadir noxushlik keltirish ba'zan huzur bag'ishlaydi.
37. Printsip jihatdan hech kimga qarz bermayman.
38. Ba'zan o'z fikr-mulohazalarimni bildirishga qiynalaman.
39. Boshliqning fikri xodimlarning mulohazasidan ko'ra doimo ahamiyatli.
40. Rahbar bilan xodim o'rtasidagi oshna-og'aynichilik munosabatlari tarbiyaga putur etkazadi.

Test natijalarini qayta ishlash tartibi:

1-20 bandlar bo'yicha hisoblangan ballar yig'indisi rahbarning ijtimoiy- axloqiy darajasini bildiradi.

21-30 bandlar bo'yicha hisoblangan ballar yig'indisi rahbarning ma'naviy kamolot darajasini belgilaydi.

31-30 bandlar bo'yicha hisoblangan ballar yig'indisi rahbarning hissiy etukligini ifodalaydi.

So'ngra oxirgi ikki yig'indi, ya'ni ikkinchi va uchinchi ballarning yig'indisi (21 - 40 bandlar bo'yicha ballar yig'indisi) hisoblab topiladi. Bu esa rahbarning ijtimoiy intellekti darajani bildiradi.

1-40 bandlar bo'yicha umumiy ballar yig'indi hisoblab topiladi. U rahbarning jamoadagi va guruhdagi etakchilik imkoniyatini belgilaydi.

SHunday qilib, Test natijalari beshta ko'rsatkichni ifodalaydi, ya'ni rahbarning quyidagi sifatlarini aks ettiradi:

- ijtimoiy-axloqiy etukligi ;
- ma'naviy etukligi;
- emotsional etukligi;
- ijtimoiy intellekti;
- etakchilik darajasi.

Tabaqalashtirib baholash quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

1. Ijtimoiy-axloqiy etuklik (1 - 20 bandlar bo'yicha ballar yig'indisi): 0 - 6 — past; 7 - 10 — o'rta; 11 - 15 — eng yuqori; 16 - 21— juda yuqori; 22 - 26 — yuqori; 27 - 30 — o'rta; 31 - 34 — o'rtachadan past; 35 - 40— past.

2. Ma'naviy etuklik (21 - 30 bandlar bo'yicha ballar yig'indisi):

0 - 2 — quyi; 3 - 4 — o'rta; 5 - 7 — eng yuqori; 8 - 10 — juda yuqori; 11 - 13 — yuqori; 14 - 15 — o'rta; 16 - 17 — o'rtachadan past; 18 - 20 — quyi.

3. Emotsional etuklik (31 - 40 bandlar bo'yicha ballar yig'indisi):

0 - 1 — eng yuqori; 2 - 4 — juda yuqori; 5 - 8 — yuqori; 9 - 12 — o'rta; 13 - 16 — o'rtachadan past; 17 - 20 — quyi.

4. Ijtimoiy intellekt (21 - 40 bandlar bo'yicha ballar yig'indisi):

0 - 2 — o'rta; 3 - 4 — yuqori; 5 - 8 — eng yuqori; 9 - 14 - juda yuqori ; 15 - 21 — yuqori; 22 - 27 — o'rta; 28 - 33 — o'rtachadan past; 34 - 40 — quyi.

Etakchilik darajasini aks ettiruvchi sifatlarning integrativ baholasi(1 - 40 bandlar bo'yicha ballar yig'indisi):

71-80 balllar. Rahbar atrofdegilariga simpatiya uyg'otmaydi. Hamma narsani ipidan-ignasigacha bilmaydi, o'zining mustaqil fikriga ega emas, qat'iy buyruqqa amal qiladi. Odatda, uning vijdoni qiynalmaydi. Ehtimol, u o'z atrofida xarakter jihatdan o'ziga o'xshagan, hamfikir odamlarni to'plashi lozim.

61-70 balllar. U hamma ko'ravermaydigan va u haqda har kim eshitavermaydigan rahbarlar toifasidan. U o'zgartirishni xohlamaydi. Uning uchun eng maqbuli — qanday bo'lsa - hamma narsa shundayligicha qolgani ma'qul. U sinab ko'rishni tan olmaydi, tavakkal qilishni yoqtirmaydi. U adolatli, biroq konservativ. SHu bois uning xatti-harakatlari boshqalarga adolatsizlikdek tuyulishi mumkin. Atrofidagi odamlarning muammolari va real hayotiy masalalar bilan ko'proq qiziqishi kerak. Bu unga va jamoasiga ko'proq foyda keltirishi mumkin.

46-60 balllar. Bu rahbar «o'rta» toifaga mansub. Uning qiziqishlarida barqaror ustuvorlik yo'q. Standartlardan chetga chiqishga tanqidiy munosabatni bildiradi va istexzo bilan qaraydi. U intuitsiya va vijdon amriga bo'ysunadi, o'z fikrini aniq bayon eta oladi. Boshqalarning e'tibor berishini va majburiylikni yomon ko'radi. Boshqa jihatdan esa, hamisha murosa qilishga intiladi. Eng asosiysini ikkinchi darajalidan ajrata bilsa, u yaxshi etakchi bo'la oladi.

15-45 balllar. Bu rahbar demokrat, mas'uliyatli. Uning axloqiy va ijtimoiy qiziqishlari aniq ifodalanadi. U endi boshlangan ishlarni, yangiliklarni qo'llab-

quvvatlaydi. Uning uchun barqaror narsaning o'zi yo'q. Biroq shoshib qaror qabul g'ilmaydi va hamma narsaga tanqidiy yondashadi. O'zining g'oyalarini himoya qiladi va murosaga borishi qiyin. Ammo bu toifadagi rahbarlar kam uchraydi, biroq aynan ular haqiqiy etakchiga xos sifatlarga ega.

0-14 ballar. O'ziga ishonmasligi qqol seziladi. Agar unga biror narsa yoqmasa tez ta'sirlanadi (bunday hodisalar uning hayotida tez-tez uchrab turadi) atrofdegilari u bilan munosabatga kirishishda qiynalishadi. U o'z maqsadiga erishishda shijoatli va qat'iyatli. Uning fikricha, maqsad vositani belgilab beradi. Sabr-bardosh va xolisonalikning etishmasligi - uning eng asosi kamchiligidir. U ba'zan qandaydir g'oyalarni ilgar suradi, ammo uning sabr-toqaotsizligi uni hayotga joriy etishga xalqit beradi.

SHunday qilib, 15-45 ball to'plaganlar haqiqiy rahbarlik sifatiga, 25-35 ball to'plaganlar esa, eng maqbul rahbarlar toifasiga mansub hisoblanishadi.

40 - mashg'ulot.

Mavzu: Shaxsning irodaviy xususiyatini o'rganish

Maqsad: Shaxsning irodaviy xususiyatini o'rganish testi asosida shaxsning xususiyatlarini o'rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

Ko'rsatma: Berilgan savollarga to'g'ri va haqqoniy tarzda javob berishga harakat qiling, javoblar "ha", "yo'q", "bilmayman" tarzida bo'ladi.

1. Siz uchun qiziqarli bo'lmagan ishni albatta oxiriga etkazasizmi? Agar shu ishni ma'lum muddatga tashlab qo'yib keyin unga qaytish uchun vaqt va imkoniyat etarli bo'lsa ham.
2. O'zingizga yoqmagan biror ishni bajarish uchun sizda paydo bo'lgan ichki qarshilikni hech qanday zo'riqishlarsiz eng olasizmi?
3. Janjalli vaziyatga tushib qolsangiz (ishda, o'qishda, turmushda) vaziyatga to'g'ri, ob'ektiv baho berish uchun o'zingizni qo'lga olasizmi?
4. Agar parhez qilish buyurilgan bo'lsa, o'zingizga yoqadigan shirinlikdan voz kecha olasizmi?
5. Kechqurun rejalashtirilgan vaqtingizdan ertalab ertaroq tura olasizmi?
6. Guvohlik ko'rsatmasi berish uchun voqea sodir bo'lgan joyda qolasizmi?
7. Xatlarga tezda javob yozasizmi?
8. Samolyotda uchish yoki tish shifokori huzuriga borishdan oldin paydo bo'lgan qo'rquv hissini qiyinchiliksiz eng olasizmi?
9. SHifokor tavsiya etgan eng noxush dorini ham qabul qila olasizmi?
10. Bergan va dangiz sizga ko'plab tashvish keltirsa ham albatta bajarasizmi yoki o'z so'zining ustidan chiqadigan kishimisiz?
11. Notanish shaharga hech qanday ikkilanishsiz jo'nab keta olasizmi?
12. Kun tartibiga qat'iy rioya qilasizmi? Uyqu, ovqatlanish, ish, dam olish va boshqalar?

13. Kutubxonadan “qarzdor” bo‘lib qolishni xushlamaysizmi?
 14. Eng qiziqarli teleko‘rsatuv ham sizni muhim va tezda bajarilishi zarur bo‘lgan ishdan chalg‘ita olmaydi. SHundaymi?
 15. Raqibingizning so‘zlari sizga qanchalik og‘ir botsa ham janjalni to‘xtatish uchun jim tura olasizmi?

Natijalar taxlili.

Har bir “ha” degan javob — 2 ball, “bilmayman” — 1 ball, “yo‘q” — 0 ball. Natijalami umumlashtirib, jami ballar hisoblab chiqiladi.

0 - 12 ball. Sizda irodaviy sifatlar taraqqiyoti yaxshi emas. Qanday ishlar oson va qiziqarli bo‘lsa shularni bajarasiz. Burchingizga, majburiyatingizga panja orasidan qaraysiz. Bu sizga juda ko‘p ko‘ngilsizlik keltirishi mumkin.

13 - 21 ball. Sizda iroda kuchi o‘rtacha. Biror qiyinchilikka duch kelib qolsangiz, uni asta - sekin engishga harakat qilasiz. Mabodo osonroq yo‘l paydo bo‘lib qolsa, darrov o‘sha tomonga o‘tib olasiz. Bergan so‘zingizning ustidan chiqa olasiz. Yoqmagan ishni ham, o‘zingizni u yoq bu yoqqa tashlab bo‘lsa ham bajarishga harakat qilasiz. Hayotda ko‘p narsaga ega bo‘lishni xohlasangiz irodangizni mashq qildiring.

22 - 30 ball. Iroda kuchi sizda yuqori. Sizga ishonsa bo‘ladi. Hech qachon noqulay vaziyatga tushib qolmaysiz. Yangi topshiriqli sharoit sizni cho‘chitmaydi. Lekin sizning murosasizligingiz qat‘iy, atrofdagilarni qiynab qo‘yishi mumkin. Irodaning kuchliligi yaxshi, lekin ko‘ngilchanlik, egiluvchanlik kabi xususiyatlar ham shaxs uchun g‘oyat muhimdir.

41 - mashg‘ulot.

Mavzu: Kuzatish orqali temperamentni aniqlash metodi

Maqsad: Shaxsning irodaviy xususiyatini o‘rganish testi asosida shaxsning xususiyatlarini o‘rganish

Jihoz: Test, javob varaqasi, sekundomer

№	Xulq-atvor ko‘rinishlari	Tem-pa Testi.			
		1	2	3	4
1	Muvozanatlashganligi (o‘zini tuta olishi)	Muvozanatlashmagan (o‘zini tuta olishi qiyin)	Muvozanatlashgan (o‘zini tuta oladi)	Juda muvozanatlashgan (o‘zini juda yaxshi tuta oladi)	Muvozanatlashmagan (o‘zini tuta olmaydi)
2	Hissiy kechinmalar	Kuchli, qisqa muddatli	YUzaki, qisqa muddatli	Sust	CHuqur, uzoq muddatli
3	Kayfiyati	Noturg‘un, ko‘pincha g‘ayratli, tarang	Turg‘un, xushchaqchaq	Turg‘un, kuchli quvonganligi yoki xafa bo‘lganligi bilinmaydi	Noturg‘un, ko‘pincha tushkunlik (pessimist) ustunroq
4	Nutqi	Baland ovozda	Biroz baland ovozda	Bir xil (monoton) tusda)	Past ovozda, biroz qiynalib nafas olganday tuyuladi

5	CHidamligi	Past	O'rtacha	Juda katta	Juda past
6	Moslashishi	YAxshi	A'lo	Sekin	Qiyin
7	Muloqotga kirishuvchanligi	Muloqotga kirishuv -chan (lekin o'zgaruvchan)	Muloqotga kirishuvchan	Muloqotga kirishuvchan emas	Muloqotga kirishuvchan emas
8	Jahldorligi (agressivligi)	Jahli tez, jahldor (agressiv)	Tinchliksevar	Jahlini yuta oladi, o'zini tuta oladi	Jahli chiqsa, kuchli hayajonli bo'ladi
9	Tanqidga munosabati	Qiziqqonlik bilan	Xotirjam	Befarq	Xafa bo'ladi
10	Faolligi	Ehtirosi faol	ishchan yoki gapdon	CHarchamas, mehnatkash	Faolligi o'zgaruvchan
11	YAngilikka munosabati	Ijoiy, tayyor	Befarq	Salbiy	Optimistik yoki pessimistik
12	Xavfli vaziyatga munosabati	Xavfli vaziyatga tayyor, avakkalchi	Hisobli, avakkalchi	Sovuqqonlik bilan, hayajonga, his-tuyg'uga berilmay vondashadi	Hayajonli
13	Maqsadga intiluvchanligi	Kuchli, butun vujudi bilan	Tez, qarshilik va o'siqlardan o'zini tortgan holda	Sekin, lekinqat'iy	Sust, qarshilik to'siqlarni o'zini tortgan holda
14	O'zini baholashi	Juda baland	Biroz baland	Ko'pincha to'g'ri	O'ziga past baho beradi
15	Ta'sirchanligi	O'rtacha	Katta emas	Past	Katta

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Karimov I.A. 8-tom. "Ozod va obod Vatan erkin va farovon xayot pirovard maqsadimiz" T. 2000y.
2. Barkamol avlod- O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. T. 1997.y.
3. B.R.Qodirov, K.B.Qodirov «Kasbiy tashxis metodikalari to'plam», Toshkent, 2003.y.
4. G'.B.SHoumarov, SH.B.SHoumarov «Muxabbat va oila», Toshkent «Ibn Sino», 1994.y.
5. G.Q.To'laganova «Tarbiyasi qiyin o'smirlar» Toshkent "Universitet", 2005.y.
6. E.A. Rogov. « Nastolnaya kniga prakticheskogo psixologa. M. 1999.g.
7. N.A.Sog'inov «Ta'lim tizimida psixologik xizmatni amalga oshirishda psixodiagnostik vositalardan foydalanish», T, 2001.y.
8. R.S.Nemov «Prakticheskaya psixologiya», Moskva «Vlados», 1998
9. YU.Toshimov, E.G'.G'oziev «Psixodiagnostika va amaliy psixologiya»

Toshkent, 2004

10. E.G'.G'oziev, K.Q.Mamedov «Kasb psixologiyasi» Toshkent, 2003.y.

11. E.G'.G'oziev, R.YU.Toshimov «Pedagogik faoliyatingizni baholashni uddalaysizmi?» Tash. 2001y

12. 9. N.G'.Kamilova. «Muammoli o'smir: tashxis,tadqiqot metodlari». T. 2004.y.

13. N.Sog'inov va boshqalar.«Oilani o'rganish psixodiagnostikasi metodikalari». T.1996 y.

14. SH.Ergashev taxriri ostida « O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda qo'llaniladigan psixologik-pedagogik tashxis metodikalari». T. 2006.y.

15. Psixologiyadan qisqacha izohli lug'at.T.1998.y.